

อนุสรณ์

พันตำรวจเอก จรูญ เคหะเจริญ

คณะข้าราชการตำรวจสันติบาล

จัดพิมพ์เป็นบรรณาการ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พันตำรวจเอก (พิเศษ) จรูญ เคหะเจริญ ทม. จช.

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๑๓

เรื่อง "ชีวิต"

เทศน์ปุจฉาวิสัชนาที่ธรรมศาสตร์

และ

สันติวรบท

“ อย่าคิดว่าไม่ตาย ”

เช้าวันนั้น วันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๓ ตอนเวลา ๗.๐๐ น. เศษ ข้าพเจ้ากำลังเตรียมจะเดินทางไปจังหวัดชลบุรี ได้รับโทรศัพท์จาก พ.ต.ต. ทอง เวียงทา ว่ารองผู้การ ฯ จรูญ ถึงแก่กรรมเสียแล้ว เมื่อตอนตีห้า ที่โรงพยาบาลกลาง อาจารย์พิมลพรรณจะขอนำศพมาตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัด ซึ่ง พ.ต.ต. ทอง เวียงทา จะมาตกลงรายละเอียดที่วัด ขณะที่รออยู่ ก็อดที่จะลำดับภาพทรงจำมาในอดีตมิได้.............................

พ.ต.อ. จรูญ เคหะเจริญ เคยรับราชการอยู่ที่สถานีตำรวจพระราชวัง จะเป็นเมื่อไร ตำแหน่งอะไร มียศชั้นไหน ก็จำไม่ได้ ถึงจะเคยพบกัน ก็ดูเหมือนว่า ข้าพเจ้าเป็นฝ่ายรู้จักข้างเดียวมากกว่า ครั้นมาเมื่อมีความคุ้นเคยกับครูบาอาจารย์โรงเรียนสตรีวิทยา จึงทราบว่าอาจารย์พิมลพรรณซึ่งเวลานั้นเป็นอาจารย์อยู่โรงเรียนสตรีวิทยา มีตำแหน่งเป็นคุณนายของ พ.ต.อ. จรูญด้วย เลยพาให้รู้จักกันดีขึ้น แต่ที่ข้าพเจ้าชอบนิสัยของ พ.ต.อ. จรูญ ก็ตอนสมัยรัฐบาลปฏิวัติ ซึ่งพระสงฆ์องค์เจ้าตกเป็นข่าวใหญ่ จนถึงพระสงฆ์ผู้ทรงสมณศักดิ์ต้องจำพรรษาที่สันติบาล เพราะมีเรื่องเกี่ยวพันมาถึงพระภิกษุลูกวัดที่วัดผู้ไม่รู้เรื่องอะไรรูปหนึ่งเข้าด้วย จึงเป็นเหตุให้ข้าพเจ้ามองเห็นวิธีการหาความชอบโดยวิธีที่มิชอบด้วยการปลงว่า “ เป็นกรรมของสัตว์ ”

ต่อมาข้าพเจ้าพบกับ พ.ต.อ. จรูญ (จำไม่ได้ว่ามียศเป็น พ.ต.อ. หรือยัง) กับอาจารย์พิมลพรรณ ซึ่งโดยปกติวันหยุด ทั้งสองท่านมักพากันมาไหว้พระที่วัด ข้าพเจ้าจึงระบายความในใจต่าง ๆ ให้ฟัง พ.ต.อ. จรูญ รับฟังด้วยใบหน้ายิ้มแย้ม มิได้ต่อคำอะไรทั้งในเชิงรับและปฏิเสธเพียงแต่พูดถึงหลักการทำงานของตนเองว่า “ อย่านึกว่าไม่ตาย ”

พอทราบว่า พ.ต.อ. จรูญ ถึงแก่กรรม จึงแว่วเสียงที่ว่า “ อย่านึกว่าไม่ตาย ” ขึ้นมาทันที.

พระราชโมลี

วัดพระเชตุพน พระนคร

๑๔ กรกฎาคม ๒๕๑๓

คำไว้อาลัย

ข้าพเจ้าเศร้าสลดใจ ที่ พ.ต.อ. จรูญ เคหะเจริญ รองผู้บังคับการตำรวจสันติบาล ได้ถึงแก่กรรม พ.ต.อ. จรูญ เคหะเจริญ เป็นนายตำรวจที่ดี มีความประพฤติเรียบร้อย ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความอุตสาหะพากเพียร ได้เข้าเป็นตำรวจมาแต่ปี ๒๔๘๘ ประจำในกองกำกับการ ๒ ตำรวจสันติบาล แล้วเลื่อนเป็นรองสารวัตร กองกำกับการ ๒ ตำรวจสันติบาล และย้ายไปเป็นรองสารวัตรสถานีตำรวจหลายแห่ง คือ สถานีตำรวจนครบาลพระราชวัง สถานีตำรวจนครบาลสามเสน และสถานีตำรวจนครบาลสำราญราษฎร์ แล้วได้เลื่อนขึ้นเป็นสารวัตรสอบสวน (ทำหน้าที่สืบสวนสอบสวน) สถานีตำรวจนครบาลสำราญราษฎร์ ต่อมาได้ย้ายกลับเข้ามากองกำกับการ ๒ ตำรวจสันติบาล ได้รับตำแหน่งต่าง ๆ โดยลำดับ คือ เป็นสารวัตรประจำกองกำกับการ ๒ เป็นสารวัตรแผนก ๔ เป็นรองผู้กำกับการ ๒ เป็นรองผู้กำกับการ ๗ เป็นผู้กำกับการประจำกองตำรวจสันติบาล และเป็นรองผู้บังคับการตำรวจสันติบาล นับว่าได้สร้างความเจริญก้าวหน้าในชีวิตราชการอย่างน่าสรรเสริญ พ.ต.อ. จรูญ เคหะเจริญ มีอายุเพียง ๔๓ ปี จัดได้ว่าอยู่ในวัยที่จะทำประโยชน์ได้มาก หากยังมีชีวิตอยู่ก็จะได้เป็นกำลังของกรมตำรวจยิ่งขึ้น เมื่อมาด่วนจากไปเช่นนี้ ก็ย่อมทำให้เป็นที่เสียดายและอาลัยของทางราชการและญาติมิตรสหายเป็นธรรมดา พ.ต.อ. จรูญ เคหะเจริญ ได้สร้างคุณงามความดีไว้ทั้งเป็นส่วนตัวและในหน้าที่ราชการมาเป็นเวลานาน ถึงแม้จะจากไปก็จากไปอย่างมีเกียรติ ฝากคุณงามความดีและเกียรติยศชื่อเสียงไว้เป็นอนุสรณ์ ซึ่งจะทำให้บุตรภรรยาและญาติมิตรระลึกถึงตลอดไปมิรู้ลืม ผู้ที่ได้ทำความดีไว้ แม้จากโลกนี้ไปก็ต้องได้รับผลแห่งความดีแน่นอน ขอให้ พ.ต.อ. จรูญ เคหะเจริญ ผู้ได้ประกอบความดีไว้ในโลกนี้ จงมีความสุขในสัมปรายภพ ได้ประสบแต่ความเกษมสำราญไปชั่วนิรันดร.

พลตำรวจเอก ป. รุจิวงศ์

(ประเสริฐ รุจิรวงศ์)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข และ

อธิบดีกรมตำรวจ

๙ กรกฎาคม ๒๕๑๓

คำไว้อาลัย

พ.ต.อ. จรูญ เคหะเจริญ รองผู้บังคับการตำรวจสันติบาล มาอยู่ในความปกครองข้าพเจ้าและร่วมงานกันมาหลายปี จวบจนข้าพเจ้าเป็น รองอธิบดีกรมตำรวจ ก็ได้ใช้สอยกันโดยใกล้ชิดตลอดมา งานชิ้นสุดท้ายที่มอบให้ทำก่อนล้มเจ็บก็คือให้ช่วยจัดแยกเอกสารต่าง ๆ ซึ่ง พล.ต.อ. อดุล อดุลเดชจรัส เก็บไว้ก่อนอนิจกรรม ข้าพเจ้าไปเลือกเอกสารสำคัญ ๆ มาเก็บไว้ตอนหนึ่งแล้ว พ.ต.อ. จรูญ เคหะเจริญ ก็ได้ไปจัดทำให้โดยเรียบร้อย งานใดที่มอบให้ พ.ต.อ. จรูญ เคหะเจริญ ทำแล้วเรียบร้อยเป็นที่พอใจของข้าพเจ้ามาก ข้าพเจ้าเองก็ได้ปรึกษากับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของสันติบาล และได้เสนอท่านอธิบดีกรมตำรวจ ที่จะมอบตำแหน่งสำคัญให้กับ พ.ต.อ. จรูญ เคหะเจริญ ในไม่ช้านี้ ก็มาด่วนถึงแก่กรรมเสียก่อน จึงเป็นที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่ง

กรมตำรวจต้องสูญเสียนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ที่ดีไปอีกคนหนึ่ง

ขอให้กรรมดีที่ พ.ต.อ. จรูญ เคหะเจริญ ได้สร้างสมไว้จงส่งผลไปให้มีความสุขในสัมปรายภพนั้นเทอญ.

พล.ต.ท. [signature]

(จำรัส มัณฑุกานนท์)

รองอธิบดีกรมตำรวจ

แด่ เพื่อนรักผู้ร่วมงานของผม

พ.ต.อ. จรูญ เคหะเจริญ

ในระยะหลายปีที่ผ่านมานี้ ผมได้รับความสะเทือนใจและเสียใจบ่อยครั้งบ่อยหนในมรณะกรรมของคนที่เรารัก เราเคารพและเราสนิทสนมคุ้นเคย ความรู้สึกช้อนี้ บางทีเคยทำให้ผมถึงกับบังเกิดความหวาดกลัวระคนชิงชังการ์ดเชิญไปในงานศพยิ่งนัก แต่ก็ดูเหมือนจะหนีมันไม่มีวันพ้น ผมต้องได้รับความโศกสลดเสียใจสุดกล่าวอีกครั้งหนึ่งจนได้ เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๑๓ ซึ่งเป็นวันมรณะกรรมของ พ.ต.อ. จรูญ เคหะเจริญ เพื่อนรักผู้ร่วมงานตำรวจด้วยกันกับผมมานานกว่ายี่สิบปี

ยังจำได้ดี ถึงเย็นวันหนึ่งในปี พุทธศักราช ๒๔๘๗ ตอนนั้นผมเป็นสารวัตรอยู่ ณ สถานีตำรวจนครบาลดุสิต ผมแลเห็นหนุ่มสาวคู่หนึ่งเดินคุยคลอกันผ่านหน้าโรงพักไป และต่อมาก็เห็นแทบทุกวันทั้งเช้าและเย็น แม้แต่บางครั้งผมออกตรวจท้องที่ในเขาดินวนาก็ยังอุตส่าห์แลเห็นหนุ่มสาวคู่นี้เดินเป็นคู่ควงกันมาอย่างมีความสุข ผมรู้สึกประทับใจจนบอกไม่ถูกในความรักอันบริสุทธิ์สอาดและมหาศาลของคู่หนุ่มสาวดังกล่าว ต่อมาสุภาพบุรุษผู้นั้นก็มาเข้าเป็นตำรวจมีอาชีพเดียวเช่นผม แล้วแต่งงานกับสุภาพสตรีผู้น่ารักคนนั้น วิถีชีวิตในราชการทำให้เขาได้มาร่วมงานกับผมในกองตำรวจสันติบาลเป็นระยะเวลาอันยาวนานตราบจนกระทั่งได้เสียชีวิตไปอย่างรวดเร็วไม่น่าเชื่อ สุภาพบุรุษผู้นั้น คือ พ.ต.อ. จรูญ เคหะเจริญ และสาวสวยภรรยาคู่ทุกข์คู่ยากของเขา คือ อาจารย์พิมลพรรณ เคหะเจริญ

ตลอดเวลาที่รับราชการร่วมกันมา คุณงามความดี ความสามารถ และความรู้ของ พ.ต.อ. จรูญ เคหะเจริญ นั้นมีมากมายสุดจะบรรยายได้หมด ขอสรุปสั้น ๆ ว่า นายตำรวจผู้นี้มีเสน่ห์ตรงที่เป็นคนขยันขันแข็ง ไม่เคยย่อท้อต่องานหนัก ผู้บังคับบัญชามอบหมายงานชิ้นใดให้ทำแล้ว ไม่เคยผิดหวัง มีความซื่อสัตย์สุจริตรอบรู้ทั้งในด้านกฎหมายและหน้าที่ของตำรวจอย่างดีเยี่ยม เป็นคนชนิดมีนาย นายรัก มีลูกน้อง ลูกน้องรัก มีเพื่อนก็รักอีก ยิ่งไปกว่านั้น การต้อนรับ โอภาปราศรัยกับราษฎร หรือผู้มาติดต่อราชการด้วยเล่า ก็ยังความชื่นใจ ชอบพอให้แก่ทุกคนอย่างสม่ำเสมอ กรมตำรวจ อาจจะมีนายตำรวจชั้นดียอดเยี่ยมนับจำนวนคนได้ แต่ผมก็กล้ายืนยันเต็มปากว่า พ.ต.อ. จรูญ เคหะเจริญ เป็นนายตำรวจชั้นเยี่ยมยอดคนหนึ่งในจำนวนนั้น

ในวันพระราชทานเพลิงศพ พ.ต.อ. จรูญ เคหะเจริญ วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๑๓ นี้ ผมจะต้องไปในงานให้จงได้ เพื่อทำการเคารพคารวะ และไว้อาลัย แด่ดวงวิญญาณเพื่อนรักผู้ร่วมงานของผมผู้นี้เป็นครั้งสุดท้าย พร้อมกันนี้ ขอให้บุญกุศลใด ๆ ที่ผมได้บำเพ็ญมาแล้วในอดีตก็ดี และคุณงาม

ความดีใด ๆ ที่ พ.ต.อ. จรูญ เคหะเจริญ ได้บำเพ็ญมาแล้วก็ดี ขอจงรวมกันมีอนุภาพเสริมส่งอำนวยผล ให้ดวงวิญญาณของ พ.ต.อ. จรูญ เคหะเจริญ ไปสู่สุคติ ประสบแต่ความสงบสุขพรั่งพร้อมด้วยทิพยสมบัติในสัมปรายภพตลอดกาลนิรันดร เทอญ.

พล.ต.ท. พจน์ เภกะนันทน์

(พจน์ เภกะนันทน์)

ผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง

คำไว้อาลัย พ.ต.อ. (พ.) จรูญ เคหะเจริญ

เมื่อเจ้าภาพได้มาขอร้องให้ผมเขียนคำไว้อาลัย พ.ต.อ. พิเศษ จรูญ เคหะเจริญ ในงานพระราชทานเพลิงศพ ของท่าน ผมมีความเต็มใจอย่างยิ่ง ที่จะแสดงความรัก ความอาลัย ในคุณจรูญ ฯ และคุณงามความดีของท่าน

คุณจรูญ ฯ เคยร่วมงานกับผมมาตั้งแต่ เริ่มตั้ง บก.ปค. ที่วังสวนกุหลาบ เราเคยร่วมงานกันทั้งในด้านการวางแผน การออกตระเวณท้องที่ แทบจะทั่วประเทศไทย ทั้งในถิ่นทุรกันดาร มีอันตราย และในการสังคม สิ่งหนึ่งที่ผมและผู้ร่วมงานกับคุณจรูญ ฯ ทุกคน จะพูดได้เต็มปากก็คือ คุณจรูญ ฯ เป็นคนสุภาพ เรียบร้อย เป็นสุภาพบุรุษเต็มตัว มีพร้อมทั้ง คุณวุฒิ และคุณธรรม ในการทำงาน ทั้งผู้น้อยและผู้ใหญ่ ตลอดจนเพื่อนร่วมงานรักใคร่ นับถือคุณจรูญ ฯ ด้วยใจจริงทั้งนั้น เพราะคุณจรูญ ฯ ไม่เคยเป็นภัยกับใคร ไม่เคยเป็นปากเสียงกับใคร แต่คุณจรูญทำตัวเป็นที่พึ่งของผู้น้อย เป็นที่ปรึกษาที่ดีของผู้ใหญ่ เป็นเพื่อนร่วมงานที่ขยันขันแข็งของมิตรสหาย ตลอดมา

ผมได้ทราบข่าวการจากไปของ คุณจรูญ ฯ ด้วยความเศร้าสลดที่สุด เพราะไม่ได้คาดฝันว่าจะเป็นไปได้ แต่โรคมะเร็ง ไม่ให้โอกาสผู้ใดเลย แม้จะได้รับการเยียวยาถึงขนาด หรืออาจจะเป็นเพราะคุณจรูญ ฯ ดีเกินไปกระมัง สวรรค์จึงมาพรากเอาไปสู่ทิพย์วิมานเร็วนัก ขอให้กรรมดีของคุณจรูญ ฯ และกุศลบุญราศี อันเกิดจากการบำเพ็ญทักษิณานุประทานของครอบครัว ญาติ พี่น้อง เพื่อนร่วมงาน และด้วยความปรารถนาดีของผม จงเป็นพลวปัจจัย ส่งเสริมให้ดวงวิญญาณ ประสบแด่ความสงบสุขในสัมปรายภพโน้นเถิด

พฤษภกาสร อีกกุญชรอันปลดปลง
โททนต์เสน่งคง สำคัญหมายในกายมี
นรชาติวางวาย มลายสิ้นทั้งอินทรีย์
สถิตทั่วแต่ชั่วดี ประดับไว้ในโลกา

พล.ท. [signature]

(สายหยุด เกิดผล)

ผู้บังคับศูนย์อำนวยการและประสานงาน

กองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์

ผมยังคิดถึงคุณจรูญ ฯ

คุณจรูญ เคหะเจริญ กับผมได้ร่วมงานกันมานาน นับได้ว่าตั้งแต่คุณจรูญ ฯ ย้ายจากนครบาลมาสังกัดสันติบาล ในชั้นแรกทีเดียว แม้เราจะอยู่ต่างกองกำกับการกัน แต่มีงานบางอย่างที่จำเป็นต้องร่วมและประสานการปฏิบัติ จึงทำให้คุณจรูญ ฯ กับผมคุ้นเคยกันและเริ่มสนิทสนมกันเป็นอย่างดีตลอดมา ยิ่งสนิทสนมกันเข้า การติดต่อในชั้นหลังจึงเป็นไปในลักษณะของพี่ชายกับน้องชาย และคุณจรูญ ฯ ก็เรียกผมว่า "พี่" ด้วยความสมัครใจของตนเอง ผมจึงใคร่จะกล่าวถึงคุณจรูญ ฯ ในลักษณะของน้องชาย มากกว่าจะกล่าวถึงพันตำรวจเอก จรูญ เคหะเจริญ ในฐานะเป็นรองผู้บังคับการตำรวจสันติบาล

ตามปกติ การติดต่อระหว่างพี่ชายและน้องชาย ส่วนใหญ่ก็เป็นไปในรูปของการพึ่งพาอาศัย คุณจรูญ ฯ กับผมก็เช่นเดียวกัน เราพึ่งพาอาศัยกันทั้งในหน้าที่การงานและในเรื่องส่วนตัว และมิใช่เป็นไปในรูปน้องชายต้องอาศัยพี่ชายฝ่ายเดียว เพราะความจริงที่ผมจะลืมมิได้ ก็คือ พี่ชายก็ได้อาศัยน้องชายด้วย ผมได้อาศัยคุณจรูญ ฯ มาก ทั้งกำลังกาย กำลังความคิด และสติปัญญา ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าคุณจรูญ ฯ มาจากนครบาลจึงย่อมมีประสพการณ์ดีกว่าทั้งในด้านตัวบทกฎหมาย เทคนิคในการสอบสวนและเจนจัดในการทำสำนวนด้วย ผิดกับผม เพราะผมขาดทุกอย่างที่คุณจรูญ ฯ มีอยู่เพียบพร้อม ยิ่งต่อมาในระยะหลัง ๆ นี้ ฐานะหน้าที่ของเราทั้งสองเปลี่ยนไป คุณจรูญ ฯ กับผมต้องมาร่วมงานกันอย่างใกล้ชิดเกือบจะกล่าวได้ว่าเป็น "งานโต๊ะเดียวกัน" ผมก็ยิ่งต้องอาศัยคุณจรูญ ฯ มากขึ้น เมื่อขาดคุณจรูญ ฯ ไปเสียแล้ว ก็ย่อมหมายถึงผมต้องขาดทั้งผู้ชำนาญงาน ผู้มีประสพการณ์มาก และขาดผู้ที่ผมต้องอาศัยด้วย

การจากไปของคุณจรูญ ฯ เป็นการจากไปอย่างไม่มีวันกลับ และจากไปตามกฎแห่งกรรม ไม่มีผู้ใดจะหนี "ความตาย" ไปได้ พระท่านจึงสอนให้ทุกคนระลึกเสมอว่า

อวสฺสํ มยา มริตพฺพํ
เราก็จะต้องตายแน่ทีเดียว

ซึ่งก็ระบุความหมายไว้ชัดแล้วว่า ทุกคนเกิดมาแล้วก็ต้องตาย จะผิดกันก็เพียงแต่ว่าใครตายดีหรือใครตายไม่ดีเท่านั้น ถ้าตายดี ตายไปแล้วก็ยังมีคนเสียดายและอาลัยอาวรณ์ ตายแล้ว ชื่อเสียงยังหอมหวลชวนให้พูดถึงกล่าวถึง ถ้าตายไม่ดี ตายไปแล้วไม่เหม็นแต่เนื้อหนัง ชื่อเสียงก็เหม็นไปด้วย

สำหรับคุณจรูญ ฯ ผมถือว่า "ตายดี" เพราะเมื่อคุณจรูญ ฯ มีชีวิตอยู่ ทุกคนรักใคร่คุณจรูญ ฯ เพราะคุณจรูญ ฯ ยังทำตัวเป็นพี่ที่ดีของน้อง ๆ และเป็นน้องที่ดีของพี่ ๆ ด้วย เมื่อคุณจรูญ ฯ

ต้องจากไป ผมก็เชื่อว่าพี่ ๆ น้อง ๆ ยังคิดถึง ยังอาลัยอาวรณ์ และความรู้สึกดังกล่าวคงจะต้องเป็นเช่นนี้ไปอีกนาน

จากนี้ไป พี่ ๆ น้อง ๆ จะไม่ได้เห็นคุณจรูญ ฯ ผู้มีสมญาว่า "สุภาพบุรุษร่างเล็ก" เดินขึ้นเดินลงอยู่บนเฉลียงตึกของกองบังคับการตำรวจสันติบาลอีกต่อไปแล้ว ทุกคนจะต้องคลาดจากสุภาพบุรุษผู้ถืองานในหน้าที่อยู่เหนือกว่าสิ่งอื่น และด้วยเหตุนี้เอง ผมยังวิตกว่าผมอาจจะต้องถูกพี่ ๆ น้อง ๆ ลงโทษว่าเป็นต้นเหตุประการหนึ่งที่ทำให้คุณจรูญ ฯ ต้องจากไปในเมื่อยังไม่สมควรแก่อายุขัย เพราะผมอาจจะให้คุณจรูญ ฯ ทำงานมากเกินกำลัง หรืออาจจะเป็นเพราะคุณจรูญ ฯ ทำงานหามรุ่งหามค่ำทั้ง ๆ ที่กำลังเริ่มไม่สบาย ทั้งนี้ ก็เพื่อให้งานเสร็จไปตามความใจร้อนของพี่ชายเท่านั้นก็ได้ หากเป็นจริงดังที่ผมวิตก ผมก็หวังในอโหสิกรรมจากคุณจรูญ ฯ

ขอให้อานิสงส์บุญราศีและผลบุญแห่งการประกอบกรรมดีตลอดเวลาที่คุณจรูญ ฯ มีชีวิตอยู่ ทั้งที่ทำให้กับทางราชการ ให้กับครอบครัว และให้กับผม กับพี่ ๆ น้อง ๆ ในกองตำรวจสันติบาล ผมและพี่ ๆ น้อง ๆ ผู้อยู่เบื้องหลังทุกคน ขอวิงวอนให้ดวงวิญญาณของคุณจรูญ ฯ จงได้ประสบสุขในสัมปรายภพชั่วนิรันดร

พลตำรวจตรี ชัช ชวางกูร

๓ กรกฎาคม ๒๕๑๓

"คุณจรูญ"

ไม่ทราบว่าเพราะอำนาจจิตที่ผูกพันต่อกันหรือเพราะอำนาจอันใด บันดาลให้ดิฉันโทรศัพท์ไปถึงคุณพิมลพรรณ โดยมีจุดประสงค์แต่เพียงจะถามข่าวคราวของเพื่อนที่เคยทำงานร่วมกัน ระหกระเหินไปต่างจังหวัดด้วยกัน และเคยนอนเตียงเดียวกันคุยกัน ปรับทุกข์กันและปรึกษางานกัน

แต่ทว่าที่ดิฉันได้รับคือ คุณจรูญ ป่วยหนักอยู่โรงพยาบาลกลาง และคุณพิมลพรรณได้บอกดิฉันว่าเยี่ยมไม่ได้อยู่แล้ว คุณจรูญจะไม่มีโอกาสที่จะชื่นชมตื่นเต้นในการไปเยี่ยมของดิฉัน

สองวันต่อมา คุณจรูญก็จากพวกเราไป จากภรรยาสุดที่รัก จากลูก ๆ ที่แสนรักแสนห่วง จากมารดาและญาติพี่น้องอย่างไม่มีวันกลับหลัง ดิฉันทราบข่าวคุณจรูญด้วยความตื่นตัน น้ำตามิได้ไหลออกมา แต่หัวใจร่ำไห้ว่า ดิฉันและคนอื่น ๆ กำลังเสียมิตรที่ดีคนหนึ่งไป มิตรดีของประชนชน มิตรดีของเพื่อน ๆ

แม้คุณจรูญจะเป็นเพียงสามีของเพื่อน ดิฉันก็บอกไม่ถูกว่า เรามีความสนิทสนมกันในทางจิตใจอย่างไร ดิฉันมีความรู้สึกเหมือนว่าคุณจรูญและดิฉันเป็นเพื่อนสนิทกันมาตั้งแต่เด็ก เราคุยกันถูกคอเข้าใจกัน บางครั้งเราปรับทุกข์กัน บางครั้งเราโกรธด้วยกัน และบางครั้งเราชื่นชมด้วยกัน เมื่อใดมีความทุกข์ มักจะหันเข้าปรึกษาคุณจรูญ เรื่องข้อกฎหมาย เรื่องเข้าโรงเรียน เป็นต้น จนกระทั่งดิฉันบอกคุณพิมลพรรณว่า "กีดกันเสียบ้างอย่ากวนคุณจรูญนักเลย" แต่เราก็อดไม่ได้ที่กวนใจคุณจรูญ เพราะคุณจรูญเป็นที่พึ่งของเพื่อน ๆ อย่างน้อยก็ทางใจ

คุณจรูญเป็นคนดีเหลือเกินในสายตาของดิฉันและเพื่อน ๆ และเป็นตำรวจที่ดีที่สุดคนหนึ่งที่ดิฉันผู้เสนอตัวขึ้นเป็นเพื่อนคุณจรูญภาคภูมิใจ แต่คุณจรูญก็อยู่เป็นเพื่อนที่ดีที่สุดของดิฉันไปไม่ได้นาน แต่คุณงามความดีของคุณจรูญทั้งด้านจิตใจและความประพฤติยังคงประทับอยู่ในจิตใจดิฉันไม่รู้วาย ความตายเราหลีกเลี่ยงไม่ได้ บัดนี้คุณจรูญไปก่อน และคนอื่น ๆ ก็กำลังจะตามกันไป คุณงามความดีเท่านั้นที่ยังคงอยู่ เฉกเช่น

พฤษภากาสร อีกกุญชรอันปลดปลง
โททนต์เสน่งคง สำคัญหมายในกายมี
นรชาติผู้วางวาย มลายสิ้นทั้งอินทรีย์
สถิตย์ทั่วแต่ชั่วดี ประดับไว้ในโลกา

แม้คุณจรูญจะจากไปแล้ว แต่เรายังคงรัก คงอาลัย เสียดาย อย่างไม่รู้ลืม

สลวย โรจนสโภช

แด่ คุณจรูญ เคหะเจริญ

ชีวิตที่บำเพ็ญกรณียกิจครบถ้วน ในฐานะลูกที่ดี หัวหน้าครอบครัวที่ดี ข้าราชการที่ดี มิตรที่ดี และพุทธศาสนิกชนที่ดี เช่นคุณจรูญ เคหะเจริญ นี้ ย่อมเป็นที่ยกย่องสรรเสริญในหมู่สาธุชนผู้รู้จักคุ้นเคย และเป็นที่ภาคภูมิใจแก่ทายาทผู้สืบตระกูลตลอดไปชั่วกาลนาน

ขอน้อมคารวะ แด่ดวงวิญญาณของ คุณจรูญ ผู้ซึ่งล่วงลับไปสู่สุคติภพแล้ว

อรรถ-ฐะปะนีย์ นาครทรรพ

๑๔ กรกฎาคม ๒๕๑๓

คำไว้อาลัย

"คุณจรูญ"

คุณจรูญจากดิฉันและลูก ๆ ไปแล้วอย่างสงบ ทิ้งไว้แต่คุณงามความดี คุณจรูญเป็นคนร่างเล็กแบบบาง แต่เมื่อลงมือทำงานใด ๆ แล้วเป็นคนทำจริงมากกว่าพูด ทำงานเป็นระเบียบและทำเสร็จเป็นเรื่อง ๆ งานของรัฐต้องมาก่อนธุระส่วนตัว การงานของคุณจรูญจึงไม่มีอะไรค้าง เมื่องานเสร็จ วันเสาร์และวันอาทิตย์จึงเป็นวันของครอบครัว คุณจรูญดิฉันและลูก ๆ จะไปวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ด้วยกันทุกเช้าวันอาทิตย์เพราะคุณจรูญมีความเห็นว่าถ้าเหนื่อยกายนอนพักที่บ้านก็หายได้ แต่ถ้าเหนื่อยใจแล้วควรไปพักจิตใจในวัด เพราะบรรยากาศช่วยให้ใจสงบ คุณจรูญชอบให้ดิฉันและลูก ๆ ไปพร้อมกัน คุณจรูญชอบขับรถเองเพราะไม่มีกังวลในด้านขาดคนขับรถหรือในด้านการปลอดภัย ในขณะที่ขับรถคุณจรูญมีโอกาสคุยกับลูก ๆ แนะนำตักเตือนในสิ่งดีงามยกตัวอย่างของคนดี ชี้โทษของคนประพฤติเลวให้ฟัง บางครั้งก็ยกข้อความดี ๆ ที่อ่านพบมาพูดให้ฟัง หรือเล่าเรื่องแต่วัยเยาว์ของชีวิตนักเรียนให้ฟังเพื่อเปรียบเทียบกับความเป็นอยู่ของเด็กในปัจจุบัน คุณจรูญชอบไปรับส่งดิฉันและลูก ๆ ทั้งเช้าและเย็นทำให้คุณจรูญมีโอกาสพบปะและสนิทสนมกันเพื่อน ๆ ของดิฉันและของลูกตลอดจนครูบาอาจารย์ของลูกด้วย คุณจรูญเห็นว่าการรับใช้ช่วยเหลือผู้อื่นเป็นความสุข และเป็นการต่อไมตรีให้ยาวนาน งานใด ๆ ที่คุณจรูญช่วยเหลือทุกคนได้ก็จะนำไปทำด้วยตนเอง เพราะชอบให้งานออกมาอย่างเรียบร้อยและรวดเร็ว

คุณจรูญมีจิตอ่อนไหวในเรื่อง เด็ก คนแก่ เมื่อพบเห็นเด็กยากจนก็จะบริจาคทาน และช่วยเหลือคนชรา คุณจรูญมีมติว่า คนไทยอยู่ได้โดยสันติ เพราะความรักความเมตตา แม้จะช่วยเหลือเพียงเล็กน้อย ความมีน้ำใจต่อกันทำให้คนดำรงชีวิตได้อย่างแร้นแค้นเหี้ยมเกรียม คุณจรูญมีความเคารพยึดมั่นในพระธรรม ฉะนั้นเมื่อพิธีการทางศาสนาใด ๆ คุณจรูญ ดิฉันและลูก ๆ จะต้องพยายามไปร่วมอยู่เสมอ ทำให้ได้เห็นและมีความคุ้นเคยกับพระภิกษุของวัดพระเชตุพน และวัดบวรนิเวศ เมื่อลูกหลาน มิตร ลูกน้อง ลาอุปสมบท คุณจรูญ ดิฉันและลูก ๆ จะไปถวายของพระในหว่างพรรษาไม่ว่าวัดนั้นจะอยู่ในพระนครหรือต่างจังหวัดก็ตาม ทำให้ดิฉันและลูก ๆ เห็นวัดวาอารามเพิ่มขึ้น และได้มีโอกาสทำบุญร่วมกันมากขึ้นเป็นการปลูกฝังนิสัยให้มีใจโน้มเอียงในทางบุญกุศล

คุณจรูญชอบไปเที่ยวตามหัวเมืองชายทะเล เพราะเป็นการพักผ่อน และพบกับความเงียบสงบทำให้จิตใจสบายหลังจากทำงานอย่างเคร่งเครียดมาแล้ว บางครั้งจะชวนเพื่อนที่ชอบพอไปพักด้วยกันทำให้ชีวิตของดิฉันและลูก ๆ มีความสุขและอบอุ่น ลูกทุก ๆ คนมีสุขภาพจิตดี ดิฉันและลูก ๆ มักจะล้องคุณจรูญในระยะต้นปีการศึกษาว่าคุณจรูญมีกระเป๋าสตางค์กางพอง เพราะมีนามบัตรฝากนักเรียนของ

เพื่อน ๆ และลูกน้องที่สนิทได้ฝากลูกหลานเข้าโรงเรียน คุณจรูญได้อ้อนวอนให้ดิฉันไปขอร้องอาจารย์ใหญ่หรือครูใหญ่ให้ช่วยรับเด็ก ๆ ด้วย เพราะเมื่อเด็กมีที่เรียนพ่อแม่ก็ทำมาหากินด้วยใจสุข ไม่ต้องวิ่งเต้นและเสียเงินทองมากมาย การช่วยเหลือเพื่อนฝูงของดิฉันและของคุณจรูญเองด้วยใจบริสุทธิ์ไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้นนี้ทำให้คุณจรูญมีสีหน้าแช่มชื่นแจ่มใส เพื่อน ๆ ทักว่าคุณจรูญมีผิวพรรณดีทำให้ดูอ่อนกว่าวัย แต่แล้ววาระที่คุณจรูญต้องจากดิฉันไปก็มาถึง และมาอย่างเร็วแต่แนบเนียนไม่ให้ร่องรอยล่วงหน้าไว้เนิ่นนาน แต่ได้ให้อภัยแก่คุณจรูญโดยละเว้นการปวดร้าวทรมาน นายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญแห่งโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ฯ โรงพยาบาลกลาง นายแพทย์น้องชายและแพทย์หญิงน้องสะใภ้ ทั้งสำนักโลกและธรรมที่ลาดหญ้าต่างได้ให้ความช่วยเหลือทางกายและพลังจิตเป็นอย่างดีที่สุด ทำให้คุณจรูญแจ่มใสอยู่เสมอ ไม่มีร่องรอยโรคภัยเบียดเบียน นอกจากผอมไปบ้างเล็กน้อย คุณจรูญมีกำลังใจสูง ไม่เคยปริปากบ่นถึงความป่วยไข้ ดิฉันบอกว่าจะนำเรื่องราวไปแจ้งให้แก่เพื่อนและท่านผู้บังคับบัญชา คุณจรูญห้ามไว้ บอกว่าเกรงใจมากไม่ควรรบกวนท่านเหล่านั้น เพราะแต่ละท่านก็มีงานล้นมือ คุณจรูญบอกว่าตนเองไม่ได้เป็นอะไรมากมาย เมื่อหายปกติก็จะไปปฏิบัติราชการอีก คุณจรูญชมนายแพทย์ประสาน เหตระกูล แห่งโรงพยาบาลที่ได้ดูแลอย่างใกล้ชิดทำให้คุณจรูญสบายใจและมีความหวังในชีวิตตลอดระยะเวลาที่ป่วยจนจากไปอย่างสงบ

ตลอดระยะเวลาที่คุณจรูญป่วยนั้น คุณจรูญได้ไปนั่งสมาธิสวดมนต์ บางครั้งจะหลับไปทั้ง ๆ ที่มือพนมไหว้พระอยู่ ดิฉันและลูก ๆ จึงหวังอย่างแน่วแน่ว่าวิญญาณของคุณจรูญได้ไปสู่สุคติภพแล้ว เหลือไว้แต่คุณงามความดีให้ประทับจิตใจแก่ดิฉัน ลูก ๆ ญาติ มิตรสหาย ลูกน้อง และผู้บังคับบัญชาทุกท่าน.

พิมลพรรณ และลูก

ขอบพระคุณ

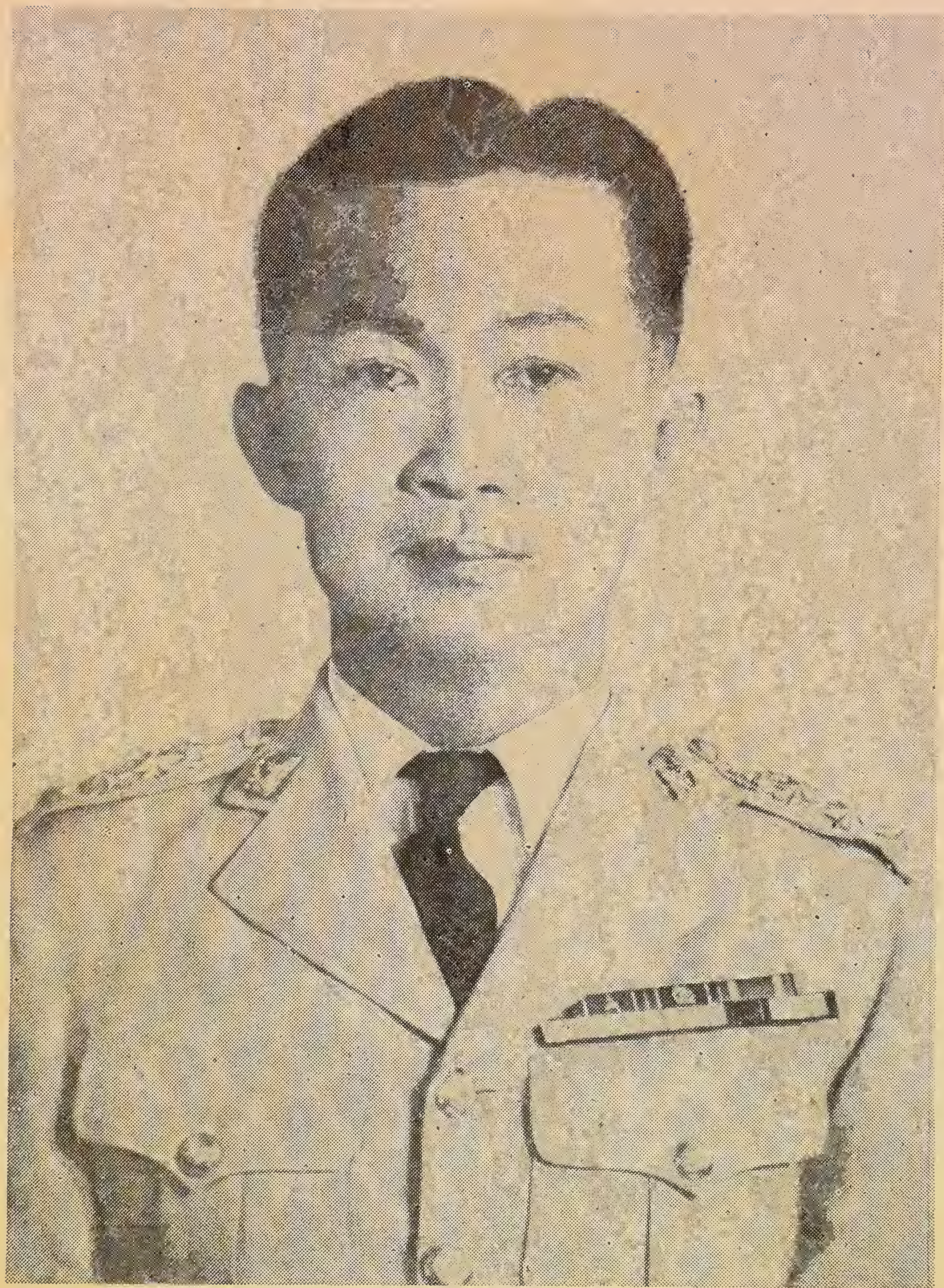
คุณจรูญ (พตอ. พิเศษจรูญ เคหะเจริญ) ได้สิ้นชีวิตไปเมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๑๓ เวลากลางคืนประมาณ ๕.๐๐ น. ด้วยอาการอันสงบ มิได้มีอาการกระวนกระวายอย่างใดเลย ดิฉันระลึกเสมอว่า ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นของไม่เที่ยง วันหนึ่งจะต้องพลัดพรากจากสิ่งที่รักที่หวงแหน ซึ่งไม่มีผู้ใดหลีกเลี่ยงได้ เมื่อเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นแก่ตัวดิฉันเอง จึงพยายามตั้งสติระลึกถึงความจริงข้อนี้ แต่ถึงกระนั้นความรู้สึกเสียใจอาลัยรักอย่างสุดซึ้งก็ยังเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ในขณะที่เกิดความเศร้าโศรกมากที่สุดในชีวิตเช่นนี้ ดิฉันคิดไม่ออกว่าจะจัดการกับศพคุณจรูญอย่างไร บุคคลแรกที่ดิฉันระลึกถึงว่าจะเป็นที่พึ่งในยามทุกข์นี้ได้คือ คุณพี่ดาวัน ชวางกูร จึงโทรศัพท์กราบเรียนท่านว่า คุณจรูญสิ้นใจเสียแล้ว และเรียนหารือว่าจะต้องจัดการอย่างไรบ้าง ท่านพลตำรวจตรีชัช ชวางกูร ตอบมาทันทีว่า ท่านจะจัดการให้ทั้งสิ้นอย่าได้กังวลใจเลย ความหนักใจที่ดิฉันมีอยู่คลายลงทันที เกิดความมั่นใจว่าได้ที่พึ่งในยามทุกข์โศกเช่นนี้ งานคงดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและก็ได้รับเช่นนั้นจริง ๆ หลังจากวางโทรศัพท์สักครู่ นายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ๒ ท่าน มาดำเนินการทุกอย่างในเรื่องมรณกรรมเป็นทางการ ตลอดจนจัดการกับศพคุณจรูญ ซึ่งยังความเบาใจแก่ดิฉันเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ด้วยความกรุณาอย่างสูงของท่านพลตำรวจตรีชัช ชวางกูร และคุณพี่ดาวัน ยิ่งกว่านั้นท่านยังให้ความเมตตาถามถึงความสดวกในเรื่องการใช้จ่าย ซึ่งดิฉันกราบเรียนกับท่านว่ายังไม่เดือดร้อน ท่านทั้งสองให้ความสงเคราะห์ทุกอย่างตั้งแต่ต้นจนตลอดทุกคืนที่มีสวดมนต์ และเลี้ยงพระ ดุจเป็นงานของท่านเอง

ดิฉันทราบซึ้งในความเมตตากรุณาของท่านทั้งสอง และบรรดาเพื่อนร่วมงานของคุณจรูญที่ให้ความเมตตาช่วยเหลือให้งานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง และเป็นเรื่องที่ฝังอยู่ในความทรงจำตลอดไป

ความเมตตากรุณาที่ดิฉันได้รับเป็นอย่างมากดุจญาติผู้ใหญ่อีกท่านหนึ่ง คือ อาจารย์ทิพยาภา พัฒนานนท์ ท่านช่วยจัดหาซื้อสิ่งของ, ติดต่อสถานที่ ดูแลความเรียบร้อย จัดอาหารถวายพระ เลี้ยงผู้คนที่มาช่วยเหลือให้ความสดวกทุกอย่างจนไม่สามารถนำมากล่าวได้หมด ดิฉันขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างมาก ณ โอกาสนี้ด้วย

เพื่อน ๆ ร่วมงานต่างก็แสดงความเห็นอกเห็นใจในการสูญเสียคุณจรูญ ครั้งนี้ โดยเฉพาะอาจารย์วรรณะ คัมภิรานนท์ มาช่วยเหลือตลอดงาน ดิฉันขอขอบคุณทุกท่าน

พิมลพรรณ เคหะเจริญ

พันตำรวจเอก (พิเศษ) จรูญ เคหะเจริญ

ชาตะ วันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๐

มรณะ วันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๓

ประวัติ

พ.ต.อ. (พิเศษ) จรูญ เคหะเจริญ ทม. จ.ช.

เกิดเมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๐ อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี เป็นบุตรนายต้น เคหะเจริญ กับนางมะลิ เคหะเจริญ มีพี่น้องด้วยกันรวม ๓ คน คือ

นางอับ เพ่งจิตร

พ.ต.อ. (พิเศษ) จรูญ เคหะเจริญ (ถึงแก่กรรม)

นางส้ม ประสพศิลป

ได้ทำการสมรสกับนางพิมลพรรณ เคหะเจริญ (สัมภวะผล) บุตรี หลวงอุดรธนารักษ์ และนางละม้าย สัมภวะผล เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๘ มีบุตรและธิดา รวม ๓ คน คือ

นายจุมพล เคหะเจริญ

นางสาวพิมลมาศ เคหะเจริญ

นายธนา เคหะเจริญ

เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๑๒ พ.ต.อ. จรูญ เริ่มไม่สบาย มีอาการปวดท้องจึงได้ให้นายแพทย์เอกซ์เรย์ แล้วได้รับการผ่าตัดแพทย์พบว่าเป็นโรคมะเร็งที่ลำไส้ใหญ่ จึงได้รับการรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าอยู่เป็นเวลา ๓ อาทิตย์ จนรู้สึกอาการดีขึ้นมากเป็นปรกติเหมือนเดิม จึงกลับไปทำงานได้เหมือนเดิม จนกระทั่งเดือนกุมภาพันธ์ อาการเริ่มทรุดลงเพราะอาหารเป็นพิษและมีอาการเพลีย นายแพทย์ประสาน เหตระกูล จึงแนะนำให้ไปทำการรักษาตัวที่โรงพยาบาลกลาง พ.ต.อ. จรูญ อาการไม่ดีขึ้นทั้ง ๆ ที่นายแพทย์ผู้รักษาได้พยายามอย่างเต็มที่แต่ทรงกับทรุด ในที่สุดได้ถึงแก่กรรมลงด้วยอาการสงบในวันพุธที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๓ เวลา ๐๕.๑๕ น. รวมอายุได้ ๕๓ ปี

คุณวุฒิการเล่าเรียน

จบมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนประจำอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

จบมัธยมศึกษาตอนปลายที่โรงเรียนปทุมคงคา

จบการศึกษาขั้นอุดมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์—ธบ.

ยศ

เริ่มเข้ารับราชการชั้นจัตวา ตำแหน่งเสมียนพนักงาน กรมธรรมการ กระทรวงธรรมการ วันที่ ๙ เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๑

๑ พ.ค. ๒๔๘๘ นายดาบตำรวจ
๒๐ ก.ค. ๒๔๘๘ นายร้อยตำรวจตรี
๑ ต.ค. ๒๔๙๒ นายร้อยตำรวจโท
๒ ต.ค. ๒๔๙๖ นายร้อยตำรวจเอก
๑ ม.ค. ๒๕๐๒ นายพันตำรวจตรี
๑ ต.ค. ๒๕๐๔ นายพันตำรวจโท
๑ ต.ค. ๒๕๐๖ นายพันตำรวจเอก
๑ ต.ค. ๒๕๑๑ นายพันตำรวจเอก (พิเศษ)

อิสริยาภรณ์

๔ ธ.ค. ๒๔๙๒ เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย
๑๔ พ.ย. ๒๔๙๖ เบญจมาภรณ์ช้างเผือก
๑๕ ธ.ค. ๒๕๐๔ จัตุรถาภรณ์มงกุฎไทย
๒๓ ธ.ค. ๒๕๐๘ จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก
๓๐ ธ.ค. ๒๕๑๐ ตริตาภรณ์มงกุฎไทย
๕ ธ.ค. ๒๕๑๒ ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย

การปฏิบัติหน้าที่ของ พ.ต.อ. จรูญ เคหะเจริญ
ในกองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์

เรื่อง " ชีวิต "

เรื่อง "ชีวิต"

บทที่ ๑

ชีวิตคืออะไร

ชีวิตคือความเป็นอยู่ ชีวิตของคนก็คือความเป็นอยู่ของคน ชีวิตของสัตว์ก็คือความเป็นอยู่ของสัตว์ รวมความว่าสุดแต่สิ่งใดมีชีวิต บ้าง คำว่าชีวิตก็หมายถึงความเป็นอยู่ของสิ่งนั้น ๆ

คำว่าเป็นก็คือยังไม่ตาย เช่นคนเป็นก็คือคนที่ยังไม่ตาย ยังมีชีวิตอยู่ สัตว์เป็นก็คือสัตว์ที่ยังไม่ตาย ยังมีชีวิตอยู่ คนและสัตว์ที่ยังมีชีวิตก็คือยังมีความเป็นไปต่าง ๆ คือมีอาการเคลื่อนไหวตามลักษณะของคนและสัตว์ เช่นมีอิริยาบถ ๔ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน หรืออาการอื่น ๆ เช่น กิน ดื่ม ทำ พูด คิด เป็นต้น

คำว่าอยู่ก็คือยังไม่ไป คือว่ายังมีชีวิตอยู่ คำว่าไปในบางครั้งก็ใช้แทนคำว่าตาย เช่น มีคนถามถึงคนไข้ว่า เป็นอย่างไร ถ้าได้รับตอบว่า ยังไม่ไป ก็หมายความว่ายังไม่ตายนั่นเอง แต่ถ้าได้รับตอบว่า ไปแล้ว ก็หมายความว่าตายแล้วนั่นเอง

สิ่งที่มีชีวิตนอกจากคนและสัตว์จะยังมีอะไรอีกบ้าง ข้าพเจ้าไม่อาจทราบได้โดยละเอียด จึงขอพูดเฉพาะเรื่องของคนเท่านั้น คือพูดเฉพาะเรื่องชีวิตคนอย่างเดียว

ชีวิตประกอบด้วยส่วนทั้ง ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ รวมเรียกว่า เบ็ญจขันธ์

รูปหมายถึงสิ่งที่มองเห็นได้ด้วยตา เช่น มือ เท้า หน้า เป็นต้น

เวทนา หมายถึงความรู้สึก สุข ทุกข์ หรือ เฉย ๆ

สัญญา หมายถึงความทรงจำ เช่น จำรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสได้

สังขาร หมายถึงสิ่งที่ทำให้เกิดความคิดดีหรือชั่ว

วิญญาณ หมายถึงดความรู้สึกที่เกิดจากทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

ในที่บางแห่งกล่าวว่า ชีวิตเหมือนของที่ขอยืมเขามาใช้ เสร็จกิจแล้วต้องส่งคืนเจ้าของ (หมายถึงตาย) จะถือกรรมสิทธิ์เป็นของเราไม่ได้ ได้แต่เพียงอาศัยใช้สอยเท่านั้น

ถ้าจะตั้งปัญหาว่า ยืมมาจากใคร ก็ต้องตอบว่า ยืมมาจากธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม ส่วนที่แข็งยืมมาจากดิน ส่วนที่เหลวเอิบอาบยืมมาจากน้ำ ส่วนที่ร้อนหรืออบอุ่นยืมมาจากไฟ ส่วนที่พัดไปพัดมายืมมาจากลม

ธรรมดาของที่ขอยืมเขาใช้ ถ้าใช้ดีก็มีคุณแก่ผู้ใช้ ถ้าใช้ไม่ดีก็มีโทษแก่ผู้ใช้เช่น ยืมมีดเขามาใช้ ๑ เล่ม ถ้าเอาไปใช้ตัดไม้ขายได้เงิน เงินนั้นก็เป็นของผู้ใช้ แต่ถ้าเอาไปใช้ทำร้ายเขา ถูกลงโทษ โทษนั้นก็เป็นของผู้ใช้ จะเอาโทษส่งคืนเจ้าของมีดด้วยเขาก็ไม่รับ เพราะเขาไม่ได้ให้ขอยืมมาทำร้ายใคร

ชีวิตก็เช่นนั้น ถ้าชีวิตนี้ถึงที่สุดคือตาย ผลใด ๆ ที่เกิดขึ้นทุก ๆ อย่างในระหว่างมีชีวิตอยู่นั้น เจ้าของชีวิตก็ต้องรับผลนั้น ๆ ไว้ทั้งหมด ทั้งดีทั้งชั่วทั้งสุขทั้งทุกข์ ส่วนที่ชั่วที่ทุกข์ที่เสื่อมจะมอบให้ผู้อื่นไปไม่ได้

ในที่บางแห่งก็สมมติชีวิตซึ่งประกอบด้วยส่วนทั้ง ๕ คือ เบ็ญจขันธ์ว่าเป็นเมืองเรียกว่า กายนคร เมืองคือร่างกาย สมมติรูปคือร่างกายเป็นเมือง มีประมาณเป็นมาตราฐานว่า ยาววา หนาคืบ กว้างศอก มีประตูอยู่ ๙ แห่ง หมายถึงทวารทั้ง ๙ คือ ตา ๒ หู ๒ จมูก ๒ ปาก ๑ ทวารหนัก ๑ ทวารเบา ๑ สมมติวิญญาณเป็นราชาผู้ครองนคร มีนามว่า จิตราช สมมติเจตสิก คือเวทนา สัญญา สังขาร เป็นอำมาตย์ สมมติ ชาติ ชราพยาธิ มรณะ เป็นฝ่ายข้าศึกมาโจมตี จนกายนครแตก พระเจ้าจิตราชต้องไปสร้างนครใหม่ สร้างขึ้นอีกก็ถูกตีแตกอีก สมมติไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นพระฤาษีผู้เป็นอาจารย์ของพระเจ้าจิตราช มาช่วยคิดอ่านแก้ไข ฝ่ายข้าศึกจึงทำอันตรายไม่ได้ ต้องเลิกทัพกลับไป หมายความว่า เมื่อถึงพระนิพพานแล้วก็ไม่ต้อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย อีกต่อไป

บทที่ ๒

ชีวิตมาจากอะไร

●

สิ่งที่สร้างชีวิตขึ้นมีกล่าวไว้หลายนัย ในที่นี้ขอกล่าวตามหลักในธาตุเวปักกัมมสูตร ว่ามี ๓ อย่าง คือ

๑. กมฺมํ เขตฺตํ กรรมคือการกระทำดีกระทำชั่วเป็นพื้นที่ของชีวิต

๒. วิญฺญาณํ พีชํ วิญญาณคือความรู้สึกนึกคิดเป็นพืชพันธ์ของชีวิต

๓. ตณฺหา สิเนหํ กิเลสคือตัณหาความทะยานอยากเป็นน้ำเชื้อของชีวิต

สิ่งทั้ง ๓ อย่างนี้ ยังมีอยู่ตราบใด ก็ต้องสร้างชีวิตขึ้นมาตราบนั้น ถ้าขาดเสียแต่อย่างหนึ่ง อย่างใด ก็ไม่มีกำลังพอจะสร้างชีวิตขึ้นมาได้

ปุถุชนคนที่จะต้องเกิดกันอีกเรื่อย ๆ ไป ก็เพราะยังมีกรรม ยังมีวิญญาณ ยังมีกิเลส

ส่วนพระอรหันต์ ไม่ต้องเกิดอีกต่อไป ก็เพราะว่ากรรมคือการกระทำของท่านไม่ถือว่าเป็น บุญเป็นบาป แต่ว่าบาปนั้นท่านไม่ทำแน่ แม้ส่วนที่เป็นบุญ ท่านก็ทำไปโดยไม่หวังผลตอบแทนอีกเพราะ บุญของท่านบริบูรณ์แล้ว แม้จะทำบุญอีกผลก็ไม่เพิ่มขึ้น คงมีอยู่เท่าเดิม เหมือนน้ำที่เต็มขันอยู่แล้ว แม้จะตักใส่อีกสักเท่าไรก็คงมีอยู่ขันหนึ่งนั่นเองเพราะฉะนั้น จึงมีคำแสดงลักษณะของพระอรหันต์ไว้ว่า ปุญฺญปาปปหีโน แปลว่า ผู้ละบุญและบาปได้แล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ ชีวิตก็ไม่มีพื้นที่ที่จะเกิด

ส่วนกิเลสคือตัณหานั้น พระอรหันต์ก็ละสิ้นได้แล้วไม่มีเหลือเลยเมื่อเป็นเช่นนี้ชีวิตก็ไม่มี น้ำเชื้อที่จะรดให้งอกงาม

ส่วนวิญญาณอันเป็นพืชพันธ์ แม้จะยังมีอยู่แต่เมื่อไม่มีกรรมอันเป็นพื้นที่ และไม่มีตัณหา อันเป็นน้ำเชื้อ วิญญาณนั้นก็ปฏิสนธิอีกไม่ได้ ต้องดับไปเป็นครั้งสุดท้าย คล้ายกับต้นไม้ ถ้าไม่มี พื้นที่ปลูก ไม่มีน้ำรด ก็ปลูกไม่ได้ ต้นไม้นั้นก็ต้องตาย ไม่มีโอกาสจะเกิดงอกงามอีกต่อไป

สิ่งที่สร้างชีวิตทั้ง ๓ นี้ ที่สำคัญที่สุดคือตัณหาอันเป็นตัวกิเลสซึ่งเป็นเหตุให้ทำกรรม เมื่อ ทำกรรมก็ต้องได้รับผลกรรม เมื่อได้รับผลกรรม กิเลสก็เกิดอีก เมื่อยังมีกิเลสก็เป็นเหตุให้ทำกรรมอีก วนเวียนไป จนกว่าจะละกิเลสได้เด็ดขาด ท่านจึงเรียกว่าวัฏฏะ แปลว่าวน ๓ อย่าง คือ กิเลสวัฏฏะ วนคือกิเลส กัมมวัฏฏะ วนคือกรรม วิปากวัฏฏะ วนคือวิบาก (ผลของกรรม)

พระพุทธเจ้าทรงเปล่งอุทานวาจาในคราวแรกตรัสรู้ว่า

อเนกชาติสํสารํ สนฺธาวิสฺสํ อนิพฺพิสํ
คหการํ คเวสนฺโต ทุกฺขา ชาติ ปุนปฺปุนํ
คหการก ทิฏฺโฐสิ ปุน เคหํ น กาหสิ
สพฺพา เต ผาสุกา ภคฺคา คหกูฏํ วิสํขตํ
วิสงฺขารคตํ จิตฺตํ ตณฺหานํ ขยมชฺฌคา

เมื่อเราแสวงหานายช่างคือตัณหาผู้สร้างบ้านเรือน คืออัตภาพร่างกายยังไม่พบก็ต้องท่องเที่ยวไปสู่สงสารวัฏฏ (คือการเวียนเกิดเวียนตายในสงสาร) สิ้นชาติเป็นอเนกการที่ต้องเกิดบ่อย ๆ เป็นความทุกข์ แน่ะนายช่างคือตัณหา ผู้สร้างบ้านเรือนคืออัตภาพร่างกายเราได้พบท่านแล้ว ท่านจะสร้างบ้านเรือนคืออัตภาพร่างกายให้เร็วอีกไม่ได้ ซี่โครงทั้งหมดของท่านเราหักเสียแล้ว (กิเลสที่เหลือทั้งหมดที่เป็นพรรคพวกของท่าน เราทำลายเสียแล้ว) อวิชชาซึ่งเป็นเหมือนยอดเรือนของท่านเราก็รื้อแล้ว จิตของเราเข้าถึงพระนิพพานที่ปราศจากกิเลสเครื่องปรุงแต่งแล้ว เราบรรลุถึงพระอรหันต์อันเป็นที่สิ้นสุดของตัณหาแล้ว

ในพระคาถาพุทธอุทานนี้แสดงว่า ตัณหาเป็นเหตุสำคัญในการสร้างชาติ คือสร้างให้มีชีวิตขึ้น

ตัณหามีชื่อเรียกว่าสมุทัย แปลว่าเป็นที่เกิดของความทุกข์ เมื่อชีวิตถูกสร้างขึ้นเพราะตัณหาชีวิตก็ต้องประสบทุกข์เรื่อยไปจนกว่าจะทำลายตัณหาอันเป็นมูลเหตุของความทุกข์เสียได้

เพราะฉะนั้นผู้ที่มีตัณหามากก็มีทุกข์มาก ผู้ที่มีตัณหาน้อยก็มีทุกข์น้อย ผู้ที่ไม่มีตัณหาเลยก็ไม่มีทุกข์เลย

พระอินทร์มาทูลถามปัญหากะพระพุทธเจ้าว่า ตณฺหกฺขโยว กสฺมา เชฏฺฐโก เหตุไฉนความสิ้นตัณหาจึงชื่อว่าประเสริฐ พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า ตณฺหกฺขโย สพฺพทุกฺขํ ชินาติ ความสิ้นตัณหาย่อมชนะทุกข์ทั้งปวง (จึงชื่อว่าประเสริฐ) ดังนี้.

บทที่ ๓

ธรรมดาชีวิต

เมื่อมีชีวิตขึ้นแล้ว ชีวิตก็หนีกฎธรรมดาของชีวิตไปไม่ได้ ต้องเป็นไปตามกฎธรรมดา กฎธรรมดาของชีวิตนั้นมี ๕ อย่าง คือ ต้องแก่ เจ็บ ต้องตาย ต้องพลัดพรากจากของรัก ต้องรับผลของกรรม ตามหลักธรรมในอภิณหปัจจเวกขณะ ๕ คือ

๑. ชราธมฺโมมฺหิ ชรํ อนตีโต เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้

๒. พยาธิธมฺโมมฺหิ พยาธึ อนตีโต เรามีความเจ็บเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไปได้

๓. มรณธมฺโมมฺหิ มรณํ อนตีโต เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้น ความตายไปได้

๔. สพฺเพหิ เม ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว เราต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น

๕. กมฺมสฺสโกมฺหิ กมฺมทายาโท กมฺมโยนิ กมฺมพนฺธุ กมฺมปฏิสรโณ ยํ กมฺมํ กริสฺสามิ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา ตสฺส ทายาโท ภวิสฺสามิ เรามีกรรมเป็นของตัวมีกรรมเป็นทายาท (เป็นมรดก) มีกรรมเป็นกำเนิด (เป็นผู้ให้เกิด) มีกรรมเป็นพวกพ้องมีกรรมเป็นที่อาศัย เราทำดีจักได้ดี ทำชั่วจักได้ชั่ว

อีกอย่างหนึ่ง ท่านแสดงถึงสิ่งที่ห้ามไม่ได้ในชีวิต เรียกว่า อลัพภนิยฐาน มี ๕ อย่าง คือ

๑. ชรา ความแก่ห้ามไม่ได้ คือต้องแก่

๒. พยาธิ ความเจ็บไข้ห้ามไม่ได้ คือต้องเจ็บไข้

๓. มรณะ ความตายห้ามไม่ได้ คือความตาย

๔. นัสสนะ ความเสียหายห้ามไม่ได้ คือว่าต้องมีการเสียหาย เช่นคนรักหรือของรักต้องสูญเสียไป ข้อนี้ตรงกับอภิณหปัจจเวกขณ ข้อที่ ๔

๕. ขยะ ความเสื่อมสิ้นห้ามไม่ได้ คือว่าต้องมีความเสื่อม ไปสิ้นไปในชีวิตไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง ไม่คงที่เป็นปกติอยู่ได้

ในกฎธรรมดาของชีวิตนี้ ความแก่มีมาพร้อมกับความเกิด เมื่อเกิดแล้วก็เริ่มแก่โดยลำดับ คือว่าแก่มาตั้งแต่ในท้อง ข้อที่ว่า แก่มาตั้งแต่ในท้องนั้นเข้าใจยาก เพราะคนส่วนมากเข้าใจกันว่า คนแก่ก็คือคนที่มีอายุมากอยู่ในเกณฑ์ปัจฉิมวัย คืออายุ ๕๐ ปี ขึ้นไป หรือคนที่มีสังขารทรุดโทรม เช่นฟันหัก ผมงอก เนื้อหนังย่อนยาน หูตึง ตาฟาง

เพื่อให้เข้าใจในเรื่องแก่มาตั้งแต่ในท้อง จะได้ยกตัวอย่างมาเปรียบเทียบให้ฟังสมมติหญิงมีครรภ์ ๒ คนมาพบกัน คนที่หนึ่งถามคนที่สองว่า เธอมีครรภ์มาได้กี่เดือนแล้ว คนที่สองตอบว่ามีครรภ์มาได้ ๒ เดือนแล้ว คนที่หนึ่งจึงพูดว่า ถ้าเช่นนั้นครรภ์เธอแก่กว่าครรภ์ฉัน ๑ เดือน เพราะว่าฉันเพิ่งมีครรภ์มาได้เพียงเดือนเดียว ข้อที่ว่าครรภ์แก่ก็หมายถึงเด็กที่อยู่ในครรภ์แก่นั่นเอง

อนึ่งชื่อว่าแก่มาตั้งแต่คลอด ตัวอย่างเช่นหญิงลูกอ่อน ๒ คนมาพบกัน คนที่หนึ่งถามคนที่สองว่า ลูกเธอเกิดได้กี่วัน คนที่สองตอบว่าเกิดได้ ๗ วัน คนที่หนึ่งจึงพูดว่า ถ้าเช่นนั้นลูกเธอแก่กว่าลูกฉัน ๔ วัน เพราะว่าลูกฉันเพิ่งเกิดได้ ๓ วัน

ความแก่มี ๒ อย่าง แก่ขึ้นคือแก่ที่ยังมองไม่เห็นด้วยตามธรรมดา เรียกว่าปฏิฉันนชรา แปลว่าแก่ปกปิดอย่างหนึ่ง แก่ลงคือแก่ที่มองเห็นชัดเพราะสังขารทรุดโทรมไปเรียกว่า อปฏิฉันนชรา แปลว่าแก่เปิดเผยอย่างหนึ่ง คนที่เกิดมาก็เริ่มแก่เรื่อยไป ในชั้นต้นแก่ขึ้นคือแก่ปกปิดก่อน ต่อไปก็แก่ลงคือแก่เปิดเผย

พยาธิความเจ็บไข้อันเป็นเครื่องเบียดเบียนชีวิต ก็มีอยู่เป็นประจำ นอกจากโรคต่าง ๆ แล้วความหิว ความกระหาย ก็เป็นโรคประจำชีวิต โรคหิวโรคกระหายมีอยู่เป็นประจำวัน โรคนี้จะหายไปพร้อมกับชีวิต

โรงพยาบาลรักษาโรคต่าง ๆ ในจังหวัดหนึ่ง ๆ ก็มีมากบ้างน้อยบ้างตามปริมาณของจังหวัดใหญ่หรือเล็ก แต่โรงพยาบาลรักษาโรคหิวต้องมีประจำกันทุก ๆ บ้าน ครัวคือโรงพยาบาลรักษาโรคหิว พ่อครัวแม่ครัวคือนายแพทย์ผู้ปรุงยารักษาโรคหิว อาหารต่าง ๆ คือยารักษาโรคหิว

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ชิฆจฺฉา ปรมา โรคา ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง โรคต่าง ๆ บางอย่างบางคนเคยเป็น บางคนไม่เคยเป็น บางอย่างรักษาแล้วหายแล้วไม่เป็นอีกต่อไปบางอย่างก็เป็นมี คราว ๆ ส่วนโรคคือความหิวเป็นกันทุกคนไม่เลือกว่าใครทั้งนั้น เป็นแล้วรักษาไม่หายต้องรักษากันเรื่อยไป และเป็นกันทุกวัน บางคนเป็นตลอดวัน บางคนเป็นวันละ ๓ ครั้ง คือ เช้า

กลางวัน เย็น บางคนยังแถมเป็นกลางคืนเสียอีก นักบวชในพระพุทธศาสนาเป็นวันละ ๒ ครั้ง คือ เช้า เพล บางองค์เป็นวันละหน (เฉพาะท่านที่ถือเอกาสนิกังคธุดงค์) ความหิวถ้าเป็นอย่างรุนแรง ท่านว่าเห็นช้างเท่าหมู ถ้ามากเข้าคงเห็นช้างเท่าหนูเท่านั้นเอง

ความหิวเป็นโรคร้ายแรงประจำชีวิตเช่นนี้ จึงต้องมีโรงพยาบาลรักษาโรคหิวทุก ๆ บ้าน

ตามที่กล่าวมานี้เป็นโรคทางกาย ส่วนโรคทางใจ ซึ่งเกิดจากกิเลสก็ยังคอยเบียดเบียนอยู่อีก คนที่ยังมีกิเลสมาก โรคใจก็ยิ่งมาก ถึงกินไม่ได้นอนก็ไม่หลับ ร่างกายซูบผอมเต็มไปด้วยความทุกข์ ทั้ง ๆ ที่คนอื่นมองเห็นว่า น่าจะมีสุข เพราะมีเครื่องบำรุงความสุขภายนอกพร้อมทุกอย่าง แต่ก็ยังมีความสุขไม่ได้ เพราะยังมีโรคใจอยู่มาก โรคใจนี้จึงเป็นโรคที่น่ากลัวมาก บางทีถึงทำลายชีวิตของตนเองก็มี

พยาธิความเจ็บไข้กล่าวโดยอาการมี ๓ อย่าง คือ

๑. โรคบางอย่างรักษาก็หาย ไม่รักษาก็หาย

๒. โรคบางอย่างรักษาก็ตาย ไม่รักษาก็ตาย

๓. โรคบางอย่างรักษาจึงหาย ไม่รักษาไม่หาย

โรคที่ ๑ เช่นทำการงานมากไปรู้สึกปวดเมื่อยในร่างกาย หรือใช้ความคิดมากไปรู้สึกปวดศีรษะจึงนอนพักผ่อนเสีย ความปวดเมื่อยก็หาย อาการปวดศรีษะก็หายไป

โรคที่ ๒ เช่นโรคร้ายแรงไม่มีทางรักษา หรือโรคที่ปล่อยไว้จนเป็นมาก ไม่มีทางรักษา

โรคที่ ๓ เช่นโรคที่เป็นอยู่ทั่วไป ๆ

จะเป็นโรคประเภทไหนก็ตามต้องควรรักษาทั้งสิ้น ผู้ไม่รักษาชื่อว่าประมาทการรักษานั้นมีผลดี ถ้าเป็นโรคอย่างที่ ๑ ก็จะหายเร็วเข้า ได้ทำงานต่อไปเร็วเข้าถ้าเป็นโรคอย่างที่ ๒ แม้จะตายก็ทรมาน จะช่วยระงับทุกข์เวทนาได้ ถ้าเป็นโรคที่ ๓ ถ้าไม่รักษาก็ไม่หาย อาจตายได้

คำว่าตาย สันนิษฐานว่า มาจากคำว่า ติ ซึ่งเป็นภาษามคธ แปลว่า สามในทางอักษรศาสตร์ แปลง อิ ที่ ติ เป็นเอ แล้วแปลง เอ เป็น อาย นำเอาผสมกับ ต เป็น ตาย เทียบกับคำว่านาย ซึ่งสันนิฐานว่าเดิมเป็น นี แปลงอี เป็น เอ แล้วแปลง เอ เป็น อาย สำเร็จเป็น นาย แปลว่า ผู้นำ การแปลง อิ เป็น เอนี้ มีเทียบได้ เช่น เตปิฎกํ แปลว่าพระไตรปิฎก คือ คัมภีร์ ๓ คัมภีร์ คำว่า เต ก็แปลงมาจากคำว่า ติ ข้อนี้เป็นแต่เพียงสันนิษฐานถ้าผิดต้องขอประทานอภัยด้วย

เมื่อสันนิษฐานคำว่าตายมาจาก ติ เช่นนี้ คำว่าตายก็แปลว่า ครบ ๓ มีอธิบายว่าความเป็น

ไปของสังขาร มีอาการอยู่ ๓ อย่าง คือ เกิดขึ้นในเบื้องต้น เปลี่ยนแปลงไปในท่ามกลาง แตกสลายไปในที่สุด ขึ้นชื่อว่า สังขารแล้ว จะมีวิญญาณครองหรือไม่มีก็ตามต้องเป็นอย่างนี้ทั้งนั้น เช่น บ้านเรือนที่อาศัย เมื่อปลูกสร้างขึ้นแล้ว ก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลง คือ ชำรุดทรุดโทรมไปในที่สุดก็ต้องรื้อหรือพังไปเอง

อาการที่สังขารเกิดขึ้นในเบื้องต้น เรียกว่า ชาติ อาการที่เปลี่ยนแปลงไปในท่ามกลางเรียกว่า ชรา (รวมพยาธิด้วย) อาการที่แตกสลายไปในที่สุด เรียกว่า มรณะ คือตาย คือว่าอาการของสังขารปรากฏครบ ๓ อย่างแล้ว

ความตายกล่าวโดยกาลมี ๒ อย่าง คือกาลมรณะ ตายในเวลาอันสมควรตายคือตายในเมื่อถึงอายุขัยแล้ว อกาลมรณะ ตายในเวลาที่ยังไม่สมควรตาย คือตายในเมื่อยังไม่ถึงอายุขัย ควรจะมีชีวิตอยู่ได้อีก แต่ต้องตายเพราะอำนาจกรรมที่ตนไปทำเข้าจึงต้องตาย เช่นที่เรียกว่า ตายโหง

กล่าวโดยเหตุมี ๔ อย่างคือ

๑. ตายด้วยสิ้นอายุ

๒. ตายด้วยสิ้นบุญสิ้นกรรม

๓. ตายด้วยสิ้นบุญสิ้นอายุพร้อมกัน

๔. ตายด้วยกรรมเข้าตัดรอนอายุ

เพื่อจะให้ทราบเรื่องความตายด้วยเหตุ ๔ อย่างชัดเจน จะเปรียบด้วยตะเกียงธรรมดา ตะเกียงถ้าไส้หมด ก็ต้องดับ นี้เทียบได้กับตายด้วยสิ้นอายุ ถ้าน้ำมันหมดก็ต้องดับ นี้เทียบได้กับตายด้วยสิ้นบุญสิ้นกรรม ถ้าไส้หมดน้ำมันหมดลงพร้อมกัน ก็ต้องดับ นี้เทียบได้กับตายด้วยสิ้นบุญ สิ้นอายุพร้อมกัน แม้ไส้ยังอยู่น้ำมันยังอยู่ ถ้าถูกลมพัดไม่ป้องกันลมไว้ให้ได้ก็ต้องดับ นี้เทียบได้กับตายด้วยกรรมเข้าตัดรอนอายุ

ตายด้วยเหตุข้อที่ ๑–๒—๓ ชื่อว่ากาลมรณะ ตายด้วยเหตุข้อที่ ๔ ชื่อว่าอกาลมรณะ

คนที่เกิดมาแล้วต้องตายทุกคน ถ้าใคร่จะรู้ว่าในโลกนี้ จะมีคนตายสักเท่าไรก็ให้ดูจำนวนคนเกิด คนเกิดมีเท่าไร คนตายก็มีเท่านั้น เกิน ๑๐ คน ตายหมด ๑๐ คน เกิน ๑๐๐ คน ตายหมด ๑๐๐ คน ไม่มีเหลือเลย ต่างกันแต่ว่าใครจะตายก่อนตายหลังกันเท่านั้น

มีปัญหาเรื่องตายข้อหนึ่งว่า ต่ออายุได้หรือไม่ ตอบว่า ต่อได้ก็มี ต่อไม่ได้ก็มี ถ้าจะต้องตายด้วยเหตุข้อที่ ๑—๒—๓ คือตายด้วยสิ้นอายุ สิ้นบุญสิ้นกรรม หรือสิ้นบุญสิ้นอายุพร้อมกันต่อไม่ได้

เพราะถึอายุขัย คือหมดอายุแล้ว ถ้าจะต้องตายด้วยเหตุข้อที่ ๔ คือมีกรรมเข้ามาตัดรอนอายุ ต่อไปอีกก็ได้ เพราะยังไม่ถึงอายุขัย คือยังไม่หมดอายุ

ชีวิตของมนุษย์เปรียบเหมือนดวงประทีป เช่นเทียน ย่อมมีเล่มใหญ่ เล็ก ยาว สั้น ลุกมาก ลุกน้อย ไม่เท่ากัน สุดแท้แต่ขี้ผึ้งและไส้ แม้จะอยากให้เทียนเล่มยาวและ ลุกมาก แต่ถ้าขี้ผึ้งและไส้น้อย ก็ยาวและลุกลามไม่ได้ เหมือนคนอยากมีอายุยืนและรุ่งเรือง แต่บุญน้อยก็อายุน้อย และรุ่งเรืองไม่ได้

เทียนที่จุดไว้ ถ้าไม่มีอันตราย เช่นลมพัด ก็จะลุกอยู่ได้จนหมดเล่ม แต่ถ้ามีอันตราย เช่นลมพัด ก็จะดับเสียกลางคัน ตั้งแต่ยังไม่ทันหมดเล่ม แต่ถ้าป้องกันลมไว้ได้เทียนก็จะลุกไปได้จนหมดเล่มแล้วจึงดับ เหมือนชีวิตคน ถ้าไม่มีกรรมมาตัดรอน ก็จะอยู่ต่อไปได้จนถึงอายุขัยของคน แต่ถ้ามีกรรมเข้ามาตัดรอน ก็จะต้องตายในท่ามกลางอายุ แต่ถ้าทำบุญป้องกันไว้ ก็จะอยู่ไปได้จนถึงอายุขัย

ชีวิตคนเมื่อถึงอายุขัยของตน ก็ต้องตายทุกคน จะต่อให้มีชีวิตต่อไปอีกไม่ได้เหมือนเทียนที่หมดเล่มแล้ว ก็ต้องดับ ถ้าจะให้ลุกอีก ก็ต้องใช้เล่มใหม่มาจุดต่อเข้าเหมือนคนที่ต้องตายตามอายุขัยแล้ว ก็เกิดมีชีวิตใหม่ เป็นคนใหม่ต่อไป

ความตายเป็นสิ่งที่ควรระลึกถึงเสมอ พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนไว้ในอนุสสติ ๑๐ เรียกว่ามรณสติ

การระลึกถึงความตายนั้นต้องประกอบด้วยองค์ ๓ คือ สติระลึกถึงเสมอ ๆ ๑ ญาณ มีความรู้ชัดว่าต้องตายแน่นอน ๑ สังเวค เกิดความสังเวชคือความสลดใจในเรื่องตาย ๑ จึงจะสำเร็จผลดี ถ้าไม่ประกอบด้วยองค์ทั้ง ๓ แล้ว จะเกิดผลร้าย คือถ้านึกถึงความตายของคนที่รักก็จะต้องเป็นทุกข์โศกเศร้า ถ้านึกถึงความตายของคนที่เป็นสัตรู ก็จะดีใจชื่นชม ถ้านึกถึงความตายของคนที่มิได้เป็นอะไรกันเลย ก็จะรู้สึกเฉย ๆ เหมือนสัปเหร่อเห็นซากศพ ถ้านึกถึงความตายของตัวเองก็จะเกิดความสะดุ้งตกใจกลัวตาย

การนึกถึงความตายเสมอ ๆ จนรู้ชัดว่าต้องตายและสลดใจปลงธรรมสังเวชว่าเกิดมาก็ต้องตายเหมือนกันทุกคนเช่นนี้ เปรียบเหมือนคนที่มองเห็นอสรพิษก่อน แล้วรู้ชัดว่ามีพิษร้าย ก็ไม่ตกใจ หาทางเอาตัวรอดได้ แต่ถ้าอสรพิษเห็นก่อน ส่วนตัวเองไม่มองเห็นอสรพิษ ก็จะถูกอสรพิษทำให้ตกใจและทำร้ายได้ หรือเห็นเมื่อเวลามันมาถึงตัวแล้ว ก็จะตกใจมากหลบหนีไม่ทัน อาจถูกมันทำร้ายได้

พระพุทธเจ้าทรงเล็งเห็นกฎธรรมดาของชีวิต คือ ความแก่ ความเจ็บ ความตาย จึงได้ทรงสละราชสมบัติ เสด็จออกทรงบรรพชาจนสำเร็จพระสัมมาสัมโพธิญาณ คนที่เล็งเห็นกฎธรรมดาก็สามารถจะเอาตัวรอดจากทุกข์ได้

การที่ต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจไปก็เป็นธรรมดา ไม่มีใครจะหนีพ้นอย่าว่าแต่ของนอกกายเลย แม้แต่ของในกายของเราเอง ก็พลัดพรากจากเราไปทีละเล็กทีละน้อย ตัวอย่างเช่นฟันในปากก็จากไปทีละซี่สองซี่จนหมดปากเลยก็มี ผมบนศีรษะก็ล่วงหล่นไปทีละเส้นสองเส้น ความแจ่มใสในดวงตาก็จากไปทีละเล็กละน้อยจนฝ้าฟางมองไม่เห็นก็มี ความก้องกังวาลชัดเจนในช่องหูก็จากไปทีละเล็กละน้อย จนบางเบาไม่ได้ยินก็มี สติปัญญา ความทรงจำในตัวค่อยจากไป จนเอาเรื่องอะไรไม่ได้ก็มี ในข้อนี้ท่านเจ้าคุณศาสนโศภณ จตฺตสลฺลเถระ ท่านกล่าวไว้น่าจับใจว่า " เราจะต้องพลัดพรากจากของรัก ไม่ย้ายยักมั่นคงอย่างสงสัย รีบรู้ตัวเสียก่อนไม่ร้อนใจ ถึงคราวไปแล้วก็ไปไปตามกาล "

ส่วนในเรื่องกรรมนั้น นับว่าเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งในทางพระพุทธศาสนาและเป็นเรื่องสำคัญในชีวิตเรื่องหนึ่ง จะได้กล่าวโดยพิศดารในบทที่ ๕ อันว่าด้วยผู้บันดาลชีวิต

บทที่ ๔
ความรักชีวิต

คำว่า "ความรัก" ในที่นี้ ข้าพเจ้าไม่ได้หมายถึง ราค ที่แปลว่ากำหนัด และไม่ได้หมาย ถึงกามตัณหาที่แปลว่าอยากได้ในกามารมณ์ แต่หมายถึง เปม ที่แปลว่าเปรมหรือปลาบปลื้ม และหมาย ถึง ปิย ที่แปลว่าน่ารักหรือเป็นที่รัก

ความปลาบปลื้มใจในเรื่องของคนอื่น ไม่เท่าความปลาบปลื้มใจเรื่องของตนเอง แม้ว่าคน นั้นจะเป็นคนที่เรารักมากสักเพียงไร เช่นคนที่เรารักได้ลาภ ได้ยศ ได้สรรเสริญ ได้สุข หรือได้ดี อย่างใด ๆ เราก็พลอยปลาบปลื้มใจมากทีเดียว แต่ถ้าเราได้ลาภเอง ได้ยศเอง ได้สรรเสริญเอง ได้สุข เอง ได้ดีอย่างใด ๆ เอง เราจะปลาบปลื้มใจมากกว่านั้น

การที่เราปลาบปลื้มใจในเมื่อคนอื่นได้ดีนั้น ก็เพราะผู้นั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับตัวเราอย่างใด อย่างหนึ่ง เช่นเป็นญาติ เป็นมิตร เป็นคนรัก เป็นคนรู้จัก เป็นคนร่วมประเทศ ร่วมชาติ ร่วมศาสนา ของเรานั่นเอง ถ้าไม่เกี่ยวข้องกับตัวเลยเราจะรู้สึกเฉย ๆ แม้จะมีปลาบปลื้มใจบ้างก็เพียงเล็กน้อย ถ้ายิ่ง เกี่ยวข้องกับเราอย่างใกล้ชิด เราก็ยิ่งเพิ่มความปลาบปลื้มใจมาก

ในฝ่ายทุกข์ก็เช่นกัน ถ้าคนที่ต้องได้รับทุกข์ ยิ่งใกล้ชิดกับเรามากเราก็ยิ่งพลอยทุกข์มาก ถ้าเป็นแก่ตัวเราเองก็ยิ่งทุกข์มากกว่าใคร ๆ

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า นตฺถิ อตฺตสมํ เปมํ แปลว่า ความรักอื่นที่จะเหมือนรักตัวเอง เป็นไม่มี ชีวิตของใคร ๆ ก็รัก รักยิ่งกว่าชีวิตของคนอื่น

ถ้าจะพิสูจน์ความข้อนี้ ให้หาคนที่เรารักกันมากจนถึงพูดว่าสามารถสละชีวิตแทนกันได้มา ๒ คน แล้วเอาถ่านไฟแดง ๆ วางลงฝ่ามือของของเขาทั้ง ๒ พร้อม ๆ กันถ้าเขาเขี่ยถ่านไฟของอีกคนหนึ่ง ออกก่อนแล้ว จึงเขี่ยของเขาออกทีหลัง ก็แสดงว่าเขารักกันจนถึงสละชีวิตแทนกันได้จริง แต่ถ้าเขารีบ เขี่ยถ่านไฟในมือของเขาออกก่อน แล้วจึงช่วยเขี่ยของอีกคนหนึ่งออก เช่นนี้ก็แสดงว่าเขาสละชีวิตแทน กันไม่จริง เพราะเพียงแต่ถ่านไฟก้อนเดียวเขาก็ช่วยตัวเองเสียก่อนแล้ว ถ้าอันตรายถึงกับชีวิตเกิดขึ้น พร้อม ๆ กัน เขาจะไม่ช่วยชีวิตตนเองก่อนอย่างไรได้

ชีวิตของทุกคนจะเป็นใครในฐานะไหนก็ตาม ย่อมเป็นที่รักของตนเองด้วยกันทุกคน แม้จะ มีร่างกายพิกลพิการอย่างไร ก็ยังรักชีวิตของตนอยู่นั่นเอง แม้ใครจะมาซื้อชีวิตพิกลพิการของเขาด้วยราคา แพง ๆ เขาคงไม่ยอมขายแน่ อย่าว่าแต่ซื้อชีวิตทั้งหมดเลย เพียงแต่ขอซื้อตาสักข้างหนึ่ง ก็ไม่มีใครขาย เสียแล้ว

คนทั้งหมดกลัวความตายด้วยกันทั้งนั้น ยกเว้นแต่ ๔ พวก คือ

๑. พระอรหันต์

๒. ช้างอาชาไนย

๓. ม้าอาชาไนย

๔. โคอาชาไนย

พระอรหันต์ละกิเลสได้ จึงไม่กลัวตาย สัตว์อาชาไนย ๓ จำพวกมองไม่เห็นว่าใครจะมาเป็นศัตรูของตนได้ เพราะมีทิฐิมานะจัดว่าตนเก่งที่สุดในโลก จึงไม่กลัวตาย

คนกลัวตายก็เพราะยังรักชีวิตของตัวอยู่ ส่วนคนที่ฆ่าตัวตายก็มิใช่ว่าไม่รักชีวิตของตัวแต่ว่าทำไปด้วยความเข้าใจผิด ด้วยคิดว่าตายไปพ้นทุกข์ดีกว่ามีชีวิตอยู่ทนทุกข์ ซึ่งความจริงนั้นตายไปแล้วอาจจะต้องได้รับทุกข์มากกว่ามีชีวิตก็ได้ ในทางพระพุทธศาสนาก็ห้ามการฆ่าตัวตายไว้

หลักธรรมมีอยู่ว่า จิตฺเต สงฺกิลิฏฺเฐ ทุคฺคติ ปาฏิกงฺขา ในเมื่อจิตเศร้าหมองต้องไปทุคคติดังนี้ ฉะนั้น คนที่คิดฆ่าตัวตายเพื่อหนีทุกข์นั้น จะต้องประสบทุกข์มากกว่าเก่าเพราะว่าคนตายเพราะมีความทุกข์จิตใจไม่ผ่องใส เมื่อไปเกิดใหม่จะพ้นทุกข์ได้อย่างไร

คนที่ฆ่าตัวตายเพราะเขาเห็นผิด เห็นว่าตายพ้นทุกข์ดีกว่าอยู่ทนทุกข์ แต่ถ้าเขาเห็นชัดว่าถ้าฆ่าตัวตายไปเกิดใหม่จะต้องได้รับทุกข์ยิ่งกว่านี้หลายเท่านัก เขาจะไม่กล้าฆ่าตัวตายเลย คนเห็นผิดจนถึงฆ่าตัวตายเช่นนี้ จะยึดถือเป็นหลักปฏิบัติไม่ได้เลย

ในวิสุทธิมรรคกล่าวว่า ได้สอดส่องดูทั่วทุกทิศแล้ว มองไม่เห็นใครว่าจะน่ารักยิ่งกว่าตัวเราเอง เมื่อรู้ตัวว่าเป็นอย่างนี้แล้ว ก็ไม่ควรเบียดเบียนคนอื่น เพราะชีวิตของ ใคร ๆ ก็ต้องรักทั้งนั้น บางคนตีราคาชีวิตของคนอื่นไว้ถูกที่สุด เพียงแต่เขาพูดไม่ถูกใจก็ฆ่าเขาตายเสียแล้ว ส่วนชีวิตของตนเองตีราคาไว้สูงมาก ใครจะพูดไม่ถูกใจเพียงนิดหน่อยเป็นไม่ยอมให้ เช่นนี้ จะชื่อว่ายุติธรรมอย่างไรได้ เพราะถ้าถูกคนอื่นตีราคาชีวิตเราไว้ถูกบ้างเราก็คงไม่ยอม

ภาพถ่ายที่มีภาพเรารวมอยู่ด้วย เราจะสนใจภาพนั้นมาก เราจะมองหารูปของเราให้พบจนได้ อยากจะดูว่าท่าทางเราเป็นอย่างไร วางท่าเหมาะสมหรือไม่เหมาะ นี่ก็แสดงว่าเรารักตัวเรายิ่งกว่าคนอื่น

มีเรื่องเล่าว่า เจ้าสากยะกับเจ้าโกลิยะ ยกทัพมาปะทะกันที่แม่น้ำโรหิณี เพื่อจะแย่งเอาน้ำเข้านาของตน ๆ เกือบจะรบกันอยู่แล้ว พระพุทธเจ้าเสด็จมาห้ามด้วยการตั้งคำถามว่า ชีวิตเจ้าแต่เพียงองค์เดียวราคาเท่าไร ต่างก็ทูลว่า ชีวิตของตนหาค่าบมิได้ คือมากที่สุดจนประมาณราคาไม่ถูก และตรัสถามว่าน้ำราคาเท่าไร ต่างก็ทูลว่าราคาไม่มากถ้าจะซื้อจะขายก็มีราคาเพียงเท่านั้นเท่านี้ พระพุทธเจ้าจึงทรงชี้แจงให้สติว่า เพียงแต่ชีวิตเจ้าองค์เดียวเท่านั้นก็มีค่าสูงกว่าน้ำจนประมาณไม่ได้ ไฉนท่านจึงกล้าเอา

ชีวิตที่หาค่ามิได้มาแลกกับน้ำซึ่งมีค่านิดหน่อยเล่า ถ้าท่านรบกันจนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตายไปแม้เพียงคนเดียว ถึงจะได้น้ำไปก็ต้องขาดทุนจนประมาณไม่ได้ เจ้าเหล่านั้นก็พลันกลับได้สติกลับคืนดีกันตามเดิม แล้วยกทัพกลับไป

เหตุที่ให้คนบางคนฆ่าตัวตายนั้น ถ้าเกิดขึ้นแก่บางคนเขาจะไม่ต้องฆ่าตัวตายเพราะเขาเห็นว่าชีวิตมีค่าสูงกว่าเหตุที่จะต้องฆ่าตัวตายนั้นจนประมาณไม่ได้ เขาไม่กล้าเอาชีวิตเข้าแลก หรือเพราะเห็นว่ายังมีทางแก้ไขในชีวิตของเขานั่นเอง

คนบางคนลืมราคาของชีวิตเสีย จึงยอมขายตัวเองด้วยราคาเพียงเล็กน้อย ยอมให้คนอื่นซื้อเอาตัวไปใช้ในทางที่ผิดตามความต้องการของเขา จึงได้มีคำสอนไว้ว่า อตฺตานํ ทเท โปโส เป็นคนไม่ควรขายตัวเอง ดังนี้

สมมติว่า นาย ก. ถูกนาย ข. พูดจาดูหมิ่น นาย ก. โกรธมาก จึงจ้างนาย ค. ด้วยเงินเป็นจำนวนไม่มากให้ฆ่านาย ข. เสีย นาย ค. เห็นแก่เงินจึงฆ่านาย ข. ตายเพราะที่ลับไม่มีในโลก ต่อมานาย ค. ถูกจับได้ จึงซัดว่านาย ก. เป็นผู้ใช้ ศาลตัดสินประหารชีวิตทั้งคู่ หรือจำคุกตลอดชีวิตทั้งคู่ เช่นนี้ จะเห็นได้ว่า คำพูดไม่มากซึ่งถ้าจะตีราคาก็ไม่มีค่าอะไรนัก แต่คำพูดนั้นสามารถทำลายชีวิตคนได้ถึง ๓ คน ท่านสาธุชนจะเห็นว่า การกระทำของคนทั้ง ๓ ถูกหรือผิด ควรถือเอาเป็นตัวอย่างได้หรือไม่

บทที่ ๕
ผู้บันดาลชีวิต

●

บางท่านกล่าวว่าชีวิตต้องเป็นไปตามพรหมลิขิต คือดำเนินไปตามแผนที่ของชีวิตที่พระพรหมเขียนไว้ให้ที่ฝ่ามือฝ่าเท้า หรือเขียนไว้ที่วันเดือนปีเวลาเกิด

ชีวิตจะเป็นไปอย่างไร คือจะมีลาภเสื่อมลาภ มียศเสื่อมยศ จะได้สรรเสริญหรือนินทาจะสุขหรือทุกข์ จะสบายหรือลำบาก จะเจริญขึ้นหรือเสื่อมลง ต้องสุดแท้แต่พระพรหมจะบันดาลให้เป็นไป

พระพรหมคือใคร มีกี่องค์ ทำไมจึงสามารถบันดาลชีวิตของคนทั้งโลกซึ่งมีจำนวนหลายพันล้านให้เป็นไปต่าง ๆ กันได้ทุก ๆ วัน

ในทางพระพุทธศาสนากล่าวว่า คำว่าพรหมแปลว่าประเสริฐ ถ้าเป็นชื่อของคนก็แปลว่าคนประเสริฐ ถ้าเป็นชื่อของธรรมก็แปลว่าธรรมประเสริฐ คนจะประเสริฐ ก็เพราะมีธรรมประเสริฐ ธรรมประเสริฐที่จะทำคนให้เป็นพระพรหมได้นั้น มีหลายอย่างคือ

๑. ฌาน คือความเพ่งใจในอารมณ์เฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งจนใจสงบละนิวรณ์ทั้ง ๕ ได้ ผู้สำเร็จฌานชั้นหนึ่ง ตายแล้วจะได้ไปบังเกิดเป็นพระพรหม

๒. เมถุนวิรัติ การงดเว้นจากกามารมณ์ ก็ทำคนให้เป็นพรหมได้ เรียกว่าพรหมจารี แปลว่าผู้ประพฤติ เหมือนพรหม คือเว้นกามารมณ์บ้างเรียกว่าเพศพรหมจรรย์บ้าง ในองค์ศีลข้อที่ ๓ ในศีล ๘ ข้อกล่าวว่า อพรหมจริยาเวรมณี แปลว่า เว้นจากความประพฤติที่มิใช่กิจของพรหม ก็คือเว้นจากกามารมณ์นั่นเอง

๓. พรหมวิหารธรรม คือธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมมี ๔ คือ เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาจะให้เขาเป็นสุข กรุณา ความสงสารคิดจะช่วยเหลือให้เขาพ้นทุกข์ มุทิตา ความพลอยยินดีในเมื่อผู้อื่นได้ดี อุเบกขา ความวางเฉยเป็นกลางไม่ดีใจไม่เสียใจในเมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ โดยถือว่าสุดแต่กรรมที่เขากระทำไว้ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

ถ้าพิจารณาตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาแล้ว เข้าใจว่าพระพรหมซึ่งบางท่านเข้าใจว่าเป็นผู้มีอำนาจบันดาลชีวิตของคนทั้งหลายให้เป็นไปต่าง ๆ เช่นนั้นคงหมายถึงท่านผู้สำเร็จฌานแล้วไปเกิดในสวรรค์ ถ้าพรหมเป็นผู้บันดาลได้จริงดังเข้าใจท่านก็คงบันดาลให้ทุก ๆ คนมีความสุขมีความเจริญกันหมดทั้งโลก เพราะท่านเป็นผู้มีพรหมวิหารธรรมประจำใจ คงไม่ต้องการให้ใครต้องทุกข์ยากลำบากประสบความเสื่อมเสียต่าง ๆ แต่โลกก็ยังมีผู้ที่ประสบความทุกข์ยากลำบาก มากกว่าผู้ที่ประสบความสุขความ

เจริญถ้าพระพรหมเป็นผู้บันดาลได้จริงแล้ว ผู้ที่ต้องทุกข์ยากลำบากหรือเกิดมาเป็นคนพิกลพิการแต่กำเนิด เช่นตาบอดหูหนวกมือเท้าเสีย คงต้องพากันลงโทษพระพรหมว่าเป็นผู้ไม่ยุติธรรม ไม่สมควรจะเป็นพระพรหม คือเป็นคนประเสริฐเป็นคนดี

เพราะฉะนั้นในเรื่องพระพรหมเป็นผู้บันดาลชีวิต คือชีวิตต้องเป็นไปตามพรหมลิขิตนี้ยังมีข้อที่น่าเชื่ออยู่มาก

บางท่านก็ว่ามีท่านหนึ่งเป็นผู้วิเศษสุดในโลก เป็นผู้สร้างชีวิตขึ้นแล้วก็บันดาลให้ชีวิตเป็นไปต่าง ๆ กัน ดีบ้างชั่วบ้าง สุขบ้างทุกข์บ้าง เจริญบ้างเสื่อมบ้าง เรื่องนี้ก็เช่นเดียวกับเรื่องพระพรหม ถ้ามีผู้สร้างจริง ผู้สร้างก็ไม่ยุติธรรมอีก ถ้าสามารถสร้างได้บันดาลได้ก็ต้องสร้างแต่สิ่งที่ดี บันดาลให้เป็นไปในทางที่ดี โลกจะได้มีความสุขความเจริญ น่าดูน่าชม ไม่น่าจะสร้างสิ่งที่ชั่วร้าย ไม่น่าจะบันดาลให้เป็นไปในทางที่ชั่วร้าย เช่นสร้างคนตาบอดหูหนวก ใบ้บ้า เสียมือ เสียเท้า บันดาลให้เกิดโจรผู้ร้ายโกงกินกัน รบกันฆ่ากันทำให้โลกต้องเดือดร้อนระส่ำระสาย เช่นนี้จะว่าเป็นผู้วิเศษน่าเคารพนับถืออย่างไรได้

แม้แต่บิดามารดาซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดแก่บุตร และเป็นผู้อุปการะเลี้ยงดูสั่งสอนอบรมอย่างใกล้ชิดที่สุดกว่าใคร ๆ ในโลก ยังไม่อาจจะทำบุตรให้ดีได้ทุกคน ทั้ง ๆ ที่ตนเป็นผู้มีอำนาจเหนือบุตรและได้สั่งสอนอบรมมาแต่เกิด บิดามารดาที่มีบุตรหลายคน บุตรบางคนดีมากเป็นที่อาศัยของบิดามารดาได้ แต่บุตรบางคนก็ชั่วมาก เป็นที่เดือดร้อนของบิดามารดามาก แม้นบิดามารดาที่มีบุตรเพียงคนเดียว บางทีบุตรคนเดียวนั่นแหละเป็นคนชั่วช้าเสียหายไปก็มี ทั้ง ๆ ที่บิดามารดาพยายามสั่งสอนอบรมเพื่อจะให้เป็นคนดี ไม่ต้องการเลยที่จะให้เป็นคนชั่ว แต่บุตรก็เป็นคนชั่วไปจนได้

ความจริงบิดามารดาทุกท่านจะมีบุตรกี่คนก็ตาม ก็ต้องการจะให้บุตรดีทุก ๆ คนพยายามทุกทางที่จะให้บุตรเป็นคนดีตามที่ตั้งใจ แม้เช่นนั้นก็ยังไม่สมปรารถนาทุกครั้งไปมีดีบ้างชั่วบ้าง

ในธรรมบทกล่าวไว้ว่า

น ตํ มาตา ปิตา กยิรา	มารดาบิดาก็ทำบุตรให้ดีไม่ได้
อญฺเญ วาปิ จ ญาตกา	คนอื่นหรือญาติก็ทำให้ดีไม่ได้
สมฺมาปณิหิตํ จิตฺตํ	จิตที่ตั้งไว้ดีแล้ว
เสยฺยโส นํ ตโต กเร	จึงจะทำบุคคลให้ดีได้ยิ่งกว่าใครจะทำให้

แม้ครูอาจารย์ที่สอนนักเรียน ก็ต้องการให้นักเรียนมีความรู้ความฉลาดและสอบไล่ได้ทุกคน วิชาที่สอนก็อย่างเดียวกัน เวลาที่สอนก็เท่า ๆ กัน แต่ศิษย์บางคนก็ไม่มีความรู้ความฉลาดดังที่ครูอาจารย์

ต้องการ ตรงกันข้ามกลับเป็นคนโง่ทึบและสอบไล่ตกก็มี นักเรียนชั้นเดียวกัน เรียนวิชาเท่า ๆ กัน เวลาเรียนเท่า ๆ กัน คนหนึ่งสอบไล่ได้ที่ ๑ ทั่วประเทศ แต่อีกคนหนึ่งสอบไล่ตก คะแนนน้อยที่สุดทั่วประเทศ

ชีวิตของคนที่ได้รับการสั่งสอนอบรมมาเท่า ๆ กัน มีข้อแตกต่างกันถึงเพียงนี้ เมื่อเป็นเช่นนี้ใครเล่าเป็นผู้บันดาลให้ชีวิตของคนแตกต่างกันไปถึงเพียงนี้

พระพุทธเจ้าผู้ได้รับยกย่องว่าเป็นพระบรมศาสดาจารย์และมีคำสั่งสอนอันยั่งยืนนานถึง ๒๐๐๐ ปีเศษ คำสั่งสอนนั้นก็ทนต่อการพิสูจน์ของท่านผู้รู้ แม้เช่นนั้นพระองค์ก็มิได้ตรัสสอนไว้ในที่ใดว่าพระองค์เป็นผู้มีอำนาจทรงบันดาลชีวิตของคนให้เป็นไปอย่างนั้นอย่างนี้ได้ พระองค์ตรัสสอนไว้ว่า อกฺขาตาโร ตถาคตา พระตถาคตเป็นแต่ผู้บอกทางดำเนินชีวิตเท่านั้น ส่วนชีวิตของใครจะเป็นอย่างไรก็สุดแต่ผู้นั้นจะดำเนินชีวิตไปในทางใด พระองค์จะสอนผู้ใดพระองค์ก็ทรงพิจารณาด้วยเหตุผลก่อนว่าเขาเป็นผู้ที่พระองค์พอจะสอนได้หรือไม่ ถ้าเห็นว่าได้พระองค์จึงไปสอน ถ้าเห็นว่ายังไม่ได้พระองค์ก็งดรอไว้ก่อน

ผู้บันดาลชีวิตของคนคือใครนั้น ปรากฏอยู่ในคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังจะได้นำมาพิจารณาต่อไปนี้

๑. อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ	ตนนั้นแลเป็นที่พึ่งของตน
โก หิ นาโถ ปโร สิยา	คนอื่นใครเล่าจะมาเป็นที่พึ่งได้
อตฺตนา หิ สุทนฺเตน	คนดีฝึกฝนตนดีแล้วเท่านั้น
นาถํ ลภติ ทุลฺลภํ	ย่อมได้ที่พึ่งที่หาได้ยาก
๒. อตฺตนาว กตํ ปาปํ	ทำชั่วด้วยตนเอง
อตฺตนา สงฺกิลิสฺสติ	ต้องเศร้าหมองด้วยตน
อตฺตนา อกตํ ปาปํ	ไม่ทำชั่วด้วยตน
อตฺตนาว วิสุชฺฌติ	ก็บริสุทธิ์ด้วยตนเอง
สุทฺธี อสุทฺธิ ปจฺจตฺตํ	ความบริสุทธิ (ความดี) ความไม่บริสุทธิ (ความชั่ว) เป็นของเฉพาะตัว
นาญฺโญ อญฺญํ วิโสธเย	คนอื่นจะทำคนอื่นให้บริสุทธิไม่ได้

อาศัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเช่นนี้ จึงเห็นได้ว่าผู้บันดาลชีวิตก็คือตัวเราเองไม่ใช่คนอื่นมาเป็นผู้บันดาล คนอื่นมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ท่านเป็นแต่ผู้บอกทางดำเนินชีวิตให้ ส่วนการจะดำเนินชีวิตอย่างไรเป็นเรื่องของเราเอง

จะมีลาภเสื่อมลาภ จะมียศเสื่อมยศ จะได้รับสรรเสริญหรือนินทา จะสุข จะทุกข์ จะสบายหรือลำบาก จะเจริญขึ้นหรือเสื่อมลง จะเป็นอย่างไร ๆ ก็สุดแท้แต่ตัวเราเอาจะบันดาลให้เป็นไป ตัวเราเองเป็นแก้วสาระพัดนึกของตัวเราเอง การที่หวังคอยพึ่งผู้อื่นคอยให้ผู้อื่นช่วยดลบันดาลนั้น เป็นความหวังอันเลื่อนลอย ไม่ตรงกับหลักความจริง ต้องตั้งใจพึ่งตัวเอง ตั้งให้ตัวเองเป็นผู้บันดาล ถ้าจะมีการเส้นสรวงอ้อนวอนก็เส้นสรวงอ้อนวอนที่ตัวเอง

บางคนเมื่อได้รับทุกข์โทษอย่างใดอย่างหนึ่งแทนจะโทษตนเอง กลับไปโทษเอาผู้อื่นเช่นยากจนก็โทษบิดามารดาเป็นคนยากจน ตนจึงต้องเกิดมาเป็นคนยากจน โทษญาติมิตรว่าไม่อุปการะช่วยเหลือตนจึงต้องยากจน ถ้าบิดามารดาญาติมิตรท่านจะแก้ว่า เมื่อรู้ว่าท่านเป็นคนยากจนหรือไม่ช่วยเหลือทำไมจึงไม่ไปเกิดเป็นลูกคนที่มั่งมีมาเกิดเป็นลูกท่านทำไม ทำไมจึงไม่ไปเกิดเป็นญาติมิตรของคนที่เขาจะช่วยเหลือให้มั่งมีได้ มาเกิดเป็นญาติมิตรของท่านทำไม มีสุภาษิตโลกนิติกล่าวไว้ว่า

อย่าโทษไทท้าวท่วย เทวา
อย่าโทษสถานภูผา ย่านกว้าง
อย่าโทษหมู่วงศา มิตรญาติ
โทษแต่กรรมเองสร้าง ส่งให้เป็นเอง

หลักการพึ่งตัวเอง คือตัวเองเป็นผู้บันดาลชีวิตตัวเองนี้เป็นหลักอมตะไม่รู้จักตายมีทางพิสูจน์ได้ตลอดกาลทุกยุคทุกสมัย

คนหนึ่งกินข้าว จะให้อีกคนหนึ่งอิ่มไม่ได้ คนไหนกินคนนั้นก็อิ่ม คนหนึ่งกินยาจะให้อีกคนหนึ่งหายโรคไม่ได้ คนไหนกินยาคนนั้นก็หายโรค คนหนึ่งอาบน้ำ จะให้อีกคนหนึ่งเย็นไม่ได้ คนไหนอาบน้ำคนนั้นก็เย็น คนหนึ่งเหยียบไฟ จะให้อีกคนหนึ่งร้อนไม่ได้ คนไหนเหยียบไฟคนนั้นก็ร้อน

ในเรื่องการพึ่งตัวเองนี้ ในบางกรณีก็ชวนให้สงสัย เช่นคนช่วยตัวเองไม่ได้ แม้เช่นนั้นถ้าพิจารณาให้ละเอียดรอบคอบแล้วจะเห็นว่า แม้คนป่วยก็ยังต้องพึ่งตัวเองอยู่ด้วย เช่นถ้าหมอจะฉีดยาคนป่วยไม่ยอมให้ฉีด หมอให้ยาคนป่วยไม่ยอมกิน หมอจะผ่าตัดคนป่วยไม่ยอมให้ผ่าตัด หรือยอมให้ฉีดยา ยอมกินยา ยอมให้ผ่าตัด แต่ไม่ยอมปฏิบัติตามที่หมอสั่งว่า ถ้าฉีดยาแล้ว กินยาแล้ว ผ่าตัดแล้วต้องปฏิบัติตนอย่างนั้นอย่างนี้ เช่นนอนนิ่ง ๆ อย่าลุกขึ้นเช่นนี้ หมอก็ช่วยอะไรไม่ได้ หมอช่วยคนป่วยที่ช่วยตัวเองได้ ส่วนคนป่วยที่ไม่ช่วยตัวเองหมอก็ช่วยไม่ได้

แม้เด็ก ๆ ที่ยังต้องกินนมป้อนข้าว ถ้าไม่ยอมกินนมไม่ยอมให้ป้อนข้าว บิดามารดาก็ช่วยไม่ได้ หรือว่าเอานมใส่ปากแล้ว เอาข้าวป้อนแล้ว แต่เด็กไม่ยอมดูดนม ไม่ยอมกลืนข้าว ก็ไม่สำเร็จประโยชน์

ฉะนั้น หลักการพึ่งตัวเองหรือหลักการว่า ตนเองเป็นผู้บันดาลชีวิตของตนเอง ผู้อื่นเป็นแต่เพียงผู้ประกอบ เช่นเป็นผู้แนะแนวทางนั้น ย่อมเป็นหลักการที่ใช้ได้ตลอดกาลตั้งแต่เกิดจนตาย

มีคำพูดอยู่ประโยคหนึ่งว่า ยืมจมูกกันหายใจไม่ได้ หรือหายใจแทนกันไม่ได้ ก็หมายถึงหลักการพึ่งตัวเองหรือตัวเองเป็นผู้บันดาลชีวิตของตัวเอง.

บทที่ ๖

ลิขิตชีวิต

ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ ๕ ว่า ตนเป็นผู้บันดาลชีวิตของตนเองให้เป็นไปต่าง ๆ ไม่มีผู้ใดมาดลบันดาลให้ ก็อะไรเล่าเป็นเครื่องมือให้ตนเองบันดาลชีวิตของตนเองให้เป็นไปต่าง ๆ กัน สิ่งนั้นก็คือ "กรรม" นั่นเอง มีคำรับรองไว้ว่า

กมฺมุนา วตฺตตี โลโก — สัตวโลกย่อมเป็นไปตามกรรม
กมฺมํ สตฺเต วิภชติ ยทิทํ — กรรมย่อมจำแนกสัตว์ เพื่อให้ทราม
หีนปฺปณีตตาย — และประณีต
กลฺยาณการี กลฺยาณํ — ทำดีได้ดี
ปาปการี จ ปาปกํ — ทำชั่วได้ชั่ว

ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า ชีวิตต้องเป็นไปตามกรรมลิขิต คือแนวทางของกรรมที่เจ้าชีวิตได้ทำไว้ เรียกว่า "กรรมบถ" แปลว่าแนวทางของกรรม จึงปรากฏเป็นสัจจธรรมว่า "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" มิใช่ว่า "ทำดีได้ชั่ว ทำชั่วได้ดี" ตัวอย่างเช่นปลูกมะม่วง จะกลายเป็นอื่นไปไม่ได้

กรรมคือการกระทำ ถ้าจัดโดยทวาร คือทางแห่งการกระทำมี ๓ คือ เกิด ทางกายเรียกว่า กายกรรม ทำด้วยกาย เช่น มือเท้า ๑ เกิดทางวาจาเรียกว่า วจีกรรม ทำด้วยวาจา คือพูด ๑ เกิดทางใจ เรียกว่ามโนกรรม ทำด้วยใจ คือคิด ๑

ถ้าจัดโดยการกระทำมี ๒ คือ ทำดีเรียกว่ากุศลกรรมหรือกุศลบ้าง เรียกว่าบุญบ้าง เรียกว่าสุจริตบ้าง ทำชั่วเรียกว่าอกุศลกรรมบ้าง เรียกว่าบาปบ้าง เรียกว่าทุจริตบ้าง

มูลเหตุที่จะให้คนทำกรรมมี ๒ คือ เหตุดีเรียกว่ากุศลมูล มี ๓ คือ อโลภะ ความไม่อยากได้ ๑ อโทสะ ความไม่โกรธ ๑ อโมหะ ความไม่หลง ๑ เหตุชั่วเรียกว่าอกุศลมูลมี ๓ คือ โลภะความอยากได้ ๑ โทสะ ความโกรธ ๑ โมหะ ความหลง ๑

บุคคลทำกรรมด้วยมูลเหตุ ๒ อย่างนี้ เป็นสำคัญ ถ้าทำด้วยความไม่โลภ ไม่โกรธไม่หลง ก็จัดว่าเป็นกุศลกรรม เป็นบุญ เป็นสุจริต ถ้าทำด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง ก็จัดว่าเป็นอกุศลกรรม เป็นบาป เป็นทุจริต

ในอภิธัมมัตถสังคหที่ปนีของพระเตชินท์ อภิธัมมกถิก ธัมมาจริยะ กล่าวไว้ว่า

เหตุให้เกิดโลภะ ๔ ประการ

๑. โลภบริวารกมฺมปฏิสนฺธิชนิกตา	กำเนิดโดยกรรมที่มีโลภเป็นบริวาร
๒. โลภอุสฺสนฺนภวโตจวนตา	จุติมาแต่ชาติที่หนาไปด้วยโลภ
๓. อิฏฺฐารมฺมณสมาโยโค	พัวพันกับอารมณ์ที่ดีเป็นส่วนมาก
๔. อสฺสาททสฺสนํ	ได้เห็นสิ่งที่น่าชื่นชมเป็นอาจิณ

เหตุให้เกิดโทมนัสและปฏิฆะ ๔ ประการ

๑. โทสชฺฌาสยตา	มีโทสะเป็นอัชฌาสัย
๒. อคมฺภิรปกติตา	ไม่มีความสุขุมคัมภีรภาพ
๓. อปฺปสุตฺตตา	เป็นผู้มีความรอบรู้น้อย
๔. อนิฏฺฐารมฺมณสมาโยโค	ได้รับแต่อารมณ์ที่ไม่ดีอยู่เป็นนิตย์

เหตุให้เกิดวิจิกิจฉาและอุทธัจจะ คือ อโยนิโสมนสิการ การทำจิตไม่แยบคาย

เหตุให้เกิดอกุศล ๕ ประการ

๑. อโยนิโสมนสิการ	การทำจิตไม่แยบคาย
๒. อปฺปฏิรูปเทสวาส	อยู่ในสถานที่ไม่เหมาะสม
๓. อสปฺปุริสูปนิสฺสย	สังคมกับคนพาล
๔. ปุพฺเพอกตปุญฺญตา	ไม่มีบุญในอดีตชาติ
๕. อตฺตมิจฺฉาปณิธิ	ไม่รักษาตนให้เหมาะสม

ในเหตุ ๕ อย่างนั้น อโยนิโสมนสิการ คือการทำจิตไม่แยบคาย เป็นเหตุที่สำคัญยิ่ง จึงควรรู้ลักษณะของอโยนิโสมนสิการไว้เป็นทางพิจารณาปฏิบัติ

อโยนิโสมนสิการโดยทั่ว ๆ ไป ท่านจัดไว้เป็น ๔ อย่างคือ

๑. เห็นของไม่เที่ยงว่าเที่ยง

๒. เห็นทุกข์ว่าเป็นสุข

๓. เห็นสิ่งที่ไม่ใช่ตัวตนว่าเป็นตัวตน

๔. เห็นสิ่งที่ไม่งามว่างาม

อีกอย่างหนึ่ง อโยนิโสมนสิการ แสดงอย่างพึงง่าย ๆ มี ๒ อย่าง คือ

๑. ไม่รู้จักวิธีปฏิเสธ

๒. ไม่รู้จักวิธีรับ

วิธีปฏิเสธที่ดีนั้น มีอธิบายดังนี้ ใจที่ไม่สงบระงับต้องวุ่นวาย เพราะไปรับเอาเรื่องยุ่งยากเรื่องร้อนใจต่าง ๆ มาไว้ที่ใจ เรื่องเหล่านี้ก็มารบกวนใจไม่ให้สงบระงับ จึงต้องปฏิเสธไม่รับรู้ คือไม่เกี่ยวข้องด้วย แต่ว่าต้องปฏิเสธที่ใจ การที่กิเลสเข้ามากวนใจได้ ก็เพราะใจยอมรับรองเรื่องยุ่งยากเข้าไว้ ถ้าใจไม่ยอมรับ กิเลสก็ทำอะไรไม่ได้ เหมือนแขกมาหา เมื่อเจ้าของบ้านเห็นว่าไม่ดี ก็ไม่ยอมรับรอง แขกก็ต้องกลับไป ตัวอย่างเช่น ความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ เกิดขึ้น แก่บางคน ก็ทำให้วุ่นวาย ไม่สงบระงับต่าง ๆ นานา แต่ว่าเมื่อเกิดขึ้นแก่บางคน ก็มีอาการเป็นปกติ สงบระงับใจไว้ได้อย่างน่าสรรเสริญยิ่ง

วิธีรับที่ดีนั้น มีอธิบายดังนี้ ธรรมดาปุถุชนย่อมไม่อยากได้สิ่งที่ไม่ชอบ อยากได้แต่สิ่งที่ชอบ ใจก็วุ่นวายไม่สงบระงับ ถ้าเป็นมากอาจถึงทำลายชีวิตตนเองได้ เพราะฉะนั้น เมื่อเรื่องอะไรผ่านเข้ามา ก็คิดเสียว่าเป็นเรื่องดีทั้งหมด ยอมรับไว้ทุกเรื่อง แม้จะไม่ดีในตอนต้นก็จะดีในตอนต่อไป เมื่อคิดเสีย อย่างนี้ ก็จะสบายใจ พูดง่าย ๆ ว่ามองในแง่ดีไว้เสมอ แม้แต่ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ซึ่งเป็นความทุกข์ พระพุทธเจ้ายังทรงใช้ให้เป็นประโยชน์ แก่พระองค์ได้ ด้วยถือเอาเป็นเทวทูต คือ เป็นผู้ตักเตือนอย่างประเสริฐ เพื่อแสวงหาหนทางพ้นจากความเกิด แก่ เจ็บ ตาย จนได้บรรลุพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ

ความจริง ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็เป็นสิ่งที่มีด้วยกันทุกคน เห็นอยู่ทุกคน หาผู้พิจารณาให้เห็นเป็นประโยชน์แก่ชีวิตของตนได้ยากที่สุด มีแต่ผู้กลัวและเกลียด ถ้าผู้ใดสามารถพิจารณา ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งโรคเห็นว่าไม่มีประโยชน์นี้ ให้เป็นประโยชน์แก่ตนได้ ด้วยการแสวงหาทางพ้นจากทุกข์เหล่านี้อยู่เสมอแล้ว ผู้นั้นก็จะได้ประสพความสุขในชีวิต อย่างที่พระอริยเจ้าได้ประสพมาแล้ว

ท่านเจ้าคุณศาสนโศภณ จตฺตสลฺลเถระ ท่านแต่งเป็นคำกลอนไว้ว่า

ถ้าคิดถึงความตายสบายนัก
มันหักรักหักหลงในสงสาร
บรรเทามืดโมหันธ์อันธการ
ทำให้หาญหายสะดุ้งไม่นุงนัง

กรรมดีกรรมชั่วเป็นของเฉพาะตัว ผู้ใดทำผู้นั้นก็ต้องรับผลนั้นเอง จะให้คนอื่นรับแทนไม่ได้ เช่น ในเวลาเรายกมือไหว้พระ ปากสวดมนต์ ใจระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ถือว่าเป็นบุญเป็นความดีของเรา แต่ถ้ายกมือตีเขา ปากด่าเขา ใจคิดอาฆาตพยาบาทเขา จะเป็นบาปเป็นความชั่วของใครเล่า ก็ต้องเป็นของเราด้วยเพราะว่ามือที่ไหว้พระกับมือที่ตีเขา เป็นมือเดียวกันและก็เป็น

มือของเราเอง ปากที่สวดมนต์กับปากที่ด่าเขา ก็เป็นปากเดียวกันกับปากของเราเอง ใจที่ระลึกถึงพระรัตนตรัยกับใจที่อาฆาตพยาบาทเขา ก็เป็นใจเดียวกันและเป็นใจของเราเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ เราจะรับเอาแต่ผลดี แต่ไม่ยอมรับผลชั่วอย่างไรได้ เมื่อผลดีเป็นของเรา ผลชั่วก็ต้องเป็นของเราด้วย

อีกอย่างหนึ่ง มือของเราพรมน้ำอบ จะรู้สึกหอมไหม ? ถ้าหอม ในเวลามือถูกของมีกลิ่นเหม็น มือก็ต้องมีกลิ่นเหม็นด้วย เพราะเมื่อกลิ่นหอมติดมือได้ กลิ่นเหม็นก็ต้องติดมือได้เช่นเดียวกัน

ผลดีในชีวิต เช่น มีลาภมียศ ได้รับสรรเสริญ มีความสุข ก็เพราะกรรมดีของตนผลเสียในชีวิต เช่น เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ได้รับนินทา มีความทุกข์ ก็เพราะกรรมชั่วของตน หาได้เกิดจากสิ่งอื่นไม่ แต่ว่าในบางครั้งนึกไม่เห็นว่า ได้ดีได้ชั่วเพราะเหตุไร เมื่อสาวหาเหตุไม่พบ ก็พูดว่าเคราะห์ดีเคราะห์ร้ายบ้าง โชคดีโชคร้ายบ้าง ความจริงเคราะห์ดีโชคดีก็เกิดจากการทำดีของตนนั่นเอง เคราะห์ร้ายโชคร้ายก็เกิดจากการกระทำชั่วของตนนั่นเอง แต่เมื่อนึกไม่เห็นว่า ได้ทำดีทำชั่วไว้ตั้งแต่เมื่อไร จึงเรียกว่าเคราะห์บ้างโชคบ้าง การที่จะได้ดีได้ชั่วได้สุขได้ทุกข์มาเองลอย ๆ โดยไม่มีเหตุเลย เป็นอันไม่มีแน่นอนเพราะรับรองกันแล้วว่าเหตุผลเป็นของคู่กัน เมื่อมีเหตุก็ต้องมีผล เมื่อมีผลก็ต้องมีเหตุ ถ้าเหตุดีผลก็ดี ถ้าเหตุชั่วผลก็ชั่ว

นักพยากรณ์ทำนายว่า ชีวิตจะดีหรือร้าย ก็ทำนายไปตามกรรมที่เจ้าของชีวิตได้ทำไว้มิใช่ทำนายดีก็ดีไปตามคำทำนาย หรือทำนายชั่วก็ชั่วไปตามคำทำนาย ผลดีผลชั่วมีอยู่แล้ว แม้จะไม่ได้ทำนายก็จะต้องได้รับผลเช่นนั้นอยู่แล้ว แต่เราไม่รู้ว่าจะได้รับผลเช่นนั้นเมื่อไร จึงต้องอาศัยนักพยากรณ์เป็นผู้ทำนายให้รู้ไว้ เพราะเขามีเครื่องมือเป็นเครื่องหยั่งทราบถึงกรรมคือกระทำของเรานั่นเอง เมื่อได้ทราบคำทำนายแล้ว จะได้เป็นผู้ไม่ประมาทในชีวิต ถ้าทำนายว่าดี ก็อย่ามัววางใจเสียว่าเราจะได้ดีไม่ต้องทำอะไร คอยรอดีจะมาถึงเอง เมื่อรู้ว่าจะได้ดี ก็จะได้ตั้งใจทำความดีเรื่อย ๆ ไป จะได้ไปเพิ่มพูนความดีให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ถ้าทำนายว่าชั่ว ก็อย่ามัวตกใจกลัวว่า เราจะต้องได้รับผลร้ายอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วก็ไม่สบายใจ ทั้ง ๆ ที่ผลร้ายยังไม่มาถึง ก็เป็นทุกข์เป็นร้อนไปก่อนเปล่า ๆ เรียกกันว่าถูกทุกข์กินเปล่า เมื่อรู้ว่าจะต้องได้รับผลร้าย ก็จะได้เตรียมตัวทำความดีป้องกันไว้ หรือเตรียมตัวแก้ไขผลร้ายที่จะมาถึง หรือเตรียมตัวไว้ต่อสู้ผลร้ายในเมื่อจะมาถึงจริงตามคำทำนาย ผู้ที่ได้รับคำทำนายแล้ว เป็นผู้ไม่ประมาทอย่างนี้ ถ้าดีก็จะดีมากขึ้น ถ้าเสียก็จะเสียน้อยลง นับว่ามีประโยชน์อยู่

ความจริงผลของกรรมทำดีทำชั่วนั้น ย่อมปรากฏทันทีที่กระทำลงไป แต่ว่าเป็นผลซึ่งปรากฏที่ใจก่อน เช่น ทำชั่วทำผิดพอทำแล้วก็ไม่สบายใจ ทำดีทำถูกพอทำแล้วก็สบายใจ แม้ผู้ร้ายที่ฆ่าเขาลักของเขาโกงของเขา แม้ยังไม่ถูกจับตัวลงโทษก็ไม่สบายใจอยู่แล้ว เพราะรู้อยู่ด้วยตนเองว่า ตนได้ทำชั่วทำผิดไว้ ส่วนผู้ทำความดี เช่น ได้ช่วยเหลือผู้ใดให้พ้นจากภยันตราย หรือได้บริจาคทรัพย์ บำรุง

กุศลสาธารณประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง แม้จะยังไม่มีผู้แพร่หลาย ยังไม่มีใครชมเชยก็รู้สึกสบายใจว่าตนได้ทำดีทำถูกแล้ว ถึงจะไม่มีใครชม ก็รู้สึกชมตนของตนเองได้ เมื่อผลปรากฏที่ใจเช่นนี้แล้ว ผลที่ปรากฏชัดออกมาภายนอกก็ต้องได้รับแน่นอน แต่อาจจะเร็วหรือช้าสุดแต่กำลังกรรมที่ได้กระทำลง

เพื่อเข้าใจง่ายขอกล่าวว่า ผลของกรรม ๒ คือ ผลที่เป็นส่วนนาม คือมองไม่เห็นได้ด้วยตาธรรมดา แต่มองด้วยตาปัญญาหรือตาใจอย่างหนึ่ง ผลที่เป็นส่วนรูป คือมองเห็นได้ด้วยตาธรรมดาอย่างหนึ่ง

ผลที่เป็นส่วนนามนั้น ย่อมได้รับทันทีที่ได้กระทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งลง ทั้งที่เป็นกรรมดีทั้งที่เป็นกรรมชั่ว ดังมีคำสรรเสริญพระธรรมว่า อกาลิโก ถือเอาความว่าให้ผลไม่จำกัดเวลา คือประพฤติเวลาใดก็ให้ผลเวลานั้น เช่น โลภะ โทสะ โมหะ เมื่อเกิดแก่ ผู้ใด เวลาใด ผู้นั้นจะรู้สึกกระวนกระวาย ร้อนใจ ไม่สบายใจเป็นทุกข์ใจทันทีทีเดียว เหมือนจับไฟแม้จะยังไม่พองก็ต้องรู้สึกร้อนทันทีที่จับไฟ

ส่วนผลที่เป็นส่วนรูปนั้น บางอย่างก็ปรากฏเร็ว บางอย่างก็ปรากฏช้า ถ้าว่าปรากฏเร็วทันตาแล้ว คนก็จะต้องทำกรรมดีกันทั้งหมด ไม่มีใครกล้าทำกรรมชั่วเลย เช่น พอให้ทานก็เป็นคนรวย พอรักษาศีลก็เป็นคนสวย บริเวณวัดก็จะไม่พอให้คนไปทำบุญให้ทานรักษาศีลแน่ แต่ปรากฏว่าคนเข้าวัดน้อยกว่าโรงมหรสพ ก็เพราะว่าคนส่วนมากต้องการผลที่เป็นส่วนรูปเร็วทันตาเห็น จึงสมัครดูมหรสพมากเพราะได้รับผลคือความสนุกสนาน รื่นเริง เบิกบาน ทันทีที่ได้เห็นรูป ฟังเสียง เป็นต้น ในส่วนกรรมชั่วก็เช่นกัน ถ้าพอฆ่าเขาตายก็ถูกฆ่าตายทันทีเหมือนกันหมดทุกคน พอลักของเขาก็ถูกจับได้ลงโทษทันทีทุกราย ไม่ว่าจะทำในที่ลับหรือในที่แจ้ง ต้องได้รับผลทันที เช่นนี้ ก็จะไม่มีใครกล้าทำชั่ว เพราะกลัวจะได้รับผลชั่วตอบแทนทันที

ธรรมดาของไฟย่อมเป็นของร้อนไม่ใช่ของเย็น แต่ถ้าว่ายังมีเถ้าปกปิดอยู่แลยิ่งมีเถ้าปกปิดไว้หนามาก คนที่เหยียบอยู่บนไฟก็ยังไม่รู้สึกร้อนทั้ง ๆ ที่เหยียบอยู่บนไฟ และอาจจะไม่รู้เสียด้วยว่า ตนเหยียบอยู่บนไฟซึ่งเป็นของร้อน ต่อเมื่อไฟไหม้เถ้าจนความร้อนมาถึงเท้าเมื่อไร จึงจะรู้สึกร้อน และรู้สึกว่าตนเหยียบไฟเมื่อนั้น กรรมชั่วก็ฉันนั้น ขณะที่ทำกรรมชั่วแล้ว แต่ผลที่เป็นรูปยังไม่ปรากฏ ก็เหมือนไฟที่เถ้าปกปิดอยู่ฉะนั้น

พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ว่า

มธุวา มญฺญติ พาโล	คนพาลย่อมสำคัญบาปเหมือนน้ำหวาน (ชวนดื่ม คือชวนใจให้ชอบทำบาปอยู่เสมอ)
ยาว ปาปํ น ปจฺจติ	ตลอดเวลาที่บาปยังไม่ให้ผล

ยทา จ ปจฺจติ ปาปํ แต่ว่าบาปให้ผลเมื่อใด
อถ (พาโล) ทุกฺขํ นิคจฺฉติ เมื่อนั้นคนพาลย่อมเข้าถึงความทุกข์

คนทำกรรมดีหรือชั่วอย่างไรไว้แล้ว กรรมนั้นจะต้องเป็นของเขา เขาจะต้องพาเอากรรมนั้นไป เหมือนเงาติดตามตัวฉะนั้น ตามธรรมดาของเงาเป็นของประจำเฉพาะตัว จะแลกเปลี่ยนกันไม่ได้ เงาของใครก็เป็นของคนนั้น และต้องติดตามคนนั้นไป เมื่อเจ้าของยืน เดิน นั่ง นอน ทำอย่างไร เงาก็ยืนเดินนั่งนอนทำอย่างนั้นด้วย เจ้าของไม่อาจจะอ้อนวอนด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน หรือขู่ตวาดด้วยถ้อยคำหยาบคายว่า เงาจงกลับอย่าตามฉันไป หรือทุบตีแล้วไล่ให้กลับ เพราะว่าเงาเป็นของติดอยู่กับตัวเอง แต่ว่าในบางคราวเงาก็ไม่ปรากฏให้มองเห็นได้เช่นในเวลามีแสงสว่าง แต่ว่าในบางคราวเงาก็ไม่ปรากฏให้มองเห็นได้ เช่นในเวลาที่อยู่ในที่มืด กรรมดีกรรมชั่วก็เช่นกัน บางคราวก็ปรากฏผลเป็นรูปให้มองเห็น แต่บางคราวก็ไม่ปรากฏผลเป็นรูปให้มองเห็น แต่ผลของกรรมก็ต้องมีอยู่ จะปฏิเสธว่าไม่มีไม่ได้ เหมือนเงาซึ่งเป็นของมีประจำตัวคนแม้จะมองไม่เห็นก็จะปฏิเสธว่าไม่มีไม่ได้ ฉะนั้น

ท่านจัดกรรมไว้ ๓ หมวด คือ

หมวดที่ ๑ ให้ผลตามคราว คือ

๑ ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม กรรมให้ผลในภพนี้ (ให้ผลทันตาเห็น)

๒ อุปปัชชเวทนียกรรม กรรมให้ผลต่อเมื่อเกิดแล้วในภพหน้า (ให้ผลในชั่วโมงหน้า วันหน้า เดือนหน้า ปีหน้า)

๓ อปราปรเวทนียกรรม กรรมให้ผลในภพต่อ ๆ ไป (ให้ผลในชั่วโมง วัน เดือน ปี ต่อ ๆ ไป)

๔ อโหสิกรรม กรรมให้ผลสำเร็จแล้ว (เป็นกรรมล่วงคราวแล้ว เลิกให้ผลแล้ว เปรียบเหมือนพืชสิ้นยางแล้วเพาะไม่ขึ้น ตัวอย่าง เช่น นาย ก. ฟันนาย ข. ไม่ตายแต่บาดเจ็บ เอาปืนยิงซ้ำนาย ข. จึงตาย ศาลตัดสินลงโทษนาย ก. ในฐานะที่ยิงนาย ข. ตาย ส่วนโทษที่ฟันนาย ข. บาดเจ็บเป็นอันพับไป จะเอามาฟ้องอีกไม่ได้)

หมวดที่ ๒ ให้ผลตามกิจ (หน้าที่) คือ

๑ ชนกกรรม กรรมแต่งให้เกิด (สามารถยังผู้ทำให้ เคลื่อนจากภพหนึ่ง แล้วให้ถือปฏิสนธิในภพอื่น)

๒ อุปัตถัมภกกรรม	กรรมสนับสนุน (ไม่อาจแต่งปฏิสนธิเอง ต่อเมื่อชนกกรรมแต่ปฏิสนธิแล้ว จึงเข้าสนับสนุนส่งเสริม)
๓ อุปปีฬกกรรม	กรรมบีบคั้น (เมื่อชนกกรรมแต่งปฏิสนธิแล้วเข้าบีบคั้นผลแห่งชนกกรรมไม่ให้เผล็ดเต็มที่)
๔ อุปฆาตกรรม	กรรมตัดรอน (ย่อมตัดรอนผลแห่งชนกกรรมและอุปัตถัมภกกรรมให้ขาดเสียทีเดียว)

หมวดที่ ๓ ให้ผลตามลำดับ

๑ ครุกรรม	กรรมหนัก (ในฝ่ายอกุศลท่านจัดเอาอนันตริยกรรม ในฝ่ายกุศลท่านจัดเอาสมาบัติ ๘)
๒ พหุลกรรม	กรรมชิน (ได้แก่กรรมอันเคยทำมามาก ทำมาจนชิน)
๓ อาสันนกรรม	กรรมเมื่อจวนเจียน (ได้แก่กรรมอันทำเมื่อจวนตาย)
๔ กตัตตากรรม	กรรมสักว่าทำ (ได้แก่กรรมอันทำด้วยไม่จงใจ เช่น มีเจตนาเพียงจะเฆี่ยนเขา แต่เขาถูกเฆี่ยนแล้วตาย)

การจำแนกกรรมออกต่าง ๆ อย่างเช่นนี้ ก็เพื่อห้ามความเห็นสับปลับแห่งกรรม คนหนึ่งทำกรรมไว้ทั้งที่เป็นบุญทั้งที่เป็นบาป กรรมต่างอย่างต่างให้ผลตามคราวที่ได้ช่อง หรือหลายคนทำกรรมอย่างเดียวกัน ได้ผลยิ่งหย่อนกว่ากัน หรือบางคนทำกรรมอย่างหนึ่งไว้แล้ว ยังไม่ปรากฏว่าได้เสวยผลแห่งกรรมนั้น จนตายไปแล้ว หรือบางคนได้เสวยผลที่ไม่ปรากฏว่าเพราะได้ทำกรรมอะไรไว้ ไม่พิจารณาให้รอบคอบด้วยสติ อาจเห็นสับปลับไปไม่ได้จริง แล่นไปสู่อกริยทิฏฐิ ความเห็นว่าไม่เป็นอันทำ เมื่อเข้าใจส่วนแห่งกรรมอย่างนี้แล้วจะได้มั่นอยู่ในกัมมัสสกตาสัทธา ความเชื่อว่าบุคคลมีกรรมเป็นของตนเอง ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

เรื่องกรรม ๑๒ นี้ โปรดดูข้อความพิสดารในธรรมวิภาคปริเฉท ๒ ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส นำมาแสดงแต่โดยย่อพอเป็นแนวทางเท่านั้น

ในสุภสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงผลของกรรมไว้ ๗ คู่ ๑๔ อย่าง ดังมีใจความโดยย่อต่อไปนี้

๑ คนมีอายุสั้น เพราะเป็นคนโหดร้ายปราศจากเมตตากรุณา ชอบฆ่าสัตว์ คนมีอายุยืนเพราะเป็นคนอ่อนโยน มีเมตตากรุณา หวังความสุขต่อสัตว์ทุกจำพวก (คนใจโหดร้ายถึงฆ่าคนได้ ยิ่งอายุสั้นทันตาเห็น เพราะจะต้องถูกลงโทษถึงตายบ้าง)

๒ คนมีโรคมาก เพราะเป็นคนชอบเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น คนมีโรคน้อยหรือปราศจากโรค เพราะเป็นคนใจเย็น ไม่ชอบเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น (คนที่ชอบตีรันฟันแทง ร่างกายย่อมบาดเจ็บต้องรักษาอยู่เสมอ)

๓ คนมีผิวพรรณไม่งาม เพราะเป็นคนเจ้าโทสะ มักโกรธแม้แต่ในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ คนมีผิวพรรณงามน่ารัก เพราะเป็นคนมีขันติอดทน ไม่โกรธง่าย (คนแต่งตัวสวย ๆ พอเกิดความโกรธแสดงกิริยาวาจาไม่ออกมา ก็หมดสวย)

๔ คนมียศมีบริวารน้อย เพราะเป็นคนชอบริษยาผู้อื่น เห็นผู้อื่นได้ดีทนอยู่ไม่ได้ คนมียศมีบริวารมาก เพราะเป็นคนมีมุทิตาจิต พลอยชื่นชมยินดีในเมื่อผู้อื่นได้ดี ไม่อิจฉาริษยาใคร ถือว่าเขาได้ดีก็เพราะบุญของเขา (คนชอบอิจฉาริษยาผู้อื่น จะมีใครอยากให้เป็นคนใหญ่คนโต และจะมีใครอยากคบหาด้วย เพราะเกรงว่าจะถูกอิจฉาริษยาเอา)

๕ คนมีโภคสมบัติน้อย เพราะเป็นคนตระหนี่ ไม่กล้าเสียสละในคราวที่ควรเสียสละ คนมีโภคสมบัติมาก เพราะเป็นคนไม่ตระหนี่ โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แก่คนที่ควรเผื่อแผ่ (คนไม่กล้าลงทุนไม่กล้าเสียสละ จะร่ำรวยอย่างไรได้ เช่นการทำนา ทำสวน การค้าขาย ก็ต้องกล้าเสียสละในเมื่อถึงคราวสละ จึงจะมีหวังได้รับผลตอบแทน

๖ คนเกิดในตระกูลต่ำ (มีฐานะต่ำ) เพราะเป็นคนมีนิสัยกระด้างถือ ไม่อ่อนน้อมเคารพสักการะ คนเกิดในตระกูลสูง (มีฐานะสูง) เพราะเป็นคนมีนิสัยถ่อมตน อ่อนน้อมเคารพสักการะแก่คนที่ควรอ่อนน้อมเคารพสักการะ (คนถือตัวจิตใจกระด้าง ใครจะยกย่องให้สูง มีภาษิตว่า ผู้บูชาย่อมได้บูชาตอบ ผู้ไหว้ย่อมได้ไหว้ตอบ แม้เป็นเด็กถ้ายกมือไหว้ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ก็ต้องยกมือไหว้ตอบ หรือแสดงกิริยาตอบแทน)

๗ คนที่ปัญญาอ่อนไม่เฉลียวฉลาด เพราะไม่ชอบสมาคมกับนักปราชญ์ คนที่มีปัญญาดีและเฉลียวฉลาด เพราะชอบสมาคมกับนักปราชญ์ (ไม่มีใครรู้ได้เอง ต้องมีครู ถ้าไม่ยอมสมาคมกับครูจะมีความรู้ดีได้อย่างไร)

ผลเสียและผลดี ๗ ข้อนี้ เกิดเพราะกรรมคือการกระทำของตนเองชีวิตจะเป็นอย่างไร คือจะมีอายุสั้นหรือยืนเป็นต้น ตนเป็นผู้กำหนดไว้แล้วด้วยกรรมคือการกระทำของตนเอง จึงเรียกว่า "กรรมลิขิต" คือกรรมเป็นเครื่องลิขิตชีวิตของเจ้าของกรรมนั่นเอง

บางคนถ้าได้รับทุกข์โทษก็พูดว่า ตามบุญตามกรรม หรือสุดแท้แต่บุญแต่กรรม ความจริงเราเป็นผู้ทำกรรมเอง รับผลของกรรมเอง ถ้าเป็นกรรมเก่าคือกรรมที่ได้กระทำลงไปแล้ว ก็แก้ไขไม่ได้ต้องตามบุญตามกรรม คือสุดแท้แต่ผลกรรมที่ทำไว้แล้วจะอำนวยได้ แต่ถ้าเป็นกรรมใหม่คือกรรมที่ยัง

ไม่ได้กระทำ ผลใด ๆ ก็ยังไม่เกิด ถ้าต้องการผลดีก็ทำกรรมดี แต่ถ้าต้องการผลดี เช่น อยากเป็นคนสูงด้วยฐานะ แต่เป็นคนกระด้างถือตัว ก็ไม่สมควรต้องการ กับได้ผลตรงกันข้าม คือต้องเป็นคนตกต่ำ ไม่มีใครอยากยกย่องให้สูง เพราะเกรงจะเหยียบหยามเอาเขาเข้าในเมื่อได้ดีสูงขึ้นไป

กรรมชั่ว พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ให้ปฏิบัติ ๒ อย่าง คือ

๑ พยายามละกรรมชั่วที่ทำแล้ว ด้วยการไม่ทำกรรมชั่วนั้นอีกต่อไป (ถ้ายังละไม่ได้เด็ดขาด ก็ต้องลดกรรมชั่วลงเสียให้มากเท่าที่จะมากได้ ถ้ายังลดไม่ได้ ก็ต้องให้คงที่อยู่เท่าเดิม อย่าไปเพิ่มความชั่วให้มากขึ้น เช่น ยังละ โลภ โกรธ หลง ไม่ได้ก็ต้องลด โลภ โกรธ หลง ให้น้อยลงเท่าที่จะน้อยได้ ถ้าลดไม่ได้ ก็ต้องให้ โลภ โกรธ หลง คงที่อยู่เท่าเดิม อย่าเพิ่ม โลภ โกรธ หลง ให้มากกว่าเดิม)

๒ พยายามระวังกรรมชั่วที่ยังไม่ได้ทำ อย่าไปทำเข้าด้วยการมีสติอยู่เสมอ อย่าเผลอสติ

กรรมดี พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ให้ปฏิบัติ ๒ อย่างคือ

๑ พยายามสร้างทำความดีที่ยังไม่เกิดให้เกิดมีขึ้น (ให้ทานอยู่เสมอ ๆ แล้วควรพยายามรักษาศีลดูบ้าง รักษาศีลอยู่แล้ว ก็ควรพยายามหัดทำใจให้เป็นสมาธิบ้าง)

๒ พยายามรักษาความดีที่ทำแล้วไม่ให้เสื่อม ด้วยการทำความดีเช่นนั้นเสมอ ๆ หรือทำดีเช่นนั้นให้มากขึ้นเสมอ ๆ

กรรมคือการกระทำของเรานั้นแล เป็นเครื่องลิขิตชีวิตของเราให้เป็นไปต่าง ๆ หาใช่อะไรอื่นไม่

บทที่ ๗

จุดหมายของชีวิต

เบื้องต้นของชีวิตคือความเกิด ที่สุดของชีวิตคือความตาย ในระหว่างความเกิดกับความตาย เป็นเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ ในระหว่างที่มีชีวิตอยู่นี้ มีเวลาไม่เท่ากัน บางคนก็มีเวลามาก บางคนก็มีเวลาน้อย เวลาที่มีอายุอยู่นี้ เรียกว่า "อายุ" หมายถึงเวลาที่จะมีชีวิตอยู่ในโลก

ในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังมีพระชนม์อยู่ กำหนดอายุ ๑๐๐ ปี เป็นเกณฑ์อายุขัย แม้บางคนจะมีอายุเกิน ๑๐๐ ปีไปบ้างก็มีน้อย ข้อที่กำหนดอายุ ๑๐๐ ปี เป็นเกณฑ์อายุขัยนั้น มีพระพุทธภาษิตรับรองไว้ว่า

โย จ วสฺสสตํ ชีเว	คนมีชีวิตอยู่ ๑๐๐ ปี
กุสีโต หีนวีริโย	แต่เกียจคร้าน มีความเพียรย่อหย่อน
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย	คนมีชีวิตอยู่วันเดียว
วิริยํ อารภโต ทฬฺหํ	ปรารถนาความเพียรมั่นคง ก็ยังดีกว่า
อปฺปํ วต ชีวิตํ อิทํ	ชีวิตนี้น้อยนัก
โอรํ วสฺสสตาปิ มิยฺยติ	คนที่เกิดมาย่อมตายแต่ภายใน ๑๐๐ ปี
โย เจปิ อติจฺจ ชีวติ	แม้ถึงผู้ใดมีชีวิตอยู่เกิน ๑๐๐ ปี
อถโข โส ชรสาปิ มิยฺยติ	ผู้นั้นก็จะต้องตายเพราะความชราแน่นอน

ยังมีอุดมคติในทางพระพุทธศาสนาอีกมากที่รับรองว่า กำหนด ๑๐๐ ปี เป็นเกณฑ์อายุขัยในสมัยพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่

แต่กำหนดอายุ ๑๐๐ ปี เป็นเกณฑ์อายุขัยนั้น ไม่คงที่อยู่ได้ตลอดไป เพราะอายุของมนุษย์ย่อมลดน้อยถอยลงโดยลำดับกาล นักปราชญ์ในทางคำนวนบางท่าน จึงคิดหักอายุขัยออกโดยลำดับ คือพระพุทธศักราชล่วงได้ ๑๐๐ ปี ก็หักอายุออกเสีย ๑ ปี คงเหลืออายุขัยเพียง ๙๙ ปี เมื่อหักออกออกนี้โดยลำดับอายุขัยก็ลดน้อยไปโดยลำดับตามพระพุทธศักราชที่ล่วงไป บัดนี้ พุทธศักราชล่วงได้ ๒๕๐๐ ปีเศษ ก็ต้องหักอายุขัยออกเสีย ๒๕ ปี เพราะฉะนั้น อายุขัยของคนในสมัยปัจจุบันนี้ เหลือเพียง ๗๕ ปี เท่านั้น แท้จริงคนในสมัยปัจจุบันนี้ก็จะมีอายุเกิน ๒๕ ปี ขึ้นไปก็หาได้ยากเต็มที นับคนได้ทีเดียว

ใครเป็นผู้กำหนดอายุของคนไว้ว่า คนนั้นอายุถึงเท่านั้นต้องตาย คนนี้อายุถึงเท่านี้ต้องตาย ปัญหาข้อนี้ในทางศาสนาพราหมณ์ถือกันว่า พระพรหมเป็นผู้กำหนด บางท่านก็ว่ากำหนดไว้ที่หน้าผาก รอยย่นที่หน้าผากนั้นแหละจะบอกให้รู้ว่า อายุเท่าไหร่จึงจะตาย บางท่านก็ว่า ลวดลายที่ฝ่ามือฝ่าเท้านั้นแหละจะบอกให้รู้ว่า อายุเท่าไหร่จึงจะตาย บางท่านก็ว่า วัน เดือน ปี เวลาเกิดนั้นแหละจะบอกให้รู้ว่า อายุเท่าไหร่จึงจะตาย เพราะถือเช่นนั้น จึงเรียกกันว่า "พรหมลิขิต" ซึ่งหมายความว่า พระพรหมกำหนดหรือพระพรหมเขียนไว้ ถึงคราวตายก็พูดว่า ถึงพรหมลิขิตแล้ว

น่าสงสัยว่า พระพรหมเอาอะไรมาเป็นหลักกำหนดอายุของคนให้ยาวบ้างสั้นบ้างต่าง ๆ กัน คนที่สั้นบางคนเกิดมาไม่ถึง ๑ ชั่วโมงตายก็มี คนที่ยาวบางคนมีอายุถึง ๑๐๐ ปี ทำไมพระพรหมจึงกำหนดยาวสั้นต่างกันถึงเพียงนั้น จะว่าพระพรหมกำหนดตามชอบใจพระพรหมก็จะกลายเป็นผู้อคติ ไม่สมควรเป็นพระพรหม เพราะถ้ารักใครมากก็กำหนดอายุให้มาก รักใครน้อยก็กำหนดอายุให้น้อย น่าจะมีอะไรแฝงอยู่ในเรื่องกำหนดอายุของคนอย่างแน่นอน คงจะไม่ใช่พระพรหมเป็นผู้กำหนดให้ดังที่บางคนเข้าใจ

ในทางพระพุทธศาสนา แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะได้รับยกย่องสักเพียงใด พระองค์ก็ไม่เคยทรงอ้างว่า เป็นผู้บงการชีวิตของคนให้เป็นเช่นนั้นเช่นนี้ ตลอดถึงบงการให้อายุยาวสั้นตามใจชอบ พระองค์กับทรงสั่งสอนว่า ตนเป็นผู้บงการชีวิตของตนเอง ไม่มีใครจะมาเป็นผู้บงการชีวิตของเราได้ นอกจากตัวของเราเอง เรื่องนี้ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ ๕ ว่าด้วยผู้บันดาลชีวิต

ได้คำตอบที่ยุติธรรมที่สุดว่า กรรมคือการกระทำของคน เป็นเครื่องกำหนดอายุของคน ก็คือว่า ตนเป็นผู้กำหนดอายุของตนเอง ไม่ใช่คนอื่น

ความเมตตากรุณา ความไม่เบียดเบียนคนและสัตว์ เป็นกรรมดีที่ทำให้อายุยืน ความพยาบาท ความเบียดเบียนคนและสัตว์ เป็นกรรมชั่วที่ทำให้อายุสั้น ยิ่งโหดร้ายจนถึงฆ่าคนได้ก็จะต้องตายเร็วเข้า ดังที่ผู้ร้ายฆ่าคนตายกันมาแล้วจนนับไม่ถ้วน ถ้าต้องการมีอายุยืน ก็ต้องปลูกฝังความเมตตาในคนและสัตว์ให้มีขึ้นในตน

ใครจะมีอายุยืนหรือสั้นอย่างไร ไม่อาจรู้ได้แน่นอน เป็นแต่คาดคะเนเอาว่า อายุเท่านั้นเท่านี้จะต้องตาย เว้นแต่ท่านผู้มีญาณเท่านั้น

มีภาษิตรับรองความข้อนี้ไว้ว่า

อนิมิตฺตมนญฺญาตํ มจฺจานํ อิธ ชีวิตํ

ชีวิตของหมู่สัตว์ที่จะต้องตายในโลกนี้ ไม่มีเครื่องหมาย รู้ไม่ได้ว่าจะต้องตายเมื่อใด

ชีวิตํ พฺยาธิ กาโล จ	ชีวิต พยาธิ (ความเจ็บไข้) กาลเวลาตาย
เทหนิกฺเขปนํ คติ	สถานที่ที่จะทอดทิ้งร่างกาย (ที่ตาย) คติ (ทางที่จะไปเกิด)
ปญฺเจเต ชีวโลกสฺมึ	ห้าอย่างนี้ที่มีอยู่ในโลก
อนิมิตฺตา น นายเร	ไม่มีเครื่องหมาย รู้ไม่ได้

ในระหว่างที่มีชีวิตอยู่นี้ จะเป็นเวลายาวหรือสั้นก็ตาม ผู้เป็นเจ้าของชีวิตจะต้องตั้งจุดหมายของชีวิตไว้ว่า ในระหว่างที่ยังมีชีวิตอยู่นี้ จะต้องการบรรลุถึงผลที่สุดอย่างไร คือต้องการจะเอาดีในทางไหน มิใช่ปล่อยให้ชีวิตล่วงไป ๆ โดยไม่มีจุดหมายแต่อย่างไร

ชีวิตของทุก ๆ คนย่อมมีค่าที่สุดของผู้นั้น และตนเองเป็นผู้บันดาลชีวิตของตนเองได้ดังกล่าวแล้ว จึงสมควรที่สุดที่จะต้องตั้งจุดหมายของชีวิตไว้ให้แน่นอน

กาลเวลามีความยุติธรรมที่สุด วันหนึ่งกับคืนหนึ่งมี ๒๔ ชั่วโมง เท่ากันหมด เวลาของคนมั่งมีคนยากจน ของคนฉลาด ของคนโง่ในวันหนึ่งกับคืนหนึ่งก็มี ๒๔ ชั่วโมงเท่ากัน มิได้ยิ่งหย่อนกว่ากันเลยแม้แต่เพียงวินาทีเดียว

เวลาล่วงไปเท่าไร ชีวิตของทุก ๆ คนไม่ว่าใครทั้งนั้น ก็ต้องล่วงไปเท่านั้นด้วย และจะเรียกร้องเวลาที่ล่วงไปแล้วกลับคืนมาอีกไม่ได้

มีปฤษณาว่า มีพญายักษ์หนึ่งนา มีนัยน์ตาสองข้าง ข้างหนึ่งสว่าง ข้างหนึ่งริบรี่ มีปากสิบสองปาก มีฟันไม่มาก ปากละสามสิบซี่ กินสัตว์ทั่วปฐพี ยักษ์ตนนี้คือใคร

ตอบว่า "พระกาล" กาล แปลว่า เวลา หมายเอา วัน คืน เดือน ปี ตา ๒ ข้าง คือข้างขึ้น ข้างแรม ๑๒ ปาก คือ ๑๒ เดือน ฟัน ๓๐ ซี่ คือเดือนหนึ่ง ๓๐ วัน กินสัตว์ทั่วปฐพี คือกลืนกินชีวิตสัตว์ทั่วแผ่นดิน เวลาที่ล่วงไปมิใช่ล่วงไปแต่เวลาเท่านั้น ย่อมนำชีวิตสัตว์ทั้งแผ่นดินให้ล่วงตามเวลาไปด้วย

พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ให้พิจารณาเนือง ๆ ว่า กถมฺภูตสฺส เม รตฺตินฺทิวา วีติปตนฺติ แปลว่า วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้ เราทำอะไรอยู่ ทั้งนี้ก็เพื่อเตือนใจให้ระลึกถึงคุณค่าของเวลา แล้วใช้เวลาให้เป็นประโยชน์

วันหนึ่งกับคืนหนึ่งมี ๒๔ ชั่วโมงเท่ากันทุกคนก็จริง แต่ใครว่าจะใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ได้มากเพียงไร ก็สุดแต่ผู้นั้น ผู้ต้องขังบางคนใช้เวลาที่เพื่อนผู้ต้องขังอื่น ๆ ระทมทุกข์ ให้ได้ประโยชน์ยิ่งกว่าท่านที่มีอิสระอย่างสมบูรณ์เสียอีก เช่น เขียนหนังสือตำราไว้ให้เป็นสมบัติของโลกได้

แม้ราธพราหมณ์ผู้เป็นขอทาน ก็ยังสามารถบรรลุพระอรหัตตผล และได้เอตทัคคะว่าเป็นผู้เลิศในทางปฏิภาณคือมีไหวพริบ จัดเข้าในพวกมหาสาวก ๘๐ ได้ เวลาของคนขอทานก็ยังมีประโยชน์ถึงเพียงนี้

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า เวลาวันเดียวของคนที่มีความพากเพียรมั่นคง ไม่ท้อถอย มีค่ากว่าเวลา ๑๐๐ ปี ของคนที่เกียจคร้าน

คนสำคัญทุกคนย่อมตั้งจุดหมายของชีวิตไว้อย่างแน่นอน แล้วใช้เวลาในระหว่างที่มีชีวิตอยู่เพื่อบรรลุจุดหมายของชีวิตโดยไม่ท้อถอย ชีวิตที่ไม่มีจุดหมายอันแน่นอน ก็คล้ายกับเรือที่ลอยอยู่กลางทะเลโดยปราศจากผู้บังคับ สุดแท้แต่คลื่นหรือลมจะพาไป

ในทางพระพุทธศาสนาปรากฏตามตำนานว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงตั้งจุดหมายของชีวิตไว้ว่าจะต้องบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้จงได้ แม้จะมีอุปสรรคอย่างใด ๆ ก็จะไม่ยอมเปลี่ยนจุดหมายของชีวิตเป็นอันขาด พระองค์บำเพ็ญบารมีอย่างใด ก็ปรารถนาบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณทุกครั้ง ผลที่สุดพระองค์ก็ได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณดังประสงค์

ในเมื่อพระองค์สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว แม้จะทรงเล็งเห็นว่า การบรรลุถึงธรรมตามพระองค์นั้น เป็นการยากอย่างยิ่ง แต่ก็มิได้ท้อถอย ทรงตั้งจุดหมายในชีวิตของความเป็นพระพุทธเจ้าไว้ว่า จะต้องทรงประดิษฐานบริษัทสี่ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ให้ครบถ้วนก่อนจึงจะนิพพาน

บรรดาสาวกที่ได้เอตทัคคะ คือได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศต่าง ๆ เช่น พระสารีบุตร และพระนางเขมาเถรี ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศในทางมีปัญญามาก พระโมคคัลลานะ และพระอุบลวัณณาเถรี ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศในทางมีฤทธิ์มาก เป็นต้น ก็ล้วนแต่ตั้งจุดหมายไว้แล้วว่า จะต้องการบรรลุผลที่สุดในทางนั้น ๆ แล้วก็พยายามบำเพ็ญบารมีเพื่อบรรลุผลอย่างนั้นตลอดมา

ในคราวที่พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งพระสารีบุตรเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวา พระโมคคัลลานะเป็นอัครสาวกเบื้องซ้าย ผู้ที่ยังไม่ทราบความคิดก็ติเตียนว่า ทรงตั้งโดยไม่ยุติธรรม เพราะพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ เป็นผู้มาบวชในพระพุทธศาสนาภายหลังพระปัญจวัคคีย์ มีพระอัญญาโกณฑัญญเป็นต้น ภายหลังพระยศ และภายหลังพระอุรุเวลกัสสป พระนทีกัสสป พระคยากัสสป แต่เมื่อพระพุทธเจ้าทรงกล่าวประวัติอันเกี่ยวด้วยปณิธาน คือความปรารถนาเพื่อบรรลุผลที่สุดของท่านเหล่านั้นให้ฟังแล้ว ก็เห็นว่าทรงแต่งตั้งด้วยความยุติธรรม เพราะทรงแต่งตั้งตามคุณความดีที่ท่านได้บำเพ็ญกันมาเพื่อบรรลุผลที่สุดต่าง ๆ กันตามความปรารถนา

ชีวิตที่มีจุดหมายแน่นอน เป็นชีวิตที่มีแนวทางดำเนินอันแน่นอน ชีวิตที่ไม่มีจุดหมายอันแน่นอน เป็นชีวิตที่ไม่มีแนวทางดำเนินอันแน่นอน ย่อมยากแก่การดำเนินชีวิต เพราะไม่ทราบว่า จะดำเนินชีวิตไปเพื่อประโยชน์อะไรกันแน่ เป็นชีวิตที่เลื่อนลอยเหมือนเรือที่ลอยอยู่กลางทะเล สุดแท้แต่คลื่นลมจะพาไป

จุดหมายชีวิตนั้น ต้องเป็นจุดหมายที่ชอบธรรม จึงจะเป็นคุณประโยชน์แก่ชีวิต เพราะว่าเมื่อชีวิตบรรลุถึงจุดหมายแล้ว ก็ได้ผลคือความสุข ความเจริญ สมความปรารถนา

ส่วนจุดหมายชีวิตที่ไม่ชอบธรรมนั้น ไม่เป็นคุณประโยชน์แก่ชีวิต เพราะว่าในระหว่างที่ดำเนินชีวิตเพื่อบรรลุจุดหมาย ก็ต้องประสพทุกข์เรื่อยไป ยิ่งเมื่อบรรลุจุดหมายแล้ว ก็ยิ่งประสพทุกข์มากขึ้น เช่น พระองคุลิมาล ในตอนต้นตั้งจุดหมายในชีวิตไว้ว่า จะเป็นเจ้าโลกด้วยการฆ่าคนให้ได้ ๑,๐๐๐ คน ในระหว่างนี้หาความสุขไม่ได้เลย ในตอนหลังพบพระพุทธเจ้า จึงเปลี่ยนจุดหมายในชีวิตใหม่ คือต้องการเป็นผู้พ้นกิเลสทุกอย่าง ก็ได้ประสพสันติสุขสมปรารถนา

บทที่ ๘
อุปสรรคชีวิต

●

ชีวิตมักจะประสพอุปสรรคคือความขัดข้องอยู่เสมอ จะหาชีวิตที่ดำเนินไปอย่างราบรื่นจนถึงจุดหมายปลายทาง โดยปราศจากอุปสรรคนั้น เห็นจะหาไม่ได้

ไม่มีชีวิตที่ปราศจากการต่อสู้กับอุปสรรค เริ่มต้นตั้งแต่ต่อสู้เพื่อดำรงความอยู่แห่งชีวิต เพื่อความก้าวหน้าจนถึงจุดหมายปลายทางแห่งชีวิต เพื่อความยั่งยืนนานแห่งชีวิต

นักปราชญ์ผู้หนึ่งคือ คุณหลวงวิจิตรวาทการ กล่าวไว้ว่า ชีวิตคือการต่อสู้ ศัตรูคือยากำลัง อุปสรรคคือหนทางแห่งความสำเร็จ ความลำบากในวันนี้ คือความสุขในวันหน้า คำกล่าวนี้เป็นคำปลุกปลอบใจได้ดี

คุณหลวงวิจิตรวาทการ ได้แต่งเพลงไว้บทหนึ่ง ซึ่งเป็นคำปลุกปลอบใจได้อย่างดียิ่งกว่า

โลกมนุษย์ไม่มีที่แน่นอน
ประเดี๋ยวเย็นประเดี๋ยวร้อนช่างแปรผัน
โชคหมุนเวียนเปลี่ยนไปได้ทุกทุกวัน
สารพันหาอะไรไม่ยั่งยืน
ชีวิตเหมือนเรือน้อยล่องลอยอยู่
ต้องต่อสู้ผ่าลมประสมคลื่น
ต้องทนทานหวานสู้อมขมสู้กลืน
ต้องจำฝืนสู้ภัยไปทุกทุกวัน
เป็นการง่ายยิ้มได้ไม่ต้องฝืน
เมื่อชีพชื่นเหมือนบรรเลงเพลงสวรรค์
แต่คนที่ควรชมนิยมกัน
ต้องใจมั่นยิ้มได้เมื่อภัยมา

พระพุทธเจ้าเป็นผู้เจนจบในเรื่องของชีวิต ก็ได้ตรัสไว้ว่า

ทุกฺขเมว หิ สมฺโภติ — ก็ทุกข์นั้นแลย่อมเกิดขึ้น
ทุกฺขํ ติฏฺฐติ เวติ จ — ทุกข์ย่อมตั้งอยู่ด้วย ย่อมเสื่อมสิ้นไปด้วย

นาญฺตฺตฺร ทุกฺขา สมฺโภติ นอกจากทุกข์หาอะไรเกิดมิได้

นาญฺญตฺตฺร ทุกฺขา นิรุชฺฌติ นอกจากทุกข์หาอะไรดับมิได้

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเช่นนี้เพื่อให้เล็งเห็นว่า ถ้ายังอยู่ในโลกตราบใด ก็ยังไม่พ้นทุกข์ เพราะโลกนี้เป็นโลกแห่งความทุกข์ ที่พูดกันว่าโลกนี้มีสุข ก็คือทุกข์น้อยนั่นเอง หาใช่สุขที่แท้จริงไม่ สุขที่แท้จริงนั้นต้องพ้นไปจากโลกนี้แล้วจึงจะได้ประสพ ซึ่งเรียกว่า โลกุตรสุข

บางท่านก็เข้าใจว่า พระพุทธเจ้ามองโลกในแง่ร้ายเกินไป แต่ความจริงนั้น พระพุทธเจ้ามิได้ทรงมองโลกในแง่ร้ายเลย ดังที่ตรัสไว้ว่า

เอถ ปสฺสถิมํ โลกํ สูเจ้าจงมาดูโลกนี้

จิตฺตํ ราชรถูปมํ อันตระการปานราชรถ

ยตฺถ พาลา วิสีทนฺติ ซึ่งผู้เขลาพากันติดอยู่

นตฺถิ สงฺโค วิชานตํ แต่ผู้รู้หาติดอยู่ไม่

การที่พระองค์ตรัสว่า โลกนี้เป็นโลกแห่งความทุกข์นั้น พระองค์ทรงมองโลกในแง่ของความจริง เมื่อโลกเป็นทุกข์พระองค์ก็ตรัสว่าเป็นทุกข์ เพื่อให้ทุกคนทราบความจริงของโลกว่าเป็นอย่างไรแน่ เมื่อประสพทุกข์จะถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา เพราะว่าถ้ายังอยู่ในโลก มันก็ต้องเป็นทุกข์ เป็นเหตุให้เกิดความเข้มแข็งไม่อ่อนแอ

อุปสรรคชีวิตที่สำคัญที่สุดมิใช่อื่นไกล ได้แก่ตัวของเราเอง ถ้าตัวเป็นอุปสรรคของตัวเราเองแล้ว แก้ยากที่สุด

อุปสรรคที่ว่านี้ก็คือ ตัวเองไม่ทำตัวให้เป็นที่พึ่งของตัวเองได้ คิดแต่จะพึ่งผู้อื่นอยู่ตลอดไป เช่น เป็นคนเกียจคร้าน เป็นคนอ่อนแอ เป็นคนจับจดไม่จริง เป็นคนหยาบไม่รอบคอบพอเป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ก็จัดว่าเป็นอุปสรรคที่แก้ยากที่สุด บางทีก็แก้ไม่ได้รอดจนตายก็มี

ตัวเองเป็นอุปสรรคของตัวเองเป็นสิ่งที่แก้ยาก พระพุทธเจ้าตรัสว่า อตฺตา หิ กิร ทุทฺทโม ตนนั้นแหละฝึกสอนได้ยาก ก็หมายความว่า ตนนั่นแหละแก้ไขได้ยาก

บางคนสอนคนอื่นสอนได้ แต่สอนตนเองไม่สำเร็จ การสอนที่สำคัญก็คือ สอนให้ตนเองเป็นที่พึ่งของตนเองได้ แม้จะสอนอย่างไรก็ตาม ถ้าตนเองยังเป็นที่พึ่งของตนเองไม่ได้ การสอนนั้นก็ยังไม่ได้ผลสมบูรณ์ เช่น นักเรียนแม้ครูจะสอนอย่างไร ถ้าในเวลาสอบไล่ต้องอาศัยตำรา ต้องอาศัยความรู้จากผู้อื่น ด้วยการดูอย่างเขาบ้าง ด้วยการถามเขาบ้าง ความรู้ของนักเรียนนั้นก็ยังใช้ไม่ได้

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

อตฺตนา โจทยตฺตานํ จงเตือนตนด้วยตนเอง

ปฏิมํเสตมตฺตนา จงพิจารณาตนเองด้วยตนเอง

ข้าพเจ้าจำคำกลอนบทหนึ่งได้ แต่ไม่ทราบว่าเป็นของใคร มีใจความว่า

ถึงบิดามารดาคณาญาติ
ครูอำมาตย์มิตรบุตรสุดสงสาร
คอยเตือนเราเช้าค่ำประจำกาล
ฤๅจะปานตัวเราเฝ้าเตือนตน

หลักการปกครองมี ๒ อย่างคือ ปัคคหะ การยกย่องหรือให้รางวัลในเวลาทำดี นิคคหะ การตักเตือนหรือลงโทษในเวลาทำผิด

ในเวลาปกครองคนอื่น สอนคนอื่นใช้ ๒ หลักคู่กันไป คือว่า ถ้าทำดีก็ชมเชยหรือให้รางวัล ถ้าทำชั่วก็ติเตียนหรือลงโทษ แต่การปกครองตนเอง ส่วนมากใช้แต่เพียงหลักเดียว คือชมเชยหรือให้รางวัล แต่การติเตียนหรือลงโทษตัวเอง ไม่ค่อยมีใครทำในเวลาคนอื่น เช่นนักเรียนทำผิดควรลงโทษ ครูสั่งให้ยืนหน้าชั้น ๑๐ นาที หรือสั่งให้ทำความสะอาดโรงเรียน เรียกว่าทำทัณฑกรรม แต่ว่าถ้าเวลาครูทำผิด มีครูที่ไหนบ้างสั่งลงโทษตัวเองเช่นนั้น หรือเวลาบุตรทำผิด บิดามารดาก็ลงโทษอย่างนั้นอย่างนี้ แต่เวลาบิดามารดาทำผิดบ้าง มีบิดามารดาที่ไหนบ้างลงโทษตัวเองเช่นบุตรทำผิด ความจริงนั้นถ้าผู้ใหญ่ทำผิดเช่นเด็ก สมควรจะลงโทษมากกว่าเด็กเพราะเป็นผู้รู้ดีแล้ว แต่ก็ไม่มีผู้ใหญ่ที่ไหนลงโทษตัวเองเช่นนั้น นอกจากจะไม่ยอมลงโทษตัวเองแล้วยังไม่ยอมรับผิด กลับปฏิเสธว่ามิได้ทำผิดพยายามแก้ตัวต่าง ๆ นานา

ถ้าโลกนี้มากไปด้วยคนที่ทำผิดแล้วยอมรับผิด ยอมให้ลงโทษโดยดี การปกครองก็จะง่ายเข้า

คนที่ทำผิดแล้วยอมรับผิด ยอมให้ลงโทษด้วย โลกก็ยกย่องและให้เกียรติว่าเป็นผู้กล้าหาญควรยกย่อง ควรเป็นแบบอย่าง ของคนทั้งหลาย เช่น พันท้ายนรสิงห์ เป็นต้น

แม้ในทางพระวินัย ในเมื่อพระภิกษุทำผิดก็ให้สารภาพความผิด มิให้ปกปิดไว้ แล้วให้สำรวมระวังต่อไป ที่เรียกกันว่าปลงอาบัติ จัดว่าเป็นธรรมเนียมที่ดี

เพราะฉะนั้น ในเวลาประสพอุปสรรคแห่งชีวิต จึงไม่ควรโทษคนนั้นคนนี้ หรือสิ่งนั้นสิ่งนี้ว่าเป็นผู้ขัดขวางความสำเร็จ ควรพิจารณาตัวเราเอง คือ พิจารณาถึงการกระทำของเราเองว่า ทำไมจึงมีอุปสรรคเช่นนั้นเช่นนี้เกิดขึ้น จะมีทางแก้ไขได้อย่างไรบ้าง

คืนวันที่พระอรหันต์ ๕๐๐ องค์ มีพระมหากัสสปเป็นต้น จะทำการสังคายนาพระธรรมวินัย หลังพระพุทธเจ้านิพพานแล้วได้ ๓ เดือน พระอานนท์พยายามบำเพ็ญสมณธรรม เพื่อสำเร็จเป็นพระอรหันต์ตามคำตักเตือนของพระอรหันต์ทั้งหลาย ตั้งแต่หัวค่ำจนถึงเที่ยงคืนก็ไม่สำเร็จ จึงรู้สึกแปลกใจ เพราะว่าพระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ท่านไว้ว่า จะสำเร็จเป็นพระอรหันต์ในคืนวันที่พระอรหันต์จะทำสังคายนา ก็ได้แก่วันนี้เอง แต่ทำไมจึงไม่สำเร็จ แทนที่พระอานนท์จะโทษคนนั้นคนนี้ หรือสิ่งนั้นสิ่งนี้ ว่าเป็นอุปสรรคของการสำเร็จพระอรหันต์ พระอานนท์กลับหันมาพิจารณาการกระทำของท่านเอง ก็ได้พบอุปสรรคที่สำคัญ คือความอยากสำเร็จเป็นพระอรหันต์ของท่านมีมากเกินไปใจจึงฟุ้งซ่าน ไม่อาจทำใจให้สงบระงับจากกิเลสที่ยังมีอยู่ได้ จึงตั้งใจว่าจะเข้าไปพักผ่อนในกุฏิเพื่อความสงบใจ แล้วจึงจะมาบำเพ็ญสมณธรรมต่อไป พอท่านเอนกายตั้งใจจะนอนตอนนี้ท่านก็ปลงตก ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

ถ้าพระอานนท์มัวแต่โทษคนอื่นหรือสิ่งอื่น ก็จะไม่พบอุปสรรคที่แท้จริง และแก้ไขไม่ถูกทาง แต่เมื่อพิจารณาถึงการกระทำตน ก็พบอุปสรรคที่แท้จริง และแก้ไขถูกทางจึงได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ในโลกนี้มีของคู่กันเสมอไป เช่น มีมืดก็มีสว่างแก้มีร้อนก็มีเย็นแก้ มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งเป็นกองทุกข์ใหญ่ ก็ต้องมี ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย ซึ่งเป็นบรมสุข เป็นของคู่กัน จะมีแต่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เพียงฝ่ายเดียวไม่ได้

อาศัยเหตุผลเช่นนี้ อุปสรรคทั้งหลายแม้จะใหญ่โตสักเพียงไร ก็ต้องมีทางแก้ไขได้เช่นเดียวกัน แต่จะแก้ในเวลาเร็วหรือช้าเท่านั้น

อุปสรรคทั้งหลาย แม้จะเป็นของเพียงเล็กน้อย แต่ถ้าเพ่งเล็งดูด้วยความหวาดกลัวย่อท้อแล้ว ก็จะเป็นของใหญ่โตดุจภูเขา จนเห็นว่าเหลือวิสัยจะแก้ไขได้ แม้จะเป็นของใหญ่โตมาก แต่ถ้าเพ่งเล็งดูด้วยความกล้าหาญไม่ย่อท้อแล้ว ก็จะเป็นของเล็กลงคล้ายกับนิ้วมือ

ในอุปสรรคชนิดเดียวกัน คนหนึ่งเห็นว่าใหญ่โตไม่มีทางแก้ แต่อีกคนหนึ่งกับเห็นว่าเล็กน้อยแก้ไขได้ และทำได้สำเร็จด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่แก่ความรู้ความสามารถของแต่ละคน

อุปสรรคในชีวิตต้องมีด้วยกันทุกคน ไม่มากก็น้อย ไม่มีใครเลยที่จะไม่เคยพบอุปสรรค ยิ่งการทำดียิ่งมีอุปสรรคมาก การทำดีเหมือนขึ้นสู่ที่สูง หรือเหมือนพายเรือทวนน้ำเพราะความดีเป็นของสูงจึงต้องใช้ความพยายามมาก ส่วนการทำชั่วเหมือนลงสู่ที่ต่ำหรือเหมือนพายเรือตามน้ำ เพราะความชั่วเป็นของต่ำ อยู่เฉย ๆ โดยไม่ทำอะไรก็อาจกลายเป็นคนไม่ดีไปได้ คือกลายเป็นคนเกียจคร้านไป เหมือนลงจากที่สูง หรือพายเรือตามน้ำ แม้ไม่ทำอะไรหรือไม่พายเลย ก็อาจตกลงมาเองได้ หรืออาจลอยไปตามน้ำได้

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

ยํ เว หิตญฺจ สาธุญฺจ การใดแลเป็นประโยชน์ด้วยดีด้วย

ตํ เว ปรมทุกฺกรํ การนั้นแลทำได้ยากอย่างยิ่ง

พระพุทธเจ้ากว่าจะได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า ก็ต้องผ่านอุปสรรคมากมาย แม้แต่เพียงจะได้เห็น คนแก่ คนเจ็บ คนตาย ซึ่งมีอยู่ทั่ว ๆ ไป จะได้เป็นเครื่องเตือนใจให้คิดหาหางที่จะพ้นจากความแก่ ความเจ็บ ความตาย ก็เป็นการเห็นได้ยากยิ่ง เพราะพระประยูรญาติมีพระพุทธบิดาเป็นต้นผู้ปรารถนาจะให้อยู่เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ์ พยายามป้องกันไว้ ไม่ยอมให้เห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย แต่ว่าพระองค์ก็มีโอกาสเห็นจนได้ เพราะว่าพระองค์เป็นผู้เคารพความจริง ต้องการเห็นความจริง ไม่ต้องการเห็นของปลอมที่เขาตกแต่งหลอกตาไว้ อะไรที่ไม่ดีที่เป็นความทุกข์ก็อยากเห็นอยากรู้ จะได้หาทางแก้ไข

พระองค์ไม่ทำพระองค์ให้เป็นอุปสรรคของพระองค์เลย ถ้ามีอุปสรรคสิ่งใดขึ้นพระองค์ก็มิได้โทษใคร กลับพิจารณาการกระทำของพระองค์เองว่า ทำถูกหรือผิด ถ้าเห็นว่าผิดก็แก้ไขต่อไป เช่นการทำทุกกรกิริยา เมื่อเห็นว่าทำถึงเพียงนี้อย่างที่ไม่มีใครจะทำได้ ก็ยังไม่สำเร็จ ก็คิดหาทางต่อไปใหม่จนได้พบทางแห่งความสำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสมพระประสงค์

อุปสรรคชีวิตไม่มีสิ่งใดจะสำคัญไปยิ่งกว่าตัวของเราเอง นักเรียนที่มีทุนมากแต่เรียนไม่สำเร็จก็มี ส่วนนักเรียนที่ยากจนมีทุนน้อย แต่เรียนสำเร็จก็มี เช่นนี้ ก็ขึ้นอยู่แก่นักเรียนนั่นเอง เรื่องอื่นเป็นส่วนประกอบเท่านั้น ส่วนความสำคัญอยู่ที่ตัวของเขาเอง ถ้าตัวเราเองไม่เป็นอุปสรรค คือไม่เป็นเครื่องขัดขวางตัวเราเองแล้ว คนอื่นหรือสิ่งอื่นก็หาขัดขวางตัวเราได้ไม่

บทที่ ๙

ทางสำเร็จในชีวิต

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บุคคลเริ่มสร้างตัวเองได้ตั้งแต่ไม่มีอะไรเลย จนถึงความสำเร็จในชีวิตตามที่ได้มุ่งหมายไว้ แม้พระองค์เองก็ได้ทรงทำให้เป็นตัวอย่าง คือ ทรงสละสมบัติทุกอย่าง เช่น ราชสมบัติเป็นต้น ทรงมีแต่พระองค์เท่านั้นเสด็จออกบรรพชา ก็สามารถบรรลุถึงความสำเร็จ คือเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ ผลที่พระองค์สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้านั้นยังยั่งยืนมาจนถึงทุกวันนี้

แม้พระสาวกของพระพุทธเจ้า เช่น พระสารีบุตรและพระโมคคัลลาน เป็นต้น ก็ได้สละสมบัติทุกอย่าง เหลือแต่ตัวออกบวชจนบรรลุพระอรหันต์ ได้รับตำแหน่งอัครสาวกขวาซ้าย มีเกียรติคุณชื่อเสียงมาจนทุกวันนี้

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พุทธบริษัทเห็นว่า การที่จะทำงานใหญ่ ๆ ให้สำเร็จได้นั้น มิใช่จะต้องมีสมบัติมาก ๆ จึงจะทำได้ แม้แต่ไม่มีสมบัติอะไร ก็สามารถจะทำงานใหญ่ ๆ ให้สำเร็จได้ เช่น สอนว่า การบวชอาศัยปัจจัย ๔ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานเภสัช ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีวิต เพียงเท่านี้ก็พอเพียงที่จะทำงานใหญ่ ๆ ได้แล้ว ผลของงานผู้มีเพียงปัจจัย ๔ ที่จำเป็นจริงๆ ก็เป็นประโยชน์แก่โลกมาจนถึงทุกวันนี้ ดังเช่นพระสาวกทั้งหลาย ได้ช่วยพระพุทธเจ้าประกาศพระพุทธศาสนาให้แพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้

เป็นความจริง ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเริ่มต้นมาจากไม่มีอะไรเลยทั้งนั้น แต่อาศัยการสร้างขึ้นจึงมีจึงเป็นขึ้นได้ คนฉลาดก็เริ่มต้นมาแต่เป็นคนโง่ก่อน คืออ่านหนังสือก็ยังไม่ออก เขียนก็ยังไม่ได้ คนรวยก็เริ่มต้นมาแต่เป็นคนจนก่อน คนมียศตำแหน่งก็เริ่มมาแต่คนที่ยังไม่มียศยังไม่มีตำแหน่งหน้าที่ก่อน พระอริยเจ้าคือผู้ห่างไกลจากกิเลส ก็เริ่มต้นมาจากปุถุชนคือคนที่ยังมีกิเลสมาก ๆ

สิ่งของก็เริ่มต้นมาแต่ไม่มีอะไรก่อน เช่น บ้านเรือนก็เริ่มต้นมาแต่ที่ดินว่างเปล่า แล้วก็สร้างเป็นบ้านเรือนขึ้น วัดต่าง ๆ ก็เริ่มต้นมาแต่ที่ดินว่างเปล่า แล้วก็สร้างเป็นกุฎิ เป็นศาลาเป็นอุโบสถจนเป็นวัดขึ้น

บางท่านก็คิดว่า การจะสร้างเป็นความสำเร็จตามความมุ่งหมายนั้น ต้องเป็นคนมีความรู้มาก เป็นคนรวย เป็นคนมีผู้สนับสนุน เป็นต้น ถ้าไม่เช่นนั้น ก็ไม่สามารถจะสร้างความสำเร็จได้ แต่ก็ปรากฏว่า คนมีความรู้มาก คนรวย คนมีผู้สนับสนุน ทำอะไรไม่สำเร็จตามความมุ่งหมายก็มีอยู่ ความรู้มาก ความรวย ความมีผู้สนับสนุน กลับช่วยอะไรไม่ได้ก็มีอยู่

ทุกคนมีทางที่จะสร้างความสำเร็จได้โดยเริ่มต้นแต่ยังไม่มีอะไรเลย แต่ว่าต้องสร้างให้ถูกทาง ถ้าสร้างผิดทางแล้วก็ไม่พบความสำเร็จ เหมือนคนเดินผิดทาง ก็ไม่มีหวังจะไปถึงที่ที่ตนต้องการไป เว้นแต่เมื่อรู้ว่าตนเดินผิดทางแล้ว กลับเดินทางถูกต่อไป ก็มีหวังว่าจะไปถึงที่ตนต้องการไป เว้นแต่ว่าจะเร็วหรือช้า ทั้งนี้ ก็สุดแล้วแต่กำลังของคนนั้น ๆ จะมากหรือน้อยเพียงใด

ทางสำเร็จในชีวิตนั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ดังนี้

๑. ความรักงาน (ฉันทะ) คนที่เกิดมาต้องทำงานทุกคน เพราะมีกาย วาจา ใจ กายมีหน้าที่ต้องทำ วาจา (ปาก) มีหน้าที่ต้องพูด ใจ มีหน้าที่ต้องคิด

คำว่า "คน" ก็หมายความว่าไม่นิ่งอยู่เฉย ๆ คือต้องทำงานด้วยกาย วาจา ใจ ทั้ง ๓ อย่าง ถ้าอยู่นิ่งเฉย ๆ ก็ไม่เรียกว่าคน เรียกว่าศพบ้าง ผีบ้าง คนตายบ้าง ก็คือคนทำงานด้วยกาย วาจา ใจ ไม่ได้

คนถูกเรียกชื่อต่าง ๆ กันก็เพราะการงาน เช่น เรียกว่านักเรียนหรือ นิสิต นิสิตา ก็เพราะเล่าเรียน เรียกว่าข้าราชการก็เพราะทำราชการ เรียกว่าชาวนาก็เพราะทำนา เรียกว่าชาวสวนก็เพราะทำสวน เรียกว่าพ่อค้าก็เพราะค้าขาย เป็นต้น

คนถูกจัดเป็นชั้นก็เพราะการงาน เช่น ฝ่ายปกครองเรียกว่าผู้ใหญ่บ้าน ก็เพราะปกครองเพียงหมู่หนึ่ง เรียกว่ากำนันก็เพราะปกครองตำบลหนึ่ง เรียกว่านายอำเภอ ก็เพราะปกครองอำเภอหนึ่ง เรียกว่าผู้ว่าราชการจังหวัด ก็เพราะปกครองจังหวัดหนึ่ง เป็นต้น

จะเป็นงานอะไรก็ตาม ถ้าผู้ทำมีความรักงานนั้น พอใจในงานนั้นจริง ๆ แล้ว ก็มีทางจะทำงานนั้นให้สำเร็จได้ตามความมุ่งหมาย แต่ถ้าหมดความรักความพอใจในงานที่ทำแล้ว ก็ไม่มีทางที่จะสำเร็จ เช่น นักเรียนเบื่อการเรียน ข้าราชการเบื่อราชการ ชาวนาเบื่อนา ชาวสวนเบื่อสวน พ่อค้าเบื่อค้าขาย เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็หมดความพากเพียร หมดความเอาใจใส่ หมดความคิดที่จะทำให้ก้าวหน้าต่อไป งานนั้นก็ไม่มีทางจะสำเร็จได้

คนไม่หิวก็ไม่อยากกิน แม้ถูกบังคับให้กิน ก็คงกินไม่ได้มาก แต่ถ้าหิวและยิ่งหิวจัด ๆ และอาหารถูกปาก เป็นที่พอใจ ก็จะกินได้มาก กินอิ่มแล้วจะรู้สึกสบายใจมาก คนไม่รักงาน ก็ไม่อยากทำงาน แม้แต่ทำก็เอาดีไม่ได้

พระพุทธเจ้าทรงรักความเป็นพระพุทธเจ้า ไม่ทรงรักความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ์ แม้จะถูกล่อเพื่อให้อยู่เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ์ เช่น ถูกตามใจทุก ๆ อย่าง ปลูกปราสาทให้อยู่สบายตลอด ๓ ฤดู พระองค์ก็ไม่สมัครเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ์ เพราะพระทัยไม่รัก แต่ว่าแม้จะถูกกีดกันเพื่อมิให้ออกบวช

สักเท่าไร พระองค์ก็ทรงออกบวชจนสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าจนได้ แม้ว่าความเป็นพระพุทธเจ้าจะสำเร็จได้อยาก ก็สำเร็จลงได้ด้วยพระหทัยรัก

เด็กรักวิชาอย่างหนึ่ง แต่ถูกบังคับให้เรียนวิชาอย่างหนึ่ง ก็เรียนไม่สำเร็จ หรือสำเร็จแต่เอาดีทางวิชานั้นไม่ได้ ส่วนวิชาที่รักแม้ไม่ได้เล่าเรียน เพียงแต่ได้เห็นก็อาจทำได้ เช่น บางคนวาดรูปได้ แก้เครื่องยนต์ได้ เป็นช่างไม้ได้ โดยมิได้เล่าเรียนวิชาเช่นนั้นมาแต่ก่อนเลย

คนส่วนมากรักเงินพอใจในเงิน แต่ถ้าไม่รักงานพอใจในงาน ก็เชื่อว่าพอใจในผล แต่ไม่พอใจในเหตุ เพราะเงินเป็นผลของงาน ตามธรรมดาผลต้องมาจากเหตุ ถ้าไม่มีเหตุผลก็มีไม่ได้ ถ้ารักเงินก็ต้องรักงานด้วย เหมือนรักแต่ดอกไม้ ผลไม้ แต่ไม่รักต้นไม้ ไม่บำรุงรักษาต้นไม้ ต้นไม้ก็ไม่ออกดอกออกผลตามปรารถนา ถ้าจะคิดว่าการบำรุงรักษาต้นไม้เป็นหน้าที่ของผู้อื่น ส่วนการเก็บดอกเก็บผลเป็นหน้าที่ของเรา ก็ชื่อว่าไม่ยุติธรรม ไม่สมดุลย์กัน ถ้าเราถูกเข้าเช่นนั้นบ้าง ก็จะไม่ยอมรับว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความดีความถูก แม้จะไม่บำรุงรักษา แต่ว่าถ้าต้องการดอกต้องการผล ก็ต้องมีสิ่งแลกเปลี่ยน อย่างน้อย ๆ ก็ต้องทำตนให้เป็นคนน่ารัก น่าให้ของผู้ที่เขาบำรุงรักษาต้นไม้ จึงมีหวังจะได้ดอกได้ผล

ความรักงานจึงเป็นทางสำเร็จทางหนึ่ง แต่ถ้าเกิดความเบื่องานขึ้น ต้องค้นหาเหตุแห่งความเบื่อหน่ายให้พบว่า อะไรเป็นมูลเหตุให้เกิดความเบื่อหน่ายงานขึ้น แล้วนำมาพิจารณาหาทางแก้ไขทำลายเหตุนั้นเสีย

๒. ความพากเพียร (วิริยะ) คนพากเพียรกับคนเกียจคร้าน แม้มีจุดหมายปลายทางตรงกัน ต้องการมีความสุขด้วยกันจริง แต่ผลที่ได้รับจะห่างกันเช่นฟ้ากับดิน หรือเช่นฝั่งมหาสมุทรข้างนี้กับข้างโน้น

คนขยันหรือคนเกียจคร้านก็รักสุขด้วยกันทั้งนั้น แต่คนรักสุขแต่เกียจคร้านชื่อว่าทำไม่ถูก เพราะไม่มีอะไรรับรองว่า รักสุขต้องเกียจคร้านจึงจะพบสุข ส่วนคนรักสุขแล้วขยัน ชื่อว่าทำถูก จะได้พบความสุขแน่ เพราะมีภาษิตของพระพุทธเจ้ารับรองไว้ว่า วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ คนจะพ้นทุกข์ได้เพราะความขยัน

ลักษณะของคนเกียจคร้านมี ๓ อย่าง คือ

๑. ทอดธุระที่กะไว้ว่าจะทำ

๒. เบื่อหน่ายต่อการงานที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า

๓. ผลัดเพี้ยนเวลาเรื่อย ๆ ไป

ลักษณะของคนขยันก็มี ๓ อย่าง แต่ตรงกันข้าม คือ

๑. รีบทำธุระที่กะไว้ ไม่ทอดธุระ

๒. ทำงานที่มาถึงมือไม่ชักช้า

๓. ทำงานตามเวลาไม่ผลัดวัน

คนเกียจคร้านก็คือคนกลัวงาน เห็นงานเป็นภัยที่จะนำความทุกข์มาให้ ส่วนคนขยันก็คือคนกล้าหาญ เห็นงานเป็นกีฬาที่จะนำความสุขความร่าเริงมาให้

คำว่า "วิริยะ" แปลความเป็นผู้กล้าหาญในการงาน ไม่กลัวงาน ไม่หนีงาน ก้าวหน้าไปหางานเพื่อความสำเร็จ เหมือนนักรบที่ได้รับการยกย่องว่า เป็นวีรบุรุษหรือวีรสตรี ก็เพราะเป็นผู้กล้าหาญในการรบ ไม่กลัวข้าศึก ไม่หนีข้าศึก ก้าวเข้าหาข้าศึกเพื่อชัยชนะ

แม้งานใหญ่ถ้ามีความพากเพียร ก็สำเร็จได้ เหมือนตัวปลวกพากเพียรขนดินก่อจอมปลวกได้ใหญ่โตกว่าตัวหลายเท่า ฉะนั้น

๓. ความเอาใจใส่ (จิตตะ) หมายความว่ามีความห่วงใยในการงานอันเป็นหน้าที่อยู่เป็นนิตย์ ไม่ทอดธุระ ไม่เพิกเฉยเสีย คอยใส่ใจตรวจตราดูว่า การงานนั้นทำมาได้เท่าไรแล้ว และจะต้องทำไปอีกสักเท่าไรจึงจะสำเร็จ

การงานที่เอาใจใส่อยู่เสมอ แม้จะยากแสนยากก็จะกลับเป็นของง่ายแสนง่ายเหมือนคนหัดขี่รถจักรยาน ตอนต้นรู้สึกว่าเป็นของยาก แต่เมื่อเอาใจใส่หัดอยู่เสมอ ไม่ยอมเลิก ต่อไปก็จะรู้สึกง่ายเข้าทุก ๆ ที จนถึงขี่ได้คล่องแคล่ว และพลิกแพลงไปได้ต่าง ๆ นา ๆ การขี่รถจักรยานก็เป็นของธรรมดาสามัญ ไม่ใช่ของลำบากยากเย็นอะไรเลย

การเขียนหนังสือ อ่านหนังสือก็เช่นกัน ในตอนต้นก็เป็นของยาก แต่เมื่อเอาใจใส่ในการเรียนอยู่เสมอ ก็จะเป็นของง่ายเข้าทุกที จนเป็นเรื่องธรรมดาไป

นี่คือผลของการเอาใจใส่ในการงาน

๔. ความสอดส่อง (วิมังสา) ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามเหตุผล การทำงานก็ต้องคอยสอดส่องดูว่า เจริญขึ้นหรือเสื่อมลง เมื่อเป็นอย่างไร ก็ต้องค้นคว้าหาเหตุให้พบ ถ้าเจริญขึ้นก็ต้องประกอบเหตุแห่งความเจริญไว้ แต่ถ้าเสื่อมลง ก็ต้องละเหตุแห่งความเสื่อมเสีย

อนึ่ง ต้องคอยสอดส่องสิ่งที่เป็นโทษหรือเป็นคุณ เห็นสิ่งใดเป็นโทษแก่การงานก็ต้องละสิ่งนั้นเสีย เห็นสิ่งใดเป็นคุณแก่การงาน ก็ต้องประกอบสิ่งนั้นให้เจริญขึ้น

ต้องคอยสอดส่องดูว่า ถ้าทำอย่างนี้จะมีผลอย่างไรบ้าง และผลอย่างนี้เกิดขึ้นมาเพราะเหตุอะไรแน่

เมื่อสอดส่องทราบเหตุผลโดยประจักษ์แล้ว ย่อมสามารถในการเปลี่ยนแปลงแก้ไข เพื่อให้การงานที่ทำสำเร็จไปได้โดยอาการอันมีผลดีที่สุด

ข้อนี้พึงเห็นเช่นเสนกบัณฑิตบรมโพธิสัตว์ สามารถสอดส่องโดยเหตุผล จนเล็งเห็นงูอยู่ในกะทอของพราหมณ์แก่ ซึ่งตนเองแบกกะทอใส่บ่ามาแท้ ๆ แต่ก็หารู้ไม่ว่ามีงูร้ายอยู่ในกะทอ และช่วยให้พราหมณ์รอดพ้นจากความตายได้

ความมุ่งหมายของชีวิตทางใดทางหนึ่งก็ตาม จะสำเร็จได้ก็ต้องอาศัยดำเนินไปตามทางดังกล่าวแล้ว คือ

๑. ต้องมีความรักความพอใจในการงานนั้น ๆ

๒. ต้องมีความพากเพียรในการงานนั้น ๆ

๓. ต้องมีความเอาใจใส่ในการงานนั้น ๆ

๔. ต้องมีความสอดส่องในการงานนั้น ๆ

แม้สิ่งที่ยากที่สุดที่มนุษย์จะพึงได้พึงถึง คือพระสัมมาสัมโพธิญาณ พระพุทธเจ้าก็ทรงได้มาแล้วด้วยทางทั้ง ๔ จึงไม่มีสิ่งใดในโลกที่จะไม่ได้ด้วยทางทั้ง ๔ นี้

บทที่ ๑๐

ทางดำเนินชีวิต

ตามถนนใหญ่สายสำคัญที่มีการจราจรมาก มักมีเส้นขาวขีดไว้กลางถนนบ้าง ขีดกั้นบอกระยะให้จอดรถบ้าง เพื่อป้องกันอันตราย เช่น รถชนกัน และเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ถ้าไม่มีเส้นขาวเหล่านี้เป็นเครื่องหมายแล้ว รถจะสับสนกันไม่เป็นระเบียบ เป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ผู้โดยสารและผู้สัญจรไปมา หรือเป็นที่หวาดเสียวอยู่มาก

อนึ่ง ผู้ขับรถยนต์ไปถนนที่มีจราจรมาก ๆ เช่นนี้ ต้องเป็นผู้มีสติมั่นคง ไม่ตกใจง่าย จึงสามารถนำรถผ่านพ้นไปได้โดยปลอดภัย แม้จะเป็นผู้ชำนาญในการขับรถก็จริง แต่ถ้าประมาทขาดสติแล้วก็อาจเป็นอันตายได้ ดังที่เคยปรากฏมาแล้วเนือง ๆ

นี่เป็นเรื่องของรถ

ชีวิตของคนที่เป็นไปอยู่ทุกวันนี้ ก็คล้าย ๆ กับรถ ต่างแล่นไปแล่นมา ไปโน้นบ้างนี่บ้าง ไม่ค่อยได้พักผ่อนนัก กลางคืนจึงจะได้เข้าอู่คือเข้าสู่ที่นอน แต่บางคนก็ยังมีเรื่องที่จะต้องไปในเวลากลางคืน ไปในเวลาที่คนอื่น ๆ หลับนอนกันอย่างสบายแล้ว

มีภาษิตเปรียบเทียบชีวิตเหมือนรถไว้ว่า

ยถา หิ องฺคสมฺภารา โหติ สทฺโท รโถ อิติ

เหมือนอย่างว่า เพราะคุมส่วนประกอบเข้า เสียงว่ารถมีฉันใด

เอวํ ขนฺเธสุ สนฺเตสุ โหติ สตฺโตติ สมฺมุติ

เมื่อขันธ์ทั้งหลายยังมีอยู่ การสมมติว่าสัตว์ก็ย่อมมีฉันนั้น

ชีวิตที่ดำเนินไปโดยปราศจากเส้นขาวของชีวิตแล้ว ชีวิตก็สับสน อาจชน คือ ปะทะกับชีวิตอื่น ๆ เป็นชีวิตที่ไม่เป็นระเบียบ ไม่น่าดู

เส้นขาวของชีวิตคืออะไร

เส้นขาวของชีวิตคือ มัชฌิมาปฏิปทา ทางปฏิบัติที่เป็นสายกลาง ไม่ตึงนัก ไม่หย่อนนัก มี ๘ ข้อ คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ เห็นชอบ คือเห็นในทุกข์ เห็นเหตุให้เกิดทุกข์ เห็นความดับทุกข์ เห็นทางให้ถึงความดับทุกข์

๒. สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ คือดำริในการจะออกจากกามารมณ์ ดำริในความไม่พยาบาท ดำริในความไม่เบียดเบียน

๓. สัมมาวาจา พูดชอบ คือไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ

๔. สัมมากัมมันตะ ทำชอบ คือไม่ทำลายชีวิตผู้อื่น ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกามารมณ์

๕. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบ คือเว้นจากเลี้ยงชีพในทางผิดศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง

๖. สัมมาวายามะ พยายามชอบ คือพยายามละความชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว พยายามระวังความชั่วที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้นได้ พยายามรักษาความความดีที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม

๗ สัมมาสติ ระลึกชอบ คือระลึกไปในร่างกาย เวทนา (ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุข ทุกข์ และเฉย ๆ) จิต และธรรมทั้งที่เป็นฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว

๘. สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ คือตั้งใจไว้แน่วแน่ในอารมณ์ที่ดีอย่างใดอย่างหนึ่ง

มัชฌิมาปฏิทานี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นทางที่เป็นไป

อุปสมาย เพื่อความเข้าไปสงบ

อภิญฺญาย เพื่อความรู้ยิ่ง

สมฺโพธาย เพื่อความรู้ดี

นิพฺพานาย เพื่อความดับ (ดับกิเลสและกองทุกข์)

ชีวิตที่มิได้ดำเนินไปตามทางสายกลาง คือเป็นชีวิตที่ตึงเครียดจนเกินไป ก็เหมือนรถที่แล่นเร็วจนเกินไป หรือย่อหย่อนจนเกินไป ก็เหมือนรถที่แล่นช้าจนเกินไป ชีวิตนั้นก็ไม่มีหวังว่าจะเป็นชีวิตที่สงบ เป็นชีวิตที่ไม่เดือดร้อน

ชีวิตที่ตึงเครียดจนเกินไป ก็จะต้องชนกับชีวิตอื่น ๆ เป็นอันตราย เหมือนรถที่แล่นเร็วจนเกินไป ย่อมไม่ปลอดภัย

ชีวิตที่ย่อหย่อนจนเกินไป ก็จะหลงระเริงอยู่ในความเหลวแหลกจนเอาเรื่องไม่ได้ เป็นชีวิตที่ไม่มีประโยชน์ เหมือนรถที่แล่นช้าจนเกินไป ไม่มีใครชอบ เพราะไม่ทันความต้องการ

ชีวิตที่ดำเนินไปตามทางสายกลาง จะเป็นชีวิตที่ได้รับความสงบไม่เดือดร้อน เหมือนรถที่แล่นพอดี ๆ ก็จะปลอดภัยและไปถึงที่ต้องการตามกำหนด

เส้นขาวในทางจราจรที่ขีดไว้กลางถนน มีไว้เพื่อความปลอดภัย เช่น ป้องกันรถชนกันเป็นต้น ฉันใด เส้นขาวชีวิต คือมัชฌิมาปฏิปทา ก็เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความไม่วุ่นวายเดือดร้อนของชีวิต เพื่อป้องกันมิให้ชีวิตกับชีวิตต้องเกิดปะทะกันขึ้น จนเป็นอันตรายแก่ชีวิตของแต่ละฝ่าย ก็ฉันนั้น

โปรดใคร่ครวญดูเถิดว่า ชีวิตที่ดำเนินไปโดยปราศจากมัชฌิมาปฏิปทา คือปราศจากความ

เห็นชอบ ความดำริชอบ การพูดชอบ การทำชอบ การเลี้ยงชีพชอบ ความพยายามชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจชอบ ทั้ง ๘ ข้อ คือเป็นชีวิตที่ดำเนินไปด้วยความเห็นผิด ความดำริผิด การพูดผิด การทำผิด การเลี้ยงชีพผิด ความพยายามผิด ความระลึกผิด ความตั้งใจผิด ทั้ง ๘ ข้อแล้ว จะเป็นชีวิตที่น่ากลัวอันตรายสักเพียงใด เพราะว่าแม้แต่ความผิดเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งในความผิดทั้ง ๘ ข้อ ก็เป็นภัยที่น่ากลัวอย่างยิ่งอยู่แล้ว ถ้าถึงกับผิดหมดทั้ง ๘ ข้อ ก็หมดหวังที่จะดำเนินชีวิตไปสู่ความสงบสุขได้อย่างแน่แท้

การที่จะดำเนินชีวิตให้เป็นไปตามทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) มิให้ตึงเครียดจนเกินไป หรือย่อหย่อนจนเกินไป ต้องอาศัยความไม่ประมาท

ความไม่ประมาทคือ ความไม่มัวเมา ความไม่เลินเล่อ ความไม่เผลอ ความระวัง ความเอาใจใส่ รวมความว่าได้แก่ความเป็นผู้มีสติ คือมีสติกำกับการทำ การพูด และความคิดอยู่เสมอ ไม่มีชีวิตอยู่โดยปราศจากสติ แต่มีชีวิตประกอบด้วยสติอยู่เสมอ

พระพุทธเจ้าตรัสว่า รอยเท้าสัตว์ทั้งหมดจะเป็นขนาดใดขนาดหนึ่งก็ตาม ย่อมลงได้ในรอยเท้าช้าง โลกย่อมรับรองว่า รอยเท้าช้างเป็นยอด (คือใหญ่) กว่ารอยเท้าช้างทั้งหมด ฉันใด ธรรมที่เป็นกุศล (ฝ่ายดี) ทั้งหมด จะเป็นธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม ล้วนมีความไม่ประมาทเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาท ตถาคตกล่าวว่า ความไม่ประมาทเป็นยอดของธรรมที่เป็นกุศลทั้งหมด ก็ฉันนั้น

ในทางธรรม จะบำเพ็ญกุศลอย่างใด เช่น ให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรม ก็ต้องเป็นผู้ไม่ประมาท คือมีสติ การให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรม จึงเป็นไปโดยเรียบร้อยได้ผลสมบูรณ์

ในทางโลก จะประกอบการงานใด ๆ เช่น ศึกษาเล่าเรียน ทำราชการ ค้าขาย ทำนา ทำสวน ก็ต้องเป็นผู้ไม่ประมาทคือมีสติ การงานนั้น ๆ จึงจะเรียบร้อยและมีผลดี

พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญความไม่ประมาท และทรงติเตียนความประมาทไว้ว่า

อปฺปมาโท อมตํ ปทํ — ความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย
ปมาโท มจฺจุโน ปทํ — ความประมาทเป็นทางตาย
อปฺปมตฺตา น มียนฺติ — คนไม่ประมาทชื่อว่าไม่ตาย
เย ปมตฺตา ยถา มตา — คนประมาทเหมือนคนตาย

แม้ในสมัยพระองค์จะเสด็จนิพพาน ก็ตรัสไว้เป็นปัจฉิมพจน์ คือคำสั่งครั้งสุดท้ายว่า

หนฺททานิ ภิกฺขเว อามนฺตยามิ โว เอาเถิด ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ ตถาคตขอเตือนเธอทั้งหลาย

วยธมฺมา สงฺขารา สังขารทั้งหลาย มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา
อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ เธอทั้งหลาย จงถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด (จงอยู่ด้วยความไม่ประมาท คือมีสติเถิด)

ในทางพระวินัย พระอรหันต์ได้รับยกเว้นไว้มิให้ผู้ใดโจทก์ท่านด้วยอาบัติ เพราะท่านเป็นผู้มีสติสมบูรณ์เสมอ ย่อมไม่ทำผิดพระวินัย เป็นอธิกรณสมถ คือ วิธีระงับอธิกรณ์อย่างหนึ่งเรียกว่า สติวินัย

เป็นอันรับรองว่า ผู้ที่มีสติสมบูรณ์แล้ว ย่อมไม่ทำความผิด ส่วนผู้ที่ยังทำความผิดอยู่ ก็เพราะยังมีสติไม่สมบูรณ์พอ

พระอานนท์ก็ยังถูกพระสงฆ์ปรับอาบัติในคราวจะทำปฐมสังคายนา โดยกล่าวหาว่าท่านไม่ทูลถามให้ชัดเจนว่า สิกขาบทเล็กน้อยที่ทรงอนุญาตให้เพิกถอนได้บ้างนั้น คือสิกขาบทประเภทไหนเป็นเหตุให้พระสงฆ์ที่จะทำปฐมสังคายนาไม่อาจวินิจฉัยชี้ขาดได้ว่า จะถอนสิกขาบทประเภทไหนบ้างเป็นอันว่าให้คงรักษาไว้ตามเดิม ตามที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ทุกประการ

เหตุที่พระอานนท์ยังถูกพระสงฆ์ปรับอาบัติ ก็เพราะว่าขณะนั้นท่านเป็นแต่พระโสดาบัน ยังมิใช่พระอรหันต์ ซึ่งเป็นผู้มีสติสมบูรณ์แล้ว จึงมิได้ทูลถามให้ชัดแจ้ง

ฉะนั้น การที่จะดำเนินชีวิตมิให้ผิดพลาด หรือผิดพลาดน้อย ก็ต้องอาศัยความเป็นผู้ไม่ประมาทคือมีสติในการดำเนินชีวิตให้เป็นไปโดยอาศัยมัชฌิมาปฏิปทาทางสายกลางทั้ง ๘ ประการ เป็นหลักสำคัญที่สุด ซึ่งจะเป็นเครื่องประกันชีวิตมิให้ผิดพลาด และให้ชีวิตดำเนินไปด้วยความสงบไม่เดือดร้อน

บทที่ ๑๑

ละครชีวิต

โลกนี้ท่านสมมติว่าเป็นโรงละครใหญ่ที่สุด ใช้ฉากธรรมชาติ เช่น ดินฟ้าอากาศ ภูเขา ป่า ต้นไม้ แม่น้ำ ทะเล บ้าง ใช้ฉากตกแต่ง เช่น บ้านเรือน เรือแพ โรงงาน โรงเรียน สำนักงาน หนทาง บ้าง

ตัวละครที่แสดง คือคนทุกคนที่เกิดมาในโลก เริ่มโหมโรงตั้งแต่บิดามารดาสมรสกัน เริ่มแต่งตัวตั้งแต่อยู่ในครรภ์ เริ่มออกฉากตั้งแต่คลอดจากครรภ์มารดา แล้วก็ต้องแสดงเรื่อยไปทุกวันทุกคืน ปิดฉากเลิกแสดงต่อเมื่อตายเอาศพเข้าโลงแล้ว ถ้ายังอยู่นอกโลง ก็ยังแสดงได้อีกเช่น แสดงหน้าตาให้คนที่เห็นสลดใจบ้าง คิดถึงบ้าง กลัวบ้างเกลียดบ้าง

เวลาแสดงก็ไม่เท่ากัน บางคนแสดงได้เพียงชั่วโมงก็เลิก บางคนแสดงได้เป็นวัน เป็นเดือน เป็นปี แต่บางคนแสดงได้ถึง ๑๐๐ ปี แต่ก็มีน้อย ที่ต้องแสดงนานถึง ๑๐๐ ปี ก็ต้องเหน็ดเหนื่อยมาก แสดงเลอะ ๆ เทอะ ๆ หลง ๆ ลืม ๆ เพราะความอ่อนเพลียหมดเรี่ยวแรงในการที่จะแสดงได้เต็มที่ ส่วนบางคนเตรียมแต่งตัวไม่ได้ออกแสดง คือตายเสียในครรภ์ก็ยังมี

การแสดงก็ไม่เหมือนกัน บางคนแสดงได้เรียบร้อยดีมาก แม้เลิกแสดงแล้ว (ตาย) ก็ยังมีคนเสียดาย บ่นถึงชมเชยอยู่นาน อยากจะให้กลับมาแสดงอีก คืออยากให้เกิดมาพบกันอีก แต่บางคนแสดงเต็มที่มาก มีแต่คนติเตียน แม้เลิกแสดงแล้ว ก็ยังติเตียนอยู่นาน ไม่อยากให้กลับมาแสดงอีก คือไม่อยากให้เกิดมาพบกันอีก

ในธรรมบทเล่าว่า มีพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งทรงพระนามว่า พระเจ้าปิงคละเป็นผู้มีพระทัยโหดร้ายมาก เมื่อพระองค์สวรรคตแล้ว ประชาชนต่างพากันชื่นชมยินดีร่าเริงกันทั้งเมือง แต่นายประตูคนหนึ่งกลับร้องไห้ อำมาตย์จึงถามว่า ท่านคิดถึงพระเจ้าปิงคละหรือจึงร้องไห้ นายประตูตอบว่าไม่คิดถึงเลยจนนิดเดียว อำมาตย์จึงซักว่าถ้าไม่คิดถึงทำไมจึงร้องไห้เล่า นายประตูตอบว่าพระเจ้าปิงคละโหดร้าย เวลาพระองค์เสด็จเข้าก็ดี เสร็จออกก็ดี ต้องตีศีรษะทุกครั้งไป คล้ายกับศีรษะของข้าพเจ้าเป็นกลอง สวรรคตแล้วไปเกิดในเมืองนรก คงจะไปโหดร้ายต่อพญายม เมื่อพญายมทนต่อความโหดร้ายของพระเจ้าปิงคละไม่ไหว ก็จะส่งให้กลับมาเกิด เบียดเบียนพวกเราต่อไปอีก ข้าพเจ้ากลัวพระเจ้าปิงคละจะกลับมาเกิดใหม่จึงร้องไห้

ผลของการแสดง บางคนแสดงได้ดีมาก ได้ค่าจ้างและรางวัลสูง สามารถสร้างบ้านเรือนอยู่ใหญ่โตกว้างขวาง มีรถยนต์เรือยนต์ใช้ มีอาหารดี ๆ มีเครื่องนุ่งห่มดี ๆ ซึ่งถือกันว่ามีความสุขมาก แต่บางคนแสดงแล้วกลับขาดทุน ต้องขายสมบัติขายบ้านขายของ เป็นหนี้สินเขารุงรัง

ผู้กำกับการแสดง คือ ผู้กำหนดหน้าที่ว่าใครจะแสดงเป็นตัวอะไร ก็คือกรรมการกระทำของตนนั่นเอง ทำกรรมใดไว้ กรรมนั้นก็บังคับให้แสดงเป็นตัวนั้น แม้จะต้องการแสดงเป็นตัวดี ๆ แต่กรรมการกระทำไม่ดี ก็แสดงเป็นตัวดี ๆ ไม่ได้ กลับต้องแสดงเป็นตัวเสีย ๆ เช่น ตัวโกง ตัวผู้ร้าย ตัวหลอกลวง เป็นเหตุก่อให้เกิดความกลัว ความเกลียดชังแก่ผู้ดูคือคนทั่ว ๆ ไป

ละครต่าง ๆ ก่อนจะแสดงก็ยังมีการซักซ้อมกันไว้ก่อนว่า ใครจะเป็นตัวอะไรจะต้องแสดงอย่างไร ส่วนละครชีวิตไม่มีการซ้อม ไม่รู้ตัวว่าจะแสดงเป็นตัวอะไรบ้างแสดงเมื่อไร แสดงอย่างไร

จริงอยู่ ไม่มีใครรู้แน่ว่าตั้งแต่เกิดมาไปจนถึงตาย ชีวิตเราจะเป็นอย่างไร จะมีหรือจนจะสุขหรือทุกข์ จะสงบหรือวุ่นวาย ต้องสุดแต่กรรมคือการกระทำของตนเป็นสำคัญ ถ้าทำดีอยู่ตลอดไปก็จะได้เป็นละครตัวดีเรื่อย ๆ ถ้าเผลอตัวขาดสติไปทำความชั่วเข้า ถึงแม้ไม่อยากแสดงเป็นตัวเสีย ก็ต้องเป็นตัวเสีย เช่น เป็นคนเสียชื่อเสียงเพราะกรรมของตนเป็นผู้กำกับการแสดงบังคับให้เป็นเช่นนี้ ซึ่งไม่มีทางจะหลีกเลี่ยง

ละครต่าง ๆ นั้น เป็นตัวละครกันแต่ในเวลาแสดง สุดแต่จะถูกสมมติให้เป็นตัวอะไร ก็ต้องเป็นตัวนั้นไปจนกว่าจะเลิกแสดง หรือจนกว่าจะถูกสมมติให้เป็นตัวอื่นต่อไป แต่ว่าเมื่อเลิกแสดงแล้วจะเป็นตัวนั้นอยู่อีกไม่ได้ เช่น สมมติว่าให้เป็น พระเอก นางเอก ผู้ร้าย ก็เป็นกันแต่ในเวลาแสดง เมื่อเลิกแสดงลาโรงแล้ว ก็เลิกเป็นพระเอกนางเอก ผู้ร้าย จะเป็นพระเอกอีก นางเอก หรือ บิดามารดานางเอกอาจไม่ยอม จะเป็นผู้ร้ายอีก ตำรวจคงไม่ยอม และเจ้าตัวก็คงจะไม่อยากเป็นด้วย

ละครชีวิตก็คล้ายกัน ถูกกรรมบังคับให้เป็นตัวนั้นตัวนี้ เช่น เป็นบุตรธิดา เป็นสามีภรรยา เป็นบิดามารดา เป็นอาจารย์เป็นศิษย์ เป็นนายเป็นคนใช้ ก็เป็นกันแต่ยังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ เมื่อตายแล้วไปเกิดอีก ก็เปลี่ยนแปลงไปใหม่ สุดแต่กรรมจะนำไปให้เป็นตัวอะไรต่อไป เว้นแต่บางครั้ง กรรมอาจบังคับให้กลับมาเป็นตัวเดิมได้อีกก็มี ก็เหมือนละครต่าง ๆ ที่ออกโรงแสดงใหม่ คนที่เคยได้รับสมมติให้เป็นตัวอะไร อาจจะได้รับสมมติให้เป็นตัวเดิมอีกก็ได้

ละครต่าง ๆ เมื่อผู้แสดงได้รับสมมติเป็นตัวอะไร ก็ต้องแสดงให้สมกับหน้าที่ที่ได้รับสมมติ ถ้าแสดงไม่สม ก็ถูกติว่าแสดงไม่ดี แสดงไม่เป็น แสดงยังใช้ไม่ได้ แต่ถ้าแสดงได้เหมาะสมก็ได้รับชมเชยว่า แสดงได้ดี แสดงเป็น แสดงใช้ได้

ละครชีวิตก็คล้ายกัน เกิดมาเป็นอะไร เช่น เป็นบุตรธิดา สามีภรรยา บิดามารดา อาจารย์ศิษย์ นายคนใช้ ญาติมิตร ก็ต้องเป็นบุตรธิดาดี บิดามารดาดี อาจารย์ดี ศิษย์ดี นายดี คนใช้ดี ญาติดี มิตรดี จึงจะได้ยกย่องว่า แสดงละครชีวิตเป็นแสดงดี แสดงใช้ได้

ละครต่าง ๆ จะแสดงเพียงคนเดียวไม่ได้ ต้องแสดงกันหลายคน ละครชีวิตก็เช่นกัน ชีวิตจะอยู่โดดเดี่ยวโดยไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นไม่ได้ เมื่อแรกเกิดก็อาศัยบิดามารดาต่อมาก็อาศัยญาติมิตร ครูอาจารย์ เป็นต้น เป็นอันว่าชีวิตหนึ่ง ๆ จะอยู่ได้ ต้องอาศัยชีวิตอื่น ๆ หลายชีวิต แต่ละชีวิตก็ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ทรงอาศัยสาวกช่วยประกาศพระพุทธศาสนา จึงได้แพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้

เจ้าคุณศาสนโศภน (จตฺตสลฺลเถระ) แต่งเป็นคำกลอนไว้ว่า

อันบ้านเรือนใหญ่โตรโหฐาน
มีเสาทานหลายต้นจึงทนไหว
เกิดเป็นคนอยู่เดียวก็เปลี่ยวใจ
ต้องมีพวกพ้องไว้อาศัยกัน

ในการแสดงละครชีวิตนั้น ถ้าผู้แสดงทุกคนหรือส่วนมากที่สุด ได้รับหน้าที่อะไรแล้ว ก็พยายามแสดงหน้าที่นั้นให้ดี ก็จะเป็นละครที่น่าดูน่าชม เป็นความสบายใจของผู้แสดงและของผู้ดู

(ต่อไปนี้จะได้แสดงหน้าที่ของละครชีวิต ตามหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า)

หน้าที่บุตรธิดา

๑. เลี้ยงดูบิดามารดา

๒. ทำงานให้บิดามารดา

๓. ดำรงวงศ์ตระกูล

๔. รักษามรดก

๕. ทำความดีเพื่อบิดามารดาผู้ล่วงลับ

หน้าที่สามี

๑. ยกย่องภรรยา

๒. ไม่ดูหมิ่นภรรยา

๓. ซื่อสัตย์ต่อภรรยา

๔. มอบความเป็นใหญ่ให้ (มอบหน้าที่แม่บ้านให้)

๕. ให้เครื่องประดับประดา (เพราะสตรีมีปกติรักสวยรักงาม)

หน้าที่ภรรยา

๑. จัดงานบ้านเรียบร้อยดี

๒. รับรองแขกดี

๓. ซื่อสัตย์ต่อสามี

๔. รักษาทรัพย์ดี

๕. ขยันในการงานทั้งปวง

หน้าที่บิดามารดา

๑. ห้ามบุตรไม่ให้ทำความชั่ว

๒. แนะนำบุตรให้ตั้งอยู่ในความดี

๓. ให้บุตรได้ศึกษาวิชา

๔. หาคู่ที่สมควรให้

๕. มอบทรัพย์มรดกให้

หน้าที่ศิษย์

๑. รับรองอาจารย์ด้วยเคารพ

๒. คอยรับใช้อาจารย์

๓. เชื่อฟังอาจารย์

๔. บำรุงอาจารย์

๕. เรียนวิชาโดยเคารพ

หน้าที่อาจารย์

๑. แนะนำดี

๒. ให้ได้เรียนดี

๓. สอนวิชาแจ่มแจ้ง

๔. ยกย่องศิษย์

๕. ป้องกันศิษย์

หน้าที่ญาติและคนคุ้นเคยกัน

๑. เผื่อแผ่แก่กัน

๒. พูดจาอ่อนหวานต่อกัน

๓. ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่กัน

๔. เสมอต้นเสมอปลายต่อกัน

๕. ซื่อสัตย์ต่อกัน

หน้าที่มิตร

๑. รักษามิตรผู้เผลอสติ

๒. รักษาทรัพย์ของมิตรผู้เผลอสติ

๓. เมื่อมิตรมีภัยเป็นที่พึ่งได้

๔. ไม่ละทิ้งมิตรในยามวิบัติ

๕. นับถือตลอดถึงวงศ์ของมิตร

หน้าที่นาย

๑. จัดงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง

๒. ให้อาหารและรางวัล

๓. รักษาพยาบาลในเวลาเจ็บไข้

๔. แจกของมีรสแปลกให้กิน

๕. ปล่อยให้รื่นเริงในคราวที่ควร

หน้าที่คนใช้

๑. ลุกขึ้นทำงานก่อนนาย

๒. เลิกงานที่หลังนาย

๓. ถือเอาแต่ของที่นายให้

๔. ทำงานให้ดีขึ้น

๕. นำคุณของนายไปสรรเสริญ

หน้าที่พระพึงแสดงต่อฆราวาส

๑. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว

๒. แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี

๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม

๔. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง

๕. ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่ม

๖. บอกทางสวรรค์ (ทางดำเนินที่ดี)

หน้าที่ฆราวาสพึงแสดงต่อพระ

๑. ทำอะไร ๆ ด้วยเมตตา

๒. พูดอะไร ๆ ด้วยเมตตา

๓. คิดอะไร ๆ ด้วยเมตตา

๔. เปิดประตูรับเสมอ

๕. ให้อามิสทาน (สิ่งจำเป็นแก่การครองชีพ)

หน้าที่เหล่านี้ ถ้าผู้ใดทำไม่ได้ หรือทำได้อย่างบก ๆ พร่อง ๆ ครึ่ง ๆ กลาง ๆ ก็คือผู้ที่แสดงละครชีวิตไม่เหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับ จะต้องถูกติเตียนว่า แสดงไม่เป็นแสดงไม่ดี จะไม่ได้รับผลตอบแทนตามต้องการ เช่น กับผู้แสดงละครต่าง ๆ ไม่เป็น ไม่ดี ก็จะไม่ได้ค่าจ้างหรือรางวัลตามที่ต้องการฉะนั้น

อนึ่ง ละครชีวิตนั้น ชีวิตในบ้านดีความสำสัญกว่าชีวิตนอกบ้าน เพราะทุกคนต้องกินอยู่หลับนอนที่บ้านเป็นประจำโดยมาก ทุกคนจึงต้องร่วมใจกันสร้างบ้านให้เป็นสวรรค์ คือต่างทำหน้าที่ของตนโดยสมบูรณ์ บ้านจะเป็นสวรรค์ ชื่อว่าได้กินอยู่หลับนอนในสวรรค์ ตรงกันข้าม ถ้าต่างบกพร่องในหน้าที่หรือไม่ทำเลย บ้านก็จะไม่เป็นบ้าน แต่จะกลับเป็นนรก ชื่อว่ากินอยู่หลับนอนในนรก เป็นอันว่าจะต้องพบแต่ความทุกข์เสมอไป

การที่จะสร้างบ้านให้เป็นสวรรค์ก็ดี แก้ไขบ้านที่เป็นนรกให้กลับเป็นสวรรค์ก็ดีมิใช่เป็นหน้าที่ของใครโดยเฉพาะแต่เพียงคนเดียวจะพึงแก้ได้ เป็นหน้าที่ของทุกคนที่อยู่ในบ้านจะต้องช่วยกันแก้ทั้งนั้น เริ่มแก้ที่ตนเองโดยไม่ต้องรอผู้อื่น หรือรังเกียจผู้อื่นเพราะเป็นเรื่องที่จะสร้างความสุขให้แก่ตนเอง จึงไม่ต้องรอใคร ไม่ต้องรังเกียจใคร

ฉากละครชีวิตในบ้านของท่าน ขณะนี้เป็นฉากสวรรค์หรือนรก

บทที่ ๑๒

ชีวิตอวสาน

ทุกสิ่งทุกอย่างทั้งที่มีชีวิตและหาชีวิตมิได้ เมื่อมีความเกิดขึ้นในเบื้องต้น ก็ต้องมีความเปลี่ยนแปลงไปในท่ามกลาง และมีความแตกสลายไปในที่สุด

ชีวิตทุกชีวิตชนิดใด ๆ ก็ตาม ในที่สุดก็ต้องถึงอวสานคือตายสมดัง คำว่า มรณนฺตํ หิ ชีวิตํ ชีวิตมีความตายเป็นที่สุด

แม้ชีวิตจะถึงอวสานแล้วก็จริง แต่ยังมีสิ่งหนึ่งซึ่งจะยังอยู่ สิ่งนั้นคือการกระทำ จะทำดีหรือชั่วก็ตาม ยังคงปรากฏอยู่เสมอ

มีภาษิตรับรองว่า

รูปํ ชีรติ มจฺจานํ รูปคือร่างกายของสัตว์ที่จะต้องตาย ต้องย่อยยับไป

นามโคตฺตํ น ชีรติ แต่ชื่อเสียงและวงศ์ตระกูลหาย่อยยับไปด้วยไม่

ในคำฉันท์กฤษณาสอนน้องกล่าวไว้ว่า

พฤษภกาสร อีกกุญชรอันปลดปลง
โททนต์เสน่งคง สำคัญหมายในกายมี
นรชาติวางวาย มลายสิ้นทั้งอินทรีย์
สถิตทั่วแต่ชั่วดี ประดับไว้ในโลกา
ความดีก็ปรากฏ เกียรติยศลือชา
ความชั่วก็นินทา ทุรยศยินขจร

บรรดาคนดีมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น แม้นิพพานแล้ว พุทธศาสนิกชนก็ยังระลึกถึง และกล่าวพระนามของพระองค์เป็นนิตย์ ด้วยความชื่นชมโสมนัสซาบซึ้งในพระคุณของพระองค์

พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์ ก็มีผู้เคารพสักการบูชาและแสวงหา ด้วยถือว่าเป็นสมบัติอันล้ำค่ายิ่งกว่ารัตนะเสียอีก แม้รอยพระบาทของพระองค์ก็มีผู้เคารพสักการะด้วยถือว่าเป็นรอยเท้าของคนดีที่สมควรจะดำเนินตาม

ส่วนบรรดาคนชั่วมีพระเทวทัตเป็นต้น แม้ตายแล้ว ก็ยังมีคนเกียดกลัวและติเตียน ในเวลาพูดให้คนเชื่อ บางคนกล่าวว่าถ้าไม่จริง ขอให้ตายตกนรกไปอยู่ใต้เถนเทวทัตหมายความว่า ขอให้คนบาปคนเลวยิ่งกว่าพระเทวทัต ซึ่งถือกันว่าเป็นคนเลวที่สุดในพระพุทธศาสนานี้

ทุกคนต้องตาย เกิดมาในโลกเท่าใดก็ต้องตายหมดเท่านั้น ยังมีปัญหาอยู่ก็แต่เพียงเวลา คือว่าตายเมื่อไรเท่านั้นเอง

นักปราชญ์แนะแนวทางที่จะพึงปฏิบัติในเวลาตายไว้ ๔ อย่าง คือ

๑. ละห่วงนอก คือละความห่วงใยในคนและของอันเป็นที่รักเสีย

๒. ละห่วงใน คือละความเสียดายในตัวเองเสีย

๓. ระลึกถึง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ (โบราณสอนให้ภาวนาว่า "อรหํ")

๔. ระลึกถึงความดี มี ทาน ศีล ภาวนา เป็นต้น ที่ตนได้บำเพ็ญไว้แล้ว

ถ้าเวลาจะตายปฏิบัติตามแนวทางที่นักปราชญ์แนะไว้เช่นนี้ มีหวังว่าจะไปสู่สุคติ ถ้าตรงกันข้ามคือตายด้วยความห่วงใยต่าง ๆ นา ๆ ไม่อาจจะสงบใจให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยหรือความดีได้ กลับไประลึกถึงเรื่องที่ไม่เป็นสาระต่าง ๆ ก็หมดหวังที่จะไปสู่สุคติ

ชีวิต ๔ ชนิด คือ

๑. ตโม ตมปรายโน	มืดมา	มืดไป
๒. ตโม โชติปรายโน	มืดมา	สว่างไป
๓. โชติ โชติปรายโน	สว่างมา	สว่างไป
๔. โชติ ตมปรายโน	สว่างมา	มืดไป

คนบางคนเกิดมาแล้ว ก็ได้รับแต่ความทุกข์ ความเสื่อมเสีย อยู่เสมอ แต่ก็ยังเป็นผู้ประมาท ไม่รู้สึกตัวว่า การที่เป็นเช่นนั้น ก็เพราะผลของความชั่วที่ตัวทำไว้ แทนที่จะหาความดีเพื่อแก้ไข ยิ่งทำแต่ความชั่วอยู่เสมอ เช่นนี้ ชื่อว่าเป็นชีวิตที่มืดมาแล้ว ก็ยังจะต้องมืดไปอีก

คนบางคนเกิดมาแล้ว ก็ได้รับแต่ความทุกข์ ความเสื่อมเสีย อยู่เสมอ แต่เป็นผู้ไม่ประมาท รู้สึกตัวว่า การที่เป็นเช่นนั้น ก็เพราะผลของความชั่วที่ตัวทำไว้จึงพยายามทำความดีอยู่เสมอ เช่นนี้ ชื่อว่าเป็นชีวิตที่มืดมาแล้ว แต่ว่าจะต้องสว่างไป

คนบางคนเกิดมาแล้ว ก็ได้รับแต่ความสุขความเจริญอยู่เสมอ และเป็นผู้ไม่ประมาท รู้สึกตัวว่า การที่เป็นเช่นนั้น ก็เพราะผลของความดีที่ตนได้ทำไว้ จึงพยายาทำความดีให้ยิ่งขึ้นอยู่เสมอ เช่นนี้ ชื่อว่า เป็นชีวิตที่สว่างมาแล้ว และจะต้องสว่างต่อไปอีก

คนบางคนเกิดมาแล้ว ก็ได้รับแต่ความสุขความเจริญอยู่เสมอ แต่เป็นผู้ประมาทไม่รู้สึกตัวว่า การที่เป็นเช่นนั้น ก็เพราะผลของความดีที่ตนได้ทำไว้ แทนที่จะทำความดีให้ยิ่งขึ้นไป กลับทำแต่ความชั่วอยู่เสมอ เช่นนี้ ชื่อว่าเป็นชีวิตที่สว่างมาแล้วแต่จะมืดไป

ชีวิตที่เป็นมาแล้วก็ดี อยู่มาแล้วก็ดี จะเป็นชีวิตที่มืดมาหรือสว่างมาก็ตาม ก็เป็นชีวิตที่ได้ผ่านพ้นมาแล้ว แต่ชีวิตที่จะเป็นต่อไปก็ดี อยู่ต่อไปก็ดี ต้องพยายามให้เป็นชีวิตที่สว่างไป ไม่ใช่มืดไป

ในเวลาชีวิตจะถึงอวสานคือตาย ก็ต้องพยายามให้สว่างไป ด้วยการปฏิบัติตามแนวทางที่นักปราชญ์แนะไว้นั้น

อันความตายนั้น ในชีวิตหนึ่ง ๆ มีเพียงครั้งเดียว คือเกิดเป็นคนตายหนเดียวตายดีก็ไปดี ตายเสียก็ไปเสีย จะตายแก้ตัวอีกไม่ได้ ตายดีก็ได้เกิดในที่ดี ตายเสียก็ต้องเกิดในที่เสีย

เปรียบเทียบด้วยการมาไปในโลก ในเวลามาไม่มีใครต้อนรับเลย แต่เวลาไปมีคนส่งและเสียดายมาก เช่นนี้ เป็นการไปด้วยความดี ผู้ไปก็เป็นสุขใจในเวลามามีคนต้อนรับมากแต่ในเวลาไปไม่มีใครส่ง ไม่มีใครเสียดายเลย เช่นนี้เป็นการจากไปด้วยความมัวหมองผู้ไปก็ไม่เป็นสุขใจ

นักเรียนบางคน ในเวลามาเข้าเรียน ก็เข้าเรียนด้วยความยากจน ได้รับความลำบาก เช่น ไม่ค่อยมีทรัพย์ ค่าพาหนะ ค่าอาหาร ค่าเครื่องเล่าเรียน แต่พยายามเรียนจนสอบไล่ได้ที่ดี ๆ เสมอ เช่นนี้ เวลาออกจากโรงเรียนไป จะออกไปด้วยความภาคภูมใจ โรงเรียนจะระลึกถึงความดีของนักเรียนนั้น ส่วนนักเรียนบางคนในเวลาเข้าเรียนก็เข้าเรียนด้วยความมั่งมีได้รับความสะดวกสบายมีพาหนะส่ง มีทรัพย์ค่าอาหาร เครื่องเล่าเรียนอย่างสมบูรณ์ แต่เกียจคร้าน ขาดความเอาใจใส่ ต้องสอบตกเรียนไม่สำเร็จเช่นนี้ เวลาออกจากโรงเรียนไปจะออกไปด้วยความโศกเศร้าใจ โรงเรียนจะระลึกถึงนักเรียนนั้นน้อย หรือมิได้ระลึกถึง เพราะมิได้ทำเกียรติให้แก่โรงเรียน

จะอย่างไรก็ตาม ต้องพยายมให้ชีวิตอวสานลงด้วยความดีเถิด

ในสคาถวรรค สังยุตตนิกาย แสดงชีวิตไว้ข้อหนึ่งว่า

กมฺมํ วิชฺชา จ ธมฺโม จ สีลํ ชีวิตมุตฺตมํ

เอเตน มจฺจา สุชฺฌนฺติ น โคตฺเตน ธเนน วา

การงานอย่าง ๑ ความรู้อย่าง ๑ ธรรมอย่าง ๑ ศีลอย่าง ๑

ชีวิตที่ชอบธรรมอย่าง ๑ คนจะดีได้ด้วยเหตุ ๕ อย่างนี้ มิใช่ว่าจะดี

ได้ด้วยวงศ์ตระกูล หรือด้วยทรัพย์สมบัติ

ได้ความว่า ชีวิตจะดีได้ต้องเป็นชีวิตที่ทำงาน ไม่ใช่ชีวิตไม่ทำงาน ต้องเป็นชีวิตที่มีความรู้ ไม่ใช่ชีวิตโง่เขลา ต้องเป็นชีวิตที่มีศีลธรรม ไม่ใช่ชีวิตที่ปราศจากศีลธรรม

เรื่องของชีวิตต้องเรียนกันมาก ผู้ที่ยังเรียนเรื่องชีวิตไม่จบ ก็ต้องเรียนกันเรื่อยไปยังมีชีวิตอยู่ตราบใด ก็ยังต้องเรียนเรื่องชีวิตอยู่ตราบนั้น ส่วนผู้ที่เรียนชีวิตจบแล้วไม่ต้องเรียนอะไรต่อไปอีก เพราะได้บรรลุผลที่สุดที่ชีวิตต้องการคือ บรมสุขแล้ว ท่านเรียกผู้เรียนเรื่องชีวิตจบสิ้นแล้วว่า “อเสขะ”

แปลว่า ไม่ต้องศึกษาอีกต่อไป ส่วนท่านที่มิใช่อเสขะ ก็ต้องเรียนกันต่อไป ทั้งข้าพเจ้าและท่านทุกคนยังเป็นนักเรียนชีวิตกันอยู่

ในที่สุดนี้ ขออำนวยพรให้ทุกท่าน จงเป็นนักเรียนชีวิตที่จะนำชีวิตของท่านให้ไปถึงบรมสุขได้โดยราบรื่นและรวดเร็วเถิด

เกิดต้องตายแต่ตั้ง ตนดี
สูญชีพชื่อยังมี มอบไว้
เถลิงเกียรติตระการศรี สกุลเด่น โลกแฮ
เดชกุศลส่งได้ สู่ห้วงสรวงสวรรค์ สราญเฮย

เทศน์ปุจฉาวิสัชนาที่ธรรมศาสตร์

เทศน์ปุจฉาวิสัชนาที่ธรรมศาสตร์ ฯ

โดย **"ประสก"**

เมื่อวันศุกร์ที่แล้วมา เวลา ๑๖.๐๐ น. ชุมนุมพุทธศาสตร์และประเพณี แห่งสโมสรมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ได้อาราธนาพระสงฆ์ ธรรมกถึกชั้นเจ้าคุณ ๒ รูป ไปแสดงพระธรรมเทศนาปุจฉาวิสัชนาสองธรรมาสน์ ในหัวข้อเรียงว่า "อะไร" ที่หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีคนไปฟังซึ่งส่วน มากเป็นนักเรียนและนักศึกษาที่ถึงไม่มากแต่ก็พอสมควร ผู้เขียนซึ่งบังเอิญวันนั้นว่าง จึงไปร่วมฟังด้วยผู้หนึ่งเช่นเดียวกับพระสงฆ์หลายองค์ที่ได้ไปฟังในวันนั้นด้วย

พอได้เวลา คือภายหลังพระสงฆ์องค์แสดงไปถึงหอประชุมได้ครู่หนึ่งแล้ว นักศึกษา ผู้เป็นประธานของชุมนุมดังกล่าว ขึ้นไปจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยที่หน้าโต๊ะหมู่บูชา ซึ่งตั้งอยู่ บนเวทีหอประชุมตรงระหว่างกลางธรรมาสน์ทั้งสอง กราบพระแล้วเดินลงมา นักศึกษาอีกคนหนึ่ง เข้าไปอาราธนาพระเพื่อให้ขึ้นธรรมาสน์แสดงธรรม

ธรรมเนียมแสดงธรรมมีภาษาใบ้ที่ใช้เป็นสัญญาณอยู่ ๒ อย่าง อย่างหนึ่งคือการจุดเทียน บูชาธรรมข้างธรรมาสน์ซึ่งบางทีก็ตั้งอยู่ระหว่างกลางธรรมาสน์ อีกอย่างหนึ่งคือพิณพาทย์ขึ้นเพลงสาธุ การ สัญญาณนี้จะปรากฏขึ้นพร้อมกันถ้ามีทั้งสองอย่าง แต่ถ้าพิณพาทย์ให้เสียงสัญญาณไม่มีพระแสดง ธรรมจะคอยดูสัปปุรุษจุดเทียน พอจุดและมีเสียงพิณพาทย์ดังขึ้น พระก็จะขึ้นธรรมาสน์เองโดยไม่ต้อง มีใครเข้าไปนิมนต์

วันนั้น คงจะเป็นเพราะการแสดงธรรมในมหาวิทยาลัยเป็นของใหม่ เพิ่งมีเป็นครั้งแรก พอนักศึกษาซึ่งยังไม่ได้จุดเทียนบูชาธรรมที่ข้างธรรมาสน์เข้าไปอาราธนาพระขึ้นแสดงธรรม จึงถูกพระ- แนะนำว่าไปจุดเทียนเสียก่อนพอนักศึกษาจุดเทียนบูชาธรรม ซึ่งเป็นนิมิตหมายคล้ายจะบอกว่ายอมให้ขึ้น เทศน์ได้แล้ว พระภิกษุเจ้าคุณทั้งสององค์จึงก้าวขึ้นไปบนเวทีแล้วขึ้นนั่งบนธรรมาสน์ (อย่างว่าง่าย) เลย โดยไม่ต้องมีใครนิมนต์

พระนั่งธรรมมาสน์เรียบร้อยแล้ว นักศึกษาประเคนเครื่องดื่มที่สมควรแก่สมณบริโภค ถวายพระเสร็จแล้ว นักศึกษาคนหนึ่งกราบพระที่หน้าโต๊ะบูชาแล้วอาราธนาศีลท่านเจ้าคุณองค์หนึ่งจับ ตาลปัตรขึ้นตั้ง เสร็จแล้วนักศึกษาคนเดียวกัน กล่าวคำอาราธนาธรรม แล้วท่านเจ้าคุณอีกองค์หนึ่ง

อีกบนธรรมาสน์หนึ่งจับคัมภีร์ขึ้นประคองประณมมือ ตั้งนโมว่าบาลีอุเทศ คือกระทู้ธรรมนำเรื่องแล้วเริ่มแสดงธรรมอารัมภกถา

ท่านอวยพรปีใหม่แก่ผู้ฟังก่อน แล้วก็กล่าวปรารภถึงเรื่องที่ได้รับอารธนาให้มาเทศน์ ท่านว่าเมื่อแรกนักศึกษาไปนิมนต์ก็แปลกใจ ด้วยครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่มาเทศน์ในมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถานที่ของชนชั้นปัญญาชน แต่ก่อนเคยเทศน์แต่ตามศาลาในวัด จึงแนะนำนักศึกษาว่าน่าจะไปนิมนต์พระ–ราชาคณะชั้นผู้ใหญ่กว่าเป็นองค์แสดง แต่นักศึกษาแจ้งว่าได้ตั้งใจจะมานิมนต์ท่านทั้งสองแล้ว

นักศึกษาบอกว่า ท่านอาจารย์หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งเวลานี้ท่านก็นั่งฟังอยู่ที่นี่ด้วย เป็นผู้แนะนำให้มานิมนต์นั่นแหละอาตมาภาพจึงได้รับ" ท่านเจ้าคุณอารัมภกถาว่า

อารัมภกถาจบแล้ว ท่านเจ้าคุณผู้เป็นองค์อารัมภกถาก็ดำเนินเรื่องสมมติกันตามหน้าที่ เทียบกับการเล่นสักวาก็คือแจกตัวท่านสมมติท่านเจ้าคุณผู้ให้ศีลเป็นผู้ตอบแล้วสมมติท่านเองเป็นผู้ถาม สมมติเสร็จแล้วท่านก็ปราศรัยกันด้วยภาษาไทยเป็นสำนวนภาษาบาลีคือ

ท่านเจ้าคุณผู้ถาม "ภันเต ปรวาทาจริยะ ข้าแต่ท่านปราวาทยาจารย์ผู้เจริญขอรับ ถ้าความไม่หนักใจมีอยู่แก่พระคุณเจ้า กระผมใคร่ขอโอกาสเรียนถามธรรมะบางอย่างจากพระคุณท่านจะได้ไหมขอรับ"

ท่านเจ้าคุณผู้ตอบ "ความหนักใจไม่มีแก่กระผมขอรับ กระผมเบาใจขอรับ ให้โอกาสขอรับ

ท่านเจ้าคุณผู้ถาม "วันนี้เราจะเทศน์เรื่องอะไรกันดีขอรับ"

ท่านเจ้าคุณผู้ตอบ "เทศน์เรื่องอะไรขอรับ"

ท่านเจ้าคุณผู้ถาม "จบกัน ! อย่าเพิ่งรวนกันซีขอรับ"

ประคารมกันนิดหน่อย พอให้คนฟังฮากันครืนแล้วท่านเจ้าคุณทั้งสอง ก็เข้าเรื่องปุจฉา–วิสัชนากันด้วยธรรมะเรื่อง "อะไร?" เริ่มแต่คำว่า "นโม" ก่อนว่าคือคำไหว้พระ แล้วก็แจงการไหว้ของคนออกไปเป็น ๔ คือ ๑ ลาภ วันทนา–ไหว้เพื่อลาภ ๒. ภยวันทนา ไหว้เพราะกลัว ๓. จารีตวันทนา ไหว้ตามจารีตประเพณีและ ๔ อภิวันทนา ไหว้พระ ไหว้เพื่อให้ถึงพระ ใจนึกถึงคุณพระ

ท่านเจ้าคุณผู้ถาม "ถ้าเจ้าประคูณ ! อังคารหน้านี้จะออกเลขอะไร เมตตาลูกสักครั้งเถิด อย่างนี้เรียกว่าไหว้อะไรครับ"

ท่านเจ้าคุณผู้ตอบ "เรียกว่าลาภวันทนาขอรับ"

แล้วทั้งสองท่านก็ปุจฉาวิสัชนา ถึงความดีของการไหว้พระว่า ทำให้คนไหว้ได้กุศลคุณงามดีคือทำให้ใจผ่องใส ให้มีปัญญาไม่ไปเกิดในนรก แต่ไปสวรรค์และนิพพานองค์หนึ่งซักว่านรกสวรรค์นิพพาน

มีจริงหรือ? อีกองค์หนึ่งก็ว่ามีจริงซี พร้อมทั้งอ้างพระบาลีที่คนจำไม่หวาดไม่ไหว หรือไม่ได้แม้แต่ตัวเดียวอีกเยอะแยะมาประกอบ

ท่านชักกันถึงความโลภ ความโกรธ และความหลงท่านว่าคนโลภตายแล้วเป็นเปรต คนโกรธตายแล้วตกนรกคนหลงตายแล้วเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ท่านว่าตกแต่ยังไม่ตายด้วยซ้ำ คนโลภเห็นแก่ได้มีกิริยาเหมือนเปรต กระหายหิวอยู่เนืองนิตย์ เที่ยวขอ (รีดไถคนอื่น) คนโกรธกันกระทบกันเข้าหน่อยก็ฆ่ากันแล้วก็ไปติดคุก คนหลง คนโมหะไม่มีสติ ไม่มีความคิดเหมือนสัตว์เดรัจฉานที่ไม่รู้ผิดรู้ชอบ

ท่านเจ้าคุณผู้ตอบ "กระผมเคยเห็นมาเป็นเรื่องจริงขอรับ เมื่อ พ.ศ. (เท่าไหร่จำไม่ได้—ผู้เขียน) ยายคนหนึ่งเก็บเงินไว้ในฟูกผ่าฟูกออกเอาเงินใส่แล้วเย็บไว้เพราะกลัวใคร ๆ เขาจะมาขโมยมาแย่งเวลาตายก็ไม่บอกใคร ตายไปแล้วมีงูเหลือมานอนอยู่ใต้ฟูก นี่คนหลงโลภในทรัพย์สมบัติไม่ทำบุญทำทาน"

ท่านเจ้าคุณผู้ถาม "เป็นงูเหลือมเชียวหรือขอรับ"

ท่านเจ้าคุณผู้ตอบ "ขอรับ งูเหลือมขอรับ—เมื่อ พ.ศ. (เท่าไรจำไม่ได้อีก—ผู้เขียน) พระนักเทศน์องค์หนึ่งเก็บเงินไว้ในเสากุฏิ คือเจาะเป็นโพลงเข้าไปแล้วปิดไว้ ภายหลังท่านมรณภาพแล้วมีกบตัวหนึ่งขึ้นมานอนอยู่ในที่นอนของท่าน คนเห็นเข้าจับเอาไปปล่อย มันก็กลับมาอีก"

ท่านเจ้าคุณผู้ถาม "โอ้โฮ! พระนักเทศก์ตายไปเกิดเป็นกบหรือขอรับ"

ท่านเจ้าคุณผู้ตอบ "ขอรับ เพราะห่วงสมบัติขอรับ"

ท่านเจ้าคุณผู้ถาม "นักเทศก์อย่างพระคุณท่านนี่ใช่ไหมครับ"

ท่านเจ้าคุณผู้ตอบ "พระคุณท่านด้วยขอรับ"

แล้วท่านก็ชักกันถึงเรื่องไปสวรรค์และนิพพาน ท่านว่าสวรรค์ก็คือผลของความดีความอิ่มใจนิพพานคือพ้นกิเลส

เวลาพระทั้งสองปุจฉาวิสัชนากันถึงเรื่องธรรมะสูง ๆ คนฟังซึมลง บรรยากาศในหอประชุมก็ซึมเซาชอบกล ไม่เงียบสงัดและจับใจเหมือนตอนสรุปที่พระผู้เทศน์ให้ทุกคนที่นั่งฟังอุทิศส่วนกุศลที่ได้วันนั้น น้อมถวายเป็นปัตติทานมัยแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จฯ พระบรมราชินีนาถ และพระราชโอรสราชธิดาทุกพระองค์

แล้วก็ไม่ครื้นเครงเหมือนตอนเริ่มต้น ที่เมื่อแรกพระทั้งสอง พระองค์แนะนำกันเองตามธรรมเนียมของการเทศน์ปุจฉาวิสัชนาแก่ผู้ฟังนั้นคือ

ท่านเจ้าคุณ ผู้อารัมภกถา ได้แนะนำท่านเจ้าคุณผู้ทำหน้าที่ตอบว่า "พระคุณท่านที่อยู่บนธรรมสน์ข้างหน้าของอาตมาภาพนี้มีนามว่าท่านเจ้าคุณพระราชสิทธิมุนี เจ้าอาวาสวัดพุทธประทีป กรุงลอนดอนประเทศอังกฤษ แต่ปัจจุบันท่านเป็นอาละวาดมาพักอาศัยชั่วคราวอยู่ในวัดมหาธาตุใช่ไหมขอรับ"

ท่านเจ้าคุณผู้ตอบ หรือท่านเจ้าคุณพระราชสิทธิมุนี "ใช่ขอรับ แต่ไม่ใช่เจ้าอาละวาด เจ้าอาวาสจึงจะถูกขอรับ"

ท่านเจ้าคุณผู้ถาม "ผมก็อยากจะให้ท่านเจ้าคุณแนะนำผมบ้าง ผมคือใคร ท่านเจ้าคุณรู้ไหมครับ"

ท่านเจ้าคุณราชสิทธิ์ฯ "รู้ขอรับ ท่านคือพระรัตนเวที วัดพระเชตุพนขอรับ"

ท่านเจ้าคุณรัตน์ฯ เชยไป ผมไม่ได้ชื่อนี้ผมมีหลายชื่อ ครั้งแรกผมชื่อ ปรีดา จุลมณฑล ต่อมาเปลี่ยนเป็น ชาติชาย เชี่ยวน้อย แล้วเวลานี้ผมเปลี่ยนอีกแล้วครับ"

ท่านเจ้าคุณราชสิทธิ์ "อะไรขอรับ"

ท่านเจ้าคุณรัตน์ฯ "ประภัสสร" ครับ"

คนฟังฮาครืน คุณชาย - ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ลุกขึ้นนำปัจจัย ๑๐๐ บาท ไปติดกัณฑ์เทศน์

แล้วท่านเจ้าคุณรัตนเวทีก็อธิบายความ ที่กล่าวว่าที่พูดอย่างนั้น ตัวท่านเองไม่ได้พูด แต่จิตใจของคนทุกวันนี้ หรือขณะนี้มีความหมายเหมือนภาษาพูดอย่างนั้น

การแสดงธรรมปุจฉาวิสัชนาครั้งนี้ แม้จะมีคนฟังไม่มาก แต่มีความจับใจหลายอย่างอย่างอื่นเช่นจากรสพระธรรมเทศนา จะไม่พูดถึง ที่จับใจอย่างยิ่งคือความริเริ่มของคนหนุ่มคนสาวในเรื่องพระศาสนา ซึ่งจะมีผลต่อบ้านเมืองไม่มากก็น้อย อนุโมทนาต่อความเคลื่อนไหวริเริ่มของนักศึกษากลุ่มพุทธศาสตร์และประเพณีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไว้ ณ ที่สุดนี้ด้วย——ด้วยความจับใจอย่างยิ่งครับ

จากคอลัมน์ข้างวัด น.ส.พ. สยามรัฐ
๙ มกราคม ๒๕๑๐

พระประจำวัน

พระรัตนเวที วัดพระเชตุพน

คนในโลกนี้ ต่างปรารถนาจะให้มีความสุขความเจริญ ได้รับความสะดวกสบายกัน เมื่อต้องการอย่างหนึ่งก็ต้องพยายามหาทางปกป้องหลบหลีกสิ่งที่ไม่ต้องการ เพราะความกลัวเป็นพื้นฐาน เช่น กลัวยากจน กลัวแก่ กลัวเจ็บ กลัวตาย กลัวว่าจะต้องพลัดพรากของที่รักจิปาถะทีเดียว เมื่อเป็นเช่นนี้จึงขวนขวายหาที่พึ่งสำหรับเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เพื่อมิให้เกิดความกลัว และเพื่อบันดาลให้ลุถึงความปรารถนาแห่งตน ๆ เราจึงพบเห็นผู้ที่นับถือสิ่งต่าง ๆ เช่น ภูเขา ต้นไม้ พระจันทร์ พระอาทิตย์ หรือสำคัญว่ามีอะไรเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์กราบไหว้อ้อนวอนสิ่งนั้นๆ ขอให้เป็นที่พึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องที่มีนมนานกาเลทีเดียว พระพุทธเจ้าผู้เป็นพระบรมศาสดาของเรา ทรงสอนให้สู้กับความกลัวโดยยึดความจริงเป็นอาวุธ นับว่าได้ผลดีอย่างยอดเยี่ยม แต่ก็มิใช่ว่าจะสำเร็จผลถึงร้อยเปอร์เซ็นต์ ทั้งนี้ เพราะพื้นฐานแห่งจิตใจของแต่บุคคลได้รับการอบรมมาต่าง ๆ กัน ผู้ที่จะใช้ปัญญาตรึกตรองโดยอาศัยเหตุผลนั้นก็ลดน้อยลง ๆ มา จึงต้องหวนกลับไปหาวัตถุกันอีกอันเป็นเหตุให้มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นบูชากัน เดิมก็คงจะมีไม่กี่ปาง แต่เวลานี้มีกว่า ๕๐ ปางแล้ว

คำว่า "ปาง" นั้น หมายถึง ครั้ง, คราว, เมื่อ, เช่น พระพุทธรูปปางมารวิชัย ก็ได้แก่พระพุทธรูปที่มีความหมาย ถึงคราวที่พระพุทธองค์ทรงชนะมาร แสดงถึงพระพุทธอิริยาบถตอนนั้น พระพุทธรูปปางที่รู้จักกันทั่ว ๆ ไป ซึ่งนิยมสร้างไว้ประจำสถานที่สำคัญ ๆ เช่นที่วัดพระเชตุพน และองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐมนั้นมี ๕ ปางคือ

๑. ปางพระตรัสรู้

๒. ปางพระแสดงปฐมเทศนา

๓. ปางพระนาคปรก

๔. ปางพระไสยาสน์

๕. ปางพระป่าเลไลยก์

ส่วนที่สร้างกันไว้บูชาประจำบ้านหรือสร้างอุทิศ เป็นการเฉพาะบุคคลนั้น นิยมสร้างปางที่ประจำวันเกิดของผู้สร้าง พระปางประจำวันนั้นจัดตามดาวนพเคราะห์อันเป็นคติทางโหราศาสตร์มีทั้งหมด ๙ ปางดังนี้

๑. วันอาทิตย์	ปางพระถวายเนตร
๒. วันจันทร์	ปางพระห้ามญาติ
๓. วันอังคาร	ปางพระไสยาสน์
๔. วันพุทธ	ปางพระอุ้มบาตร
๕. วันพฤหัสบดี	ปางพระสมาธิ
๖. วันศุกร์	ปางพระรำพึง
๗. วันเสาร์	ปางพระนาคปรก
๘. ประจำดาวราหู	ปางพระป่าเลไลยก์
๙. ประจำดาวพระเกตุ	ปางพระมารวิชัย

การบูชาพระประจำวันเกิดนั้น ยังมีบทสวดมนต์ประจำแต่ละวัน ๆ อีก ในโอกาสต่อไปจะนำเรื่องพระประจำวันและบทสวดมนต์มาเล่าให้ฟังเป็นการประดับความรู้

อันการสวดมนต์ไหว้พระ หรือมีพระพุทธรูปไว้กราบไหว้บูชานั้น นับว่าเป็นกุศลกรรมที่น่าสรรเสริญ เพราะเป็นการสร้างคุณธรรมอันดีงามให้บังเกิดในดวงใจแต่ต้องระวังอย่าให้เป็นการอ้อนวอนให้พระพุทธรูปนั้นเป็นผู้บันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้แก่เรา หรืออย่าหลงบูชาโลหะที่หล่อเป็นพระพุทธรูปนั้น จะเข้าตำราที่เขาว่ากัน "ไหว้พระพุทธ ถูกทองคำ ไหว้พระธรรม ถูกใบลาน ไหว้พระ–สงฆ์ถูกลูก ถูกหลาน" คือเห็นพระพุทธรูปปิดทองปิติยินดีอุทานว่า แหมช่างสวยงามจริง ๆ สุกเหลืองอร่ามเทียว กราบแล้วกราบอีก เห็นใบลานหนังสือเทศน์ กราบเอา ๆ ถ้าพระเทศน์ไม่มีใบลานก็รู้สึกว่ามิใช่พระธรรม ไปวัดเห็นพระสงฆ์กำลังลงโบสถ์ลงศาลาไม่ไหว้ จ้องมองดูพระลูกชายพระหลานชายอยู่ที่ไหน พอเห็นเข้ายกมือไหว้ทีเดียว กิริยาเช่นนั้นเป็นบุญเหมือนกัน แต่ไม่ตรงเป้าทีเดียว

ฉะนั้น ในเวลาสวดมนต์ไหว้พระ หรือบูชาพระควรวางใจให้สงบ ประ–คองจิตให้อยู่ในกระแสบทสวดมนต์นั้น เพื่อฝึกจิตใจให้ตั้งมั่นเป็นสมาธิ อันจะเป็นการปราบกิเลส คือ ความโลภ ความโกรธ และ ความหลง ให้ระงับลงชั่วขณะหนึ่ง นั่นและจะเป็นบุญเป็นกุศลประทับใจยิ่งนัก.

จาก "สารคดี ๕ นาที"
กองวิทยาการ กรมประชาสัมพันธ์
ออกอากาศวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
วันที่ ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๐ เวลา ๖.๔๕ น.

"ไม่เก่า"

เสียงทักกันว่า "**สวัสดีปีใหม่**" เมื่อเลขศักราช ๒๕๑๐ เปลี่ยนเป็น ๒๕๑๑ นึกถึงตัวเอง ตอนเมื่อสมัยยังเป็นเด็ก จำได้ว่าพอเกือบ ๆ จะสิ้นปี มักจะไปเปิดปฏิทินนับแทบทุกวัน อยากฉีกใบปฏิทินนั้นให้หมด ๆ ไป จะได้สิ้นปีเก่าเร็ว ๆ ความคิดตอนนั้น ที่เร่งวันเร่งคืน ก็เพราะอยากจะสนุกสนานวันขึ้นปีใหม่ และก็อยากจะมีอายุโตเป็นหนุ่มจะได้พ้นความเป็นเด็ก นึกว่าเป็นเด็กเสียเปรียบมาก จะทำอะไรก็มักจะถูกผู้ใหญ่พูดว่า "ไม่ใช่เรื่องของเด็ก" หรือ "ยังไม่ถึงเวลา ยังเป็นเด็กเป็นเล็ก" ดูเหมือนว่าความเป็นเด็กนั้นเองทำให้เสียสิทธิและอิสรภาพมากมาย พอขึ้นปีใหม่ก็ชอบประกาศอายุที่เพิ่มขึ้นเหมือนกับจะบอกว่า "ฉันโตขึ้นอีกปีแล้วนะ"

พอโตเป็นหนุ่มแทนที่จะสนุกสนานได้สมใจอย่างที่คิดเมื่อเวลายังเป็นเด็ก ก็มา "ขัง" ตัวเองไว้ในกรงของผ้ากาสาวพัสตร์ ถึงกระนั้นก็ยังจำความรู้สึกได้ว่า ปีใหม่ของคนหนุ่มคึกคักครึกครื้น ครึ้มใจ พอการทีเดียว เพราะคนหนุ่มนั้นชอบสนุก เฮฮาไปกับเพื่อนฝูง มีความคิดคึกคะนองไปด้วยความใฝ่ฝัน เวลานี้อายุผ่านความเป็นเด็ก ความเป็นหนุ่มมาแล้ว แต่ก็คิดอยากกลับไปตั้งต้นเป็นเด็กอีกถ้าจะเปรียบชีวิตว่าเหมือนการเดินทางขึ้นสะพาน เวลานี้ก็คงมายืนอยู่ตรงกลางส่วนโค้งของสะพานนั้นเอง มองกลับไปทางต้นสะพานที่ตะเกียกตะกายขึ้นมากว่าจะขึ้นมาได้ช่างชักช้าเหลือเกิน แต่ครั้นมามองทางจะลงต่อไป รู้สึกว่าจะเร็วเกินไปเสียอีกแล้ว อยากจะกลับลงไปขึ้นต้นใหม่ แต่ก่อนโน้นพอขึ้นปีใหม่รู้สึกว่าใหม่จริง ๆ สนุกสนานขึ้นทุกปี โตเป็นหนุ่มขึ้นทุกปี พอพบปีใหม่เข้า ๔๐–๕๐ ครั้งเท่านั้นก็กลับกลายเป็นเก่าไปเสียแล้ว ชีวิตช่างเป็นอนิจจังเสียเหลือเกิน

ความเก่า ความแก่ เป็นของที่ชอบยาก สิ่งของบางอย่างยิ่งเก่ายิ่งมีราคาก็มี เช่นของที่เราเรียกกันว่าโบราณวัตถุ ซึ่งก็เป็นเพียงส่วนน้อย สำหรับคนนั้นก็เช่นเดียวกัน คือส่วนมากคนแก่จะถูกเพ่งเล็ง จนมีคำพูดว่า "ทำอะไรล่ะ ทำเป็นคนแก่ไปได้" เมื่อสมัยท่านอดีตประธานาธิบดีเคเนดี้เป็นประธานาธิบดีนั้น ท่านเป็นประธานาธิบดีที่หนุ่ม จะทำอะไรใครก็ว่ารวดเร็วทันอกทันใจ กระฉับกระเฉงดี จนถึงกับมีคำพูดกันว่า "ยุคคนหนุ่ม หรือสมัยเคเนดี้" เลยพาคนแก่ให้แก่หนักลงไปอีก ความจริงคนแก่ที่มีผู้เคารพนับถือมีมิใช่น้อย ทั้งชาวบ้านและพระภิกษุ คนแก่ที่ไม่เก่า หรือคนเก่าที่ไม่แก่นั้น ถ้าเราทำการวิจัยท่านก็จะพบว่า ท่านมีธาตุที่เป็นคุณสมบัติซึ่งรักษาค่าแห่งความเก่าความแก่ของท่านมิให้เก่าให้แก่ไปตามสังขาร เช่นบางท่านก็มีความซื่อสัตย์สุจริต บางท่านมีความเที่ยงตรงยุติธรรม บางท่านก็มีน้ำใจเต็มไปด้วยความเมตตากรุณาดังนี้เป็นต้น

พระพุทธเจ้าผู้เป็นพระบรมศาสดาของเรา ทรงแนะนำวิธีที่ทำตนไม่ให้เก่า มิให้แก่ เป็นคนทันสมัย ใหม่เสมอ ว่าต้องวางตนดังนี้

๑. เป็นผู้รู้จักเหตุ
๒. เป็นผู้รู้จักผล
๓. เป็นผู้รู้จักตน
๔. เป็นผู้รู้จักประมาณ
๕. เป็นผู้รู้จักเวลา
๖. เป็นผู้รู้จักบุคคล
๗. เป็นผู้รู้จักหมู่คน

อธิบายว่า เราจะทำ จะพูด หรือจะคิด ต้องรู้ว่าการกระทำนั้น ๆ เป็นต้นเหตุที่จะเกิดเป็นดอกเป็นผล ผลที่เราได้รับจะดีหรือชั่วก็มาจากเหตุที่เราทำเอง เช่นเราจะมีคนรักก็เพราะจิตของเรามีเมตตากรุณาต่อเขา ความเมตตากรุณานั้นแหละเป็นเหตุให้คนรัก ดังนี้เป็นต้น และการกระทำของเราเมื่อพอสมเหตุสมผลแล้ว ก็ต้องดูความพอเหมาะพอดีแก่ตัวเราด้วย ต้องรู้จักตัวเราว่าเป็นอะไร เป็นเด็กเป็นผู้ใหญ่ เป็นชาย เป็นหญิง เป็นต้น เมื่อรู้ความเป็นจริงของตัวเองได้ ก็จะได้รู้จักความพอดีต่อไปคนเรามักจะขาดหรือเกินความพอดี จึงมิใคร่พบดี ตัวอย่างเช่น จะตักน้ำสักแก้วหนึ่ง ตักมาน้อยไปก็ขาดความพอดี มากไปจนเต็มขอบปากแก้ว ยกมาก็หก อย่างนี้ก็เลยดีอีก เมื่อรู้จักความพอดีแล้วก็ต้องรู้เวลาตอนนั้น เวลานี้ควรจะทำอย่างไร ซึ่งเกี่ยวโยงไปถึงคนด้วย ต้องรู้คนแต่ละคนว่าควรคบค้าสมาคมหรือไม่ เมื่อรู้จักคนแต่ละคนแล้ว ยังต้องรู้จักคนหมู่มาก เพื่อเราจะได้วางตัวของเราให้พอดีแก่ชุมชนนั้น ๆ การที่เรารู้จักความเกี่ยวพันซึ่งออกไปจากตัวของเราจนถึงคนหมู่มากได้ และวางตัวของเราได้เหมาะแล้ว คุณธรรมนี้จะรักษาเรามิให้แก่ไปตามสังขารอย่างนี้แหละจึง "ไม่เก่า"

พระรัตนเวที

วัดพระเชตุพน พระนคร

จากนิตยสารยุทธโกษ
ปีที่ ๗๕
กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑

ทุนสำรอง

พระรัตนเวที

เมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๐ โลกต้องตื่นเต้นกับข่าวสำคัญซึ่งเป็นข่าวใหญ่ส่งท้ายปี คือ การที่ประเทศอังกฤษประกาศลดค่าเงินปอนด์ลง ๑๔.๓% จากปอนด์ละ ๒.๘ ดอลลาร์ เหลือ ๒.๔ ดอลล่าร์ อัตราแลกเปลี่ยนเงินไทยเดิมปอนด์ละ ๕๗.๒๕ บาท คงเหลือ ๔๙.๙๒ บาท เงินปอนด์ของอังกฤษเป็นเงินสกุลใหญ่ที่ทรงอิทธิพลในตลาดโลก เมื่อเงินปอนด์ต้องลดค่าของตัวเองลงไป ย่อมก่อให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อวงการเงินของโลกมิใช่น้อย แม้เงินสกุลดอลล่าร์ของอเมริกา ซึ่งเป็นเงินที่มีอิทธิพลมาก ก็ยังต้องสั่นสะเทือนไปด้วย ประเทศเรามีทุนสำรองทั้งทองคำ เงินดอลล่าร์ และเงินปอนด์ สำหรับทุนสำรองที่เป็นเงินปอนด์นั้นมีอยู่เพียงประมาณ ๙% จึงย่อมต้องมีส่วนพลอยฟ้าพลอยฝนไปด้วย ถึงอย่างไรก็ดี ทุนสำรองของประเทศไทยเรา ก็ยังอยู่ในฐานะที่มั่นคง เพราะมีรายงานว่าทุนสำรองเพิ่มขึ้นเสมอ ๆ ทุนสำรองนี้นับว่าเป็นส่วนสำคัญในการค้าประกันสถานการคลังของแต่ละประเทศ

ข้าพเจ้าเขียนมานี้ กำลังจะพุ่งเป็นนักเศรษฐศาสตร์การคลังไปเสียแล้ว แต่ความจริงมิใช่เช่นนั้น ข้าพเจ้าเก็บตัวเลขและถ้อยคำมาจากหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ แต่สนใจคำว่า "ทุนสำรอง" ได้ตั้งปัญหาถามลูกศิษย์ลูกหาที่หอบตำราไปเรียนตั้งแต่ชั้น ม.ศ. ถึงมหาวิทยาลัยว่าทำไมจึงต้องมี "ทุนสำรอง" ก็มีผู้แสดงภูมิหลักแหลมตอบว่าการพิมพ์ธนบัตรออกใช้ต้องมีทุนสำรองนี้ไว้เป็นเครื่องประกันค่าของธนบัตร ครั้นซักไซ้จะให้อธิบายอีก เขาก็อธิบายไปจนข้าพเจ้าพึ่งไม่เข้าใจ เขาก็อุทานว่า ท่านขาด "ทุนสำรอง" จริงของเขา เพราะข้าพเจ้าไม่เคยศึกษามา เรียนแต่หนังสือโรงเรียนประชาบาล เมื่อขยับฐานะไปถามถึงเศรษฐศาสตร์จึงเป็นเรื่องเกินดีกรี

เรื่อง "ทุนสำรอง" หาได้สิ้นสุดลงเพียงเท่านั้นไม่ เพราะข้าพเจ้ายังนำมานอนนึกตรึกตรองอยู่เสมอ ๆ แต่เลิกคิดถึงปัญหาที่เคยไล่เบี้ยกับลูกศิษย์เสียแล้ว เพราะรู้ตัวว่าไม่มี "ทุนสำรอง" ไว้ ทีนี้กลับมานึกถึงคนเราที่เกิดมา พระท่านสอนว่า ต้องมีบุญจึงเกิดมาเป็นมนุษย์ได้ "บุญ" นี้ก็เท่ากับเป็น "ทุนสำรอง" ของคน เลยนึกถึงเรื่องนางวิสาขาที่เคยเรียนมาครั้งเป็นนักเรียนบาลี ตอนนี้รู้สึกว่าออกจะมีท่าสนุกดี เพราะมี "ทุนสำรอง" แล้ว นางวิสาขานั้นตามตำนานว่าเป็นหญิงที่มีความงามเป็นเลิศ อายุตั้ง ๑๒๐ ปี เดินไปกับลูก ๆ หลาน ๆ ก็ยังดูไม่ออกว่าคนไหนเป็นแม่วิสาขา เธอเป็นคนที่มีสติปัญญาปฏิภาณดีมาตั้งแต่เด็กอายุ ๗ ขวบพ่อแม่ก็มอบหน้าที่ให้เป็นผู้จัดการต้อนรับพระพุทธเจ้า ซึ่งเธอ

สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างดีเยี่ยม เมื่อตอนเธอแต่งงานไปอยู่บ้านสามี เธอก็ปฏิบัติหน้าที่ภรรยาและลูกสะใภ้โดยมิได้มีมานะในใจว่า เธอก็เป็นลูกสาวเศรษฐีมหาศาลคนหนึ่ง วันหนึ่งเธอยืนปรนนิบัติพ่อผัวคือท่านมิคารเศรษฐีขณะที่กำลังนั่งรับประทานอาหารอยู่ พอดีมีพระภิกษุสาวกของพระพุทธเจ้ามาบิณฑบาตและหยุดยืนอยู่ตรงหน้าท่านมิคารเศรษฐี ในสถานที่ที่ไม่ห่างนัก ท่านเศรษฐีเห็นพระก็เบือนหน้าทำเป็นไม่เห็นเสีย ส่วนนางวิสาขาพอเห็นพระ จิตใจก็มีแต่ความปีติยินดีอยากจะทำบุญ เธอพยายามจะให้พ่อผัวทำบุญ ท่านเศรษฐีก็หลบไปหลีกมาทำเป็นไม่เห็นพระ นางวิสาขาจึงนิมนต์พระว่า "นิมนต์พระคุณเจ้าไปโปรดข้างหน้าก่อนเถิดเจ้าข้า บิดาของฉันกำลังบริโภคของเก่า" ขาดคำเท่านั้นท่านเศรษฐีตาเขียวโกรธลูกสะใภ้จนตัวสั่น ตวาดออกไปทันที "คนอะไรไม่มีกิริยา กำลังกินข้าว พูดคำอัปมงคลมาได้ ไป.... เธอออกจากบ้านฉันไปเดี๋ยวนี้" ท่านเศรษฐีเข้าใจคำว่า "ของเก่า" คืออาหารเก่านั่นเอง นางวิสาขาไม่ยอมออกไปทันที ขอให้ตั้งกรรมการมาพิจารณาความผิดของนางก่อน เมื่อกรรมการซักถามว่า ขณะที่ท่านเศรษฐีกำลังบริโภคอาหาร เธอพูดเช่นนี้จริงหรือ นางก็รับว่าพูดจริงแต่มิใช่หมายความอย่างที่มิคารเศรษฐีเข้าใจ คำว่า "บริโภคของเก่า" นางหมายความว่าท่านเศรษฐีเกิดมามีบุญเป็นลูกเศรษฐีมีทรัพย์สมบัติ ท่านเศรษฐีหลงใช้สมบัติที่เป็นบุญเก่า แต่ไม่สะสมบุญใหม่ต่างหาก

"บุญเก่า" ตามที่นางวิสาขากล่าวไว้นั้น น่าจะเป็น "ทุนสำรอง" ของคนประการหนึ่ง เราจึงเห็นคนที่เกิดมามีความแตกต่างกัน บางคนเกิดมายากจนเข็ญใจ แต่ก็สู้มีความมานะพยายามสร้างตัวเองจนมีทรัพย์สมบัติเป็นอัครฐาน บางคนเกิดมาท่ามกลางทรัพย์สมบัติมหาศาล อย่างที่เรียกกันว่า "เกิดบนกองเงินกองทอง" ซึ่งใคร ๆ ก็คิดว่าตายแล้วเกิดอีกเจ็ดครั้งก็คงใช้ไม่หมด แต่ที่ไหนได้อายุยังไม่ถึงกึ่งร้อย ก็เปลี่ยนสภาพเป็นยาจกไปก็มี บางคนเกิดมาอัตคัดขาดแคลนอย่างไร จวบจนเกือบสิ้นอายุขัย ก็ยังหาสมบัติพัสถานที่เป็นสาระสักชิ้นก็ไม่มี แต่บางคนก็โชคดี คือเกิดมาร่ำรวย มีความสุขสมบูรณ์และก็มีความสุขสบายเช่นนั้นตลอดชีวิต

"บุญเก่า" หรือ "ทุนสำรอง" นี้ พระตรัสเรียกว่า ปุพเพกตปุญญตา ความเป็นผู้มีบุญที่กระทำไว้แล้วในชาติก่อน ปัญหาเรื่อง "ชาติก่อน ชาติเก่า" เป็นปมที่พันความคิดให้ไขว้เขว เพราะเราเกิดในยุควิทยาศาสตร์ก้าวหน้า ซึ่งมนุษย์สามารถออกไปลอยตัวอยู่นอกโลกและกำลังจะไปยังดวงจันทร์กันอีกปีสองปีข้างหน้านี้แล้ว จึงต้องการพิสูจน์ว่าชาติก่อนชาติเก่านั้นมีอยู่ที่ไหน แต่ถ้าขยันตั้งใจเรียนและเรียนเข้าใจมาแต่ชั้นต้น ๆ เมื่อโตขึ้นเด็กคนนั้นจะหมดปัญหาเรื่องที่เรียน เพราะความตั้งใจเรียนขยันขันแข็ง ที่เธอสะสมมาแต่เล็กแต่น้อยนั้น เป็น "บุญเก่า" คุ้มครองการเรียนของเธอตลอดมา ส่วนเด็กที่เกียจคร้าน รักการไปโรงเรียนแต่ไม่รักการเรียนนึกแต่เพียงสอบผ่านไปปีหนึ่ง ๆ อะไรทำนองนี้พอถึงชั้นสูงปัญหาต่าง ๆ ก็เกิดขึ้น เพราะ "บุญเก่า" น้อย ถ้าเราคิดว่าสิ่งที่เราทำเราพูดเราคิดในวันนี้

พรุ่งนี้ก็เป็นอดีต แต่สิ่งนั้น ๆ ก็ตามให้ผลแก่เรา ดังนี้ปัญหาเรื่องชาติก่อนชาติเก่า ก็คงจะพอพูดกันรู้เรื่อง

อัน "ทุนสำรอง" หรือ "บุญเก่า" นั้น ถ้าเราไม่หาเพิ่มเติมสะสมไว้อีก ก็ย่อมลดน้อยลงจนกระทั่งหมดทุนได้ นางวิสาขาพูดว่า "บิดาของฉันกำลังบริโภคของเก่า" ซึ่งหมายความว่า มิคารเศรษฐีที่เกิดมาเป็นลูกเศรษฐีแล้วใช้ทรัพย์สมบัติของตระกูลนั้น เพราะปุพเพกตปุญญตา ทำบุญไว้ในชาติก่อนดี เมื่อไม่ทำบุญเพิ่มเติมไว้อีก ชาติต่อไป "ทุนสำรอง" ก็ย่อมจะต้องลดน้อยลงไป เมื่อเป็นเด็กเคยคิดว่า ถ้ามีเงินสักร้อยบาทก็พอใจ พอโตขึ้นมีร้อยก็คิดว่ามีสักพันก็พอแล้ว พอมีเงินพันก็เลื่อนความอยากไปมีเงินหมื่นอย่างนี้ แสดงว่า ต้องการเพิ่ม "ทุนสำรอง" หรือผู้ที่ทำงานได้เงินเดือน ๆ ละ ๕๐๐ บาท ถ้าทำอยู่ ๒–๓ ปี เงินเดือนก็คงยังห้าร้อยอยู่ นั่นคือการเริ่มขาดทุน แต่ถ้าทำแล้วเงินเดือนขึ้นเรื่อย ๆ แสดงว่า "ทุนสำรอง" เพิ่มขึ้น การที่จะมีเงินเพิ่มหรือได้เลื่อนชั้นเลื่อนเงินเดือน ก็ย่อมขึ้นอยู่กับการสะสม "บุญใหม่" คือความตั้งใจทำงานในหน้าที่ให้ทวีความดียิ่งขึ้น การทำดีในปัจจุบันพระตรัสเรียกว่า อัตตสัมมาปณิธิ คือ การตั้งตัวได้ถูกต้อง อัตตสัมมาปณิธิจึงเป็น "บุญใหม่" ที่จะเป็นผลเพิ่ม "ทุนสำรอง" บางคนปัจจุบันเป็นคนดีมีความขยันขันแข็ง แต่ผลไม่ดี คือเงินไม่เพิ่ม ท่านว่าต้องย้อนกลับไปดูบุญเก่าอีก คนมีความรู้เพียง ม.ศ. ๓ มาทำงานคนหนึ่งใช้ความรู้ ม.ศ. ๓ เท่านั้นพอ แต่อีกคนหนึ่งเรียนเพิ่มจนสำเร็จปริญญา หรือเสาะแสวงหาความรู้เพิ่มเติมปรับตัวเป็นคนใหม่อยู่เสมอ ผลก็ย่อมแตกต่างกัน นี่เป็นปัญหาหยาบ ๆ ซึ่งพอจะเป็นแนวทางให้คิดถี่ถ้วนต่อไปได้อีก ชีวิตนี้พิสดาร เราสร้างหรือทำลาย "ทุนสำรอง" อยู่ทุกลมหายใจเข้าออก

โบราณพูดเป็นปริศนาว่า "จะเกิดเป็นคน ต้องมีทุน ๕ ชั่ง" เคยนึกว่าถ้าไม่มีเงินแต่งงานคงเกิดไม่ได้ เพราะ ๕ ชั่ง ๑๐ ชั่ง เหมือนกับราคาสินสอดทองหมั้นสมัยก่อน แต่มิใช่เช่นนั้น เขาหมายความว่าผู้ที่จะเกิดมาเป็นมนุษย์อีก ก็ต้องหมั่นรักษาศีล ๕ กรรมบถ ๑๐ มา ท่านจึงเตือนว่า ถ้าอยากจะเกิดเป็นมนุษย์อีกก็ต้องหมั่นรักษาศีล ๕ กรรมบถ ๑๐ ไว้เป็นนิตย์ น่าจะเป็นความจริงของท่าน เพราะแม้แต่พ่อแม่ซึ่งมีความรักลูกยิ่งกว่าใคร ๆ บางคราวยังต้องใช้คำที่แสดงว่า ลูกของตัวก็ไม่ใช่คน หรือคนบางคนก็ถูกสังคมไม่ยอมรับความเป็นคนก็มี ถ้าพิจารณาความประพฤติของตัวเขาแล้ว ก็จะเห็นว่าศีล ๕ กรรมบถ ๑๐ ไม่สมบูรณ์นั่นเอง "ทุนสำรอง" ดีแต่ใช้ไม่เป็นจึงขาดทุน การรักษาศีล ๕ กรรมบถ ๑๐ ก็คือการประพฤติตนดีทางกาย วาจา ใจ จึงเป็นการเพิ่ม "ทุนสำรอง" ให้มั่นคงยิ่งขึ้น รักษาความเป็นคนของเราไว้ ศีล ๕ จึงมีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า "มนุษยธรรม" ธรรมที่ทำคนให้เป็นคน ฉะนั้น ผู้ที่เกิดเป็นคนแล้ว จึงควรเพิ่ม "ทุนสำรอง" ให้มาก ๆ เพราะท่านกล่าวว่าผู้บริจาคทานจะร่ำรวย ผู้ที่ตั้งตนอยู่ในศีลในธรรมจะเกิดเป็นมนุษย์และมีรูปร่างงดงาม ผู้ที่อบรมใจให้เจริญ ย่อมจะมีสติปัญญาดี

ข้าพเจ้านำความคิดเรื่อง "ทุนสำรอง" ออกมาเขียนจนฟุ้งเฟื่อไปเสียแล้ว กลับมานึกถึงโรงเรียนสตรีมหาพฤฒารามซึ่งปีนี้มีอายุครบ ๕๐ ปี ทางโรงเรียนและศิษย์เก่าจึงพร้อมใจกันทำการเฉลิมฉลองเป็นงานมโหฬาร แสดงว่าโรงเรียนมี "ทุนสำรอง" มั่นคง คือทุนเดิมก็มี ทุนใหม่ก็มาก โรงเรียนจึงเจริญทั้งวัตถุและบุคคล ผู้รักษาและจัดสรร "ทุนสำรอง" นี้ ก็คือครูบาอาจารย์ และศิษย์ของโรงเรียนทุกคน น่าปลื้มใจถ้าคณะครูบาอาจารย์และศิษย์เก่าที่ร่วมกันจัดงาน ๕๐ ปีนี้ จะได้อยู่ร่วมกันจัดงานอีกครั้งหนึ่ง คืองานครบรอบ ๑๐๐ ปี คงจะดีใจมากกว่านี้ เพราะถึงเวลานั้น "ทุนสำรอง" คงจะเพิ่มอีกเป็นพัน ๆ เท่า แล้วก็คงนั่งหัวร่อกันจนงอหาย.

จากหนังสือ กึ่งศตวรรษ โรงเรียนสตรีมหาพฤฒาราม ปี ๒๕๑๐

สมานมิตร

พระรัตนเวที วัดพระเชตุพน

เมื่อต้นเดือนมิถุนายนนี้ นักเรียนโรงเรียนสวนกุหลาบสามคนมาพบกับข้าพเจ้า บอกหน้าที่ตนเองว่าเป็นสาราณียกรหนังสือ "สมานมิตร" ของโรงเรียน จึงมาขอให้ข้าพเจ้าเขียนเรื่องลงพิมพ์ในหนังสือนั้นด้วย ในฐานะที่ข้าพเจ้าเคยมาช่วยสอนศีลธรรมที่โรงเรียนนี้ ข้าพเจ้าจึงขอความเห็นเธอว่าควรจะเป็นเรื่องอะไรจึงจะดี เธอคนหนึ่งในสามคนนั้นตอบทันทีว่า อยากจะได้เรื่องเกี่ยวกับธรรม ด้วยเข้าใจว่าจะไม่มีเรื่องเช่นนั้น ข้าพเจ้ารู้สึกภูมิใจมาก ที่ภูมิใจนั้นมิใช่ว่าจะได้อวดภูมิเรื่องธรรมธัมโมที่ไม่มีใครเขียนแข่ง หรือภูมิใจเพราะเป็นเรื่องถนัดมือ ข้อที่ทำให้ข้าพเจ้าเกิดความรู้สึก จนกล้าเขียนออกมาว่า "ภูมิใจมาก" ก็คือ คำพูดที่นักเรียนนั้นแสดงความต้องการเรื่องเกี่ยวกับธรรมธัมโม อันเป็นการแสดงให้เห็นพื้นใจของเด็กว่า แม้ธรรมธัมโมจะเป็นเรื่องที่น่าเอือมระอาขนาดที่บางคนรู้สึก "เต็มกลืน" ก็ยังเป็นของมีค่าที่ควรจะนำลงพิมพ์ประดับไว้ใน "สมานมิตร" เล่มนี้ ข้าพเจ้าจึงรับปากกับเธอว่าจะพยายามเขียนให้ ตั้งแต่คณะสาราณียกรนั้นกลับไปแล้ว ข้าพเจ้าก็ครุ่นคิดอยู่ว่าจะเขียนอะไรดี คำสอนของพระพุทธเจ้ามีตั้ง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ มากจนข้าพเจ้าตัดสินใจอัญเชิญมาไม่ถูก จึงย้อนกลับไปทบทวนถึงหนังสือนี้ ซึ่งจะออกในงาน "วันสมานมิตร" เลยคิดไปถึงเรื่องขัน ๆ ของคนบ้านนอก ซึ่งไม่เกี่ยวกับธรรมธัมโมอะไรมากนัก แต่ข้าพเจ้ายังติดใจความคิดเห็นของเขาจึงขอนำมาเล่าสู่กันฟัง ดังนี้

เมื่อปีที่แล้ว นายจัน บ้านอยู่ต่างจังหวัด อาชีพทำไร่ทำนา ฐานะเศรษฐกิจครอบครัว เป็นผู้พอมีอันจะกิน อายุประมาณ ๕๐ ปี พื้นความรู้ทางหนังสือคงจะ ป. ๔ หรือเพียงหนังสือวัดเท่านั้น แต่เป็นคนประเภทที่เรียกว่า "หัวสมัยใหม่" เป็นคนชอบปรับปรุงมีความคิดริเริ่ม ถึงบ้านจะอยู่ไกลออกไปจากตัวเมืองสักหน่อย ก็สนใจหาหนังสือพิมพ์อ่านเป็นประจำทุกวัน นายจันเคยเล่าว่าชอบฟังวิทยุมาตั้งแต่สมัยเครื่องแร่ คงจะเป็นด้วยวิทยุกับหนังสือพิมพ์นี่เอง ที่ทำให้แกเป็นคนประเภทที่เรียกกันว่า "ลูกเกิด" อันหมายถึงการที่มีสติปัญญาในการทำการทำงานเอง โดยมิพักต้องคอยรอคำสั่งหรือทำแบบคนอื่นเท่านั้น ซึ่งตรงกันข้ามกับ "ลูกสอน" จะทำอะไรก็ต้องคอยบอกคอยสอนกันเหมือนพากย์หนัง ลูก ๆ ของแกกำลังเล่าเรียนทั้งนั้น โดยเฉพาะลูกชายคนโตเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งเมื่อปีที่แล้ว และเฉพาะลูกชายคนนี้นั่นแหละเป็นต้นเหตุของเรื่องขัน ๆ นี้

เมื่อตอนลูกชายสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ นายจันแกดีอกดีใจ รีบมาบอกกับข้าพเจ้า ซึ่งข้าพเจ้าก็มีความยินดีด้วย ครั้นเมื่อนายจันมาพบกับข้าพเจ้าอีกครั้งหนึ่ง คราวนี้มิได้พกเอาความดีอกดีใจมาอย่างเมื่อคราวก่อน แต่กลับอารมณ์ขุ่น ๆ มาฝากข้าพเจ้าเหมือนใต้ฝุ่นแหลมตะลุมพุก คือมาถึงพอนั่งเท่านั้นนายจันก็ถวายคำปุจฉาเสียจนข้าพเจ้าตั้งหลักไม่ถูก ว่า "พระคุณเจ้าครับ วิธีการต้อนรับน้องใหม่นะมันอะไรกันแน่

"อะไรกันเล่าคุณโยม อาตมายังไม่รู้อิโหน่อิเหน่เลย" ข้าพเจ้าทวนคำถาม

"ก็เมื่อวานซืนนี้ มหาวิทยาลัยเขามีพิธีต้อนรับน้องใหม่กัน เจ้าเหน่งมันบอกว่าคนที่เข้าเรียนปีนี้เป็นน้องใหม่หมด" นายจันอธิบาย "อ้อ....เป็นประเพณีของเขานะเพื่อสมานสามัคคี ทำความรู้จักคุ้นเคยกันให้มีความเคารพซึ่งกันและกัน จะได้ปกครองกันเองได้ เพราะว่ามาจากที่ต่าง ๆ กันคนละบ้านคนละเมือง ผู้ที่เรียนชั้นสูงก็เท่ากับเป็นพี่เหมือนคนเกิดก่อน ผู้ที่เข้าใหม่ก็เป็นน้องสุดท้องต้องเคารพเชื่อฟังพี่ ๆ ฉะนั้นเมื่อเปิดเรียนเรียบร้อยแล้วเขาก็มีพิธีต้อนรับน้องใหม่กันสนุกสนาน"

"อะไรกันล่ะครับ เสื้อกางเกงเปรอะมาหมดใช้ไม่ได้ เจ้าเหน่งเขาบอกว่า ถ้าพ่อเห็นเมื่อตอนเสร็จใหม่ ๆ คงจำเขาไม่ได้ หน้าตาเลอะเทอะเหมือนผีทะเล ผีดง ผีดอยอะไรนั่นแหละ ผมก็ถามว่าแล้วเองไปเล่นกะเขาทำไม ไม่หลีก ๆ ไปเสีย เจ้าเหน่งบอกว่า ไม่ใช่เล่นกับเขาเขาบังคับต้องทำทุก ๆ คน สุดแท้แต่พี่ ๆ เขาจะให้ทำอย่างไร บางทีต้องเดินสี่ขาอย่างกะสุนัข บางคราวต้องคลานไปอย่างกับงู บางหมู่ก็ให้แหกปากตะโกน สีแต้มหน้าทาเสื้อกางเกง นี่นะอย่างเบา ๆ จิปาถะ สุดแต่เขาจะสรรทำกัน ไม่ได้รับกันในห้องสนุกรื่นเริงอย่างที่นึกกันหรอกครับ เขาจัดซุ้มไปตามถนนยาวเหยียดเชียว ทรมานทรกรรมที่สุดในโลก เจ้าเหน่งมันว่าเหมือนกับยมบาลต้อนรับสัตว์นรก" นายจันระบายความอึดอัดใจอย่างกับถูกต้อนรับมาด้วยตนเอง

ข้าพเจ้านึกขัน ๆ กิริยาท่าทางที่นายจันแสดงความเกรี้ยวกราดจึงบอกว่า เด็ก ๆ เขาสนุกกัน คุณโยมอย่าไปวิตกวิจารณ์อะไรมันเลย ปล่อยเขาเถอะ นั่นแหละมหาวิทยาลัยละ ต้องหัดสำบุกสำบัน

"สนุกอะไรกันล่ะครับ เสื้อผ้าเสียหมด เปลืองเงินเปลืองทองไปเท่าไรมิหนำซ้ำยังหัดนิสัยเลว ๆ ให้เด็ก ๆ อีก ลูกผมต้องไปค้างคืนถูกบังคับให้กินเหล้า ลูกพี่เขาว่า ลูกผู้ชายต้องเป็นทุกอย่าง อาชีพข้างหน้าต้องรักกัน สมาคมกัน กินไม่เป็นไม่ได้ ผมยังนึกว่า ถ้าผมไปเห็นอย่างนั้นต้องเกิดเรื่องแน่ ผู้หญิงก็ถูกเหมือนกัน ข้อที่ผมวิตกก็ตรงที่เจ้าเหน่งมันบอกว่า เพื่อน ๆ มันหลายคนน้ำตาตกผูกใจเจ็บไว้ว่า ถึงทีละจะแก้เผ็ดให้เต็มที่ ทีใครทีมัน ผมฟังดูแล้วไม่เห็นว่าจะได้ประโยชน์อะไร ไม่รู้ว่าเอาประเพณีเหล่านี้มาแต่ไหน".

"ประเพณีการรับน้องใหม่นี้ เห็นจะเอาตัวอย่างมาจากเมืองนอก" ข้าพเจ้าพยายามจะเปลี่ยนความรู้สึกของนายจันให้เบาลง

"จะเป็นประเพณีเมืองนอกเมืองนาอะไรก็ช่างเถอะผมว่า จะต้องดูบ้านเราไว้บ้าง อะไร ๆ ก็อ้างเมืองนอก ๆ ทำไมไม่กินขนมปังแทนข้าวกันล่ะครับ" นายจันกับโหมหนักเข้าไปอีก ข้าพเจ้าจึงนั่งยิ้มฟังคนบ้านนอกแสดงความเห็น นายจันจึงว่าต่อไปว่า

"แบบนี้จะเป็นเหมือนเจ้าปลิวข้างบ้านผม วันหนึ่งเขาทำบุญบ้าน ยกหม้อขาว ๆ ตักข้าวมาถวายพระ พระท่านก็มอง ๆ หลวงพ่อท่านถามว่า ทิดปลิวแกไปได้หม้อข้าวใบนี้มาจากไหน เจ้าปลิวปลื้มใจที่หลวงพ่อช่างสังเกตช่างทัก จึงตอบว่าสะอาดตาดีไหมครับหลวงพ่อ นี่แหละผมจะนำมาใช้เป็นตัวอย่าง ให้พวกบ้านนี้เขาเห็นแบบอย่างใหม่ ๆ ที่เขานิยมกันในเมือง ผมจำมาจากบ้านท่านนายอำเภอเมื่อวันไปช่วยท่านทำบุญ แต่ของท่านตีนมันสูงกว่านี้ มีหูสองหู ผมเดินดูในร้านไม่เห็นแบบนั้น มาเห็นแบบนี้เข้าดูมันเข้าท่ากว่ากันครับ จับหูเดียวผมว่าถนัดดี เสียหน่อยตรงที่ฝาปิดไม่มีช่องสำหรับทัพพีเท่านั้น หลวงพ่อท่านยิ้ม ๆ และบอกว่าเข้าทีดีเหมือนกัน ท่านก็ตักข้าวใส่จาน และพระรูปอื่น ๆ ก็ตักข้าวฉันกัน พอเผลอ ๆ คน หลวงพ่อก็เรียกทิดปลิวเข้าไปกระซิบเบา ๆ ว่า ไอ้นี่น่ะมันหม้อมูตร์เขาใช้สำหรับปัสสาวะ อย่าเอะอะไปใส่คราวนี้แล้วก็เก็บเสีย คนอื่น ๆ ที่เขารู้จักเขาจะกินข้าวไม่ลง นี่แหละครับจำแบบอย่างผิด ๆ มา ขายหน้าตัวเอง ผมอยากจะเรียนถามพระคุณเจ้าว่า การต้อนรับกันน่ะ ทางพระเราท่านไม่ได้สั่งสอนไว้บ้างนะครับ" นายจันตวัดท้ายมาแหย่ข้าพเจ้าอีก

"มี คุณโยม" การต้อนรับนี้ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า เป็นข้อที่ควรเคารพข้อหนึ่งในหกข้อคือ

๑. พุทธคารวตา	ความเคารพในพระพุทธเจ้า
๒. ธรรมคารวตา	ความเคารพในพระธรรม
๓. สังฆคารวตา	ความเคารพในพระสงฆ์
๔. สิกขาคารวตา	ความเคารพในการศึกษา
๕. อัปปมาทคารวตา	ความเคารพในความไม่ประมาท
๖. ปฏิสันฐารคารวตา	ความเคารพในปฏิสันฐาร

ปฏิสันฐานนั้นแปลว่า การต้อนรับ อันการต้อนรับ คือการปิดการป้องกันความเสื่อมที่เป็นช่องว่างระหว่างกันและกันเช่นการต้อนรับแขกที่มาหาเหมือนคุณโยมกับอาตมา เมื่อคุณโยมมาหาอาตมามีช่องว่างอยู่ที่เรามองกันไม่ค่อยเห็น คือช่องว่างระหว่างที่คุณโยมนั่งกับอาตมานี่แหละ ช่องว่างตรงนั้น

ถ้าเราไม่ป้องกันหรือไม่ปิดเสียก็จะเกิดความไม่เป็นมงคลขึ้น เมื่อคุณโยมมาถึงเด็กรีบยกน้ำมาตั้ง เชิญคุณโยมรับประทานนั่นแหละ เป็นการปิดช่องว่างตอนหนึ่งของอาตมาล่ะ คุณโยมได้รับการต้อนรับด้วยน้ำดื่ม จะดื่มหรือไม่ดื่มก็ตามคุณโยมก็ยังรู้สึกว่า กุฏินี้ไม่แห้ง เรียกว่ามีน้ำใจ ครั้นอาตมาทักทายคุณโยมอีก คุณโยมก็ชื่นใจว่าอาตมามีความสนใจโอภาปราศรัย หรือเมื่ออาตมาไปบ้านคุณโยม คุณโยมก็ยกมือนิมนต์ให้ขึ้นเรือน จัดน้ำบุหรี่มาถวาย อาตมาก็ย่อมสบายใจ ไม่รู้สึกคับแคบว่าเจ้าของเขาไม่ต้อนรับ การต้อนรับทางพระพุทธศาสนามี ๒ อย่างคือ

๑. อามิสปฏิสัณฐาร การต้อนรับด้วยสิ่งของ

๒. ธรรมปฏิสัณฐาร การต้อนรับโดยธรรม เช่น การทักทายปราศรัยด้วยวาจาอันไพเราะ

การต้อนรับน้องใหม่ในมหาวิทยาลัยที่ลูกคุณโยมอยู่นั้น จะอนุโลมก็พอได้ แต่เรียกว่าใช้ของไม่ดีผลก็ออกมาไม่ดี แทนที่จะเกิดเป็นความรัก กลับเป็นความชิงชังเคียดแค้นขึ้น ธรรมดาพี่น้องก็ไม่ต้อนรับพี่น้องกันอย่างนั้น ถ้าต้อนรับกันแบบที่ลูกชายคุณโยมถูกมา มีหวังฆ่ากันแน่ บางคนเขาก็บอกว่าเป็นการปรามไว้ให้น้องที่เข้ามาใหม่กลัวยอมอ่อนข้อต่อพี่ ๆ ความจริงถ้าพี่ ๆ ทำดีมีระเบียบแบบแผนวางไว้แล้ว น้อง ๆ ก็คงจะต้องเคารพ พระบวชใหม่ที่วัดนี้ปีหนึ่ง ๔๐–๕๐ รูป ตามพระวินัยท่านก็วางไว้ให้เคารพอาวุโส คือถือพรรษาเป็นเกณฑ์ก็เรียบร้อยดี อาตมาว่าถ้าการจัดต้อนรับนั้น ทำกันเพื่อความร่าเริงสนุกสนานด้วยเมตตาจิต ปรารถนาความสุขแก่กันเหมือนอย่างกับการเล่นสาดน้ำสงกรานต์แต่โบราณก็คงจะงามดี ถ้ารับกันแบบสาดน้ำหนึก ขี้โคลนอย่างสงกรานต์ที่บางคนใจไม่งามทำก็เกิดเรื่อง ที่หนักมือขึ้นเรื่อยๆ ก็อย่างกับที่ลูกชายคุณโยมว่าแหละ มันแก้เผ็ดแก้แค้นกัน แต่แกล้งรุ่นต่อๆ มา ความจริงอย่างที่คุณโยมว่านั่นแหละ ประเพณีของแห่งหนึ่งจะมาใช้อีกแห่งหนึ่ง อาจไม่เหมาะกันก็ได้ บ้านเรามีประเพณีดี ๆ การที่จะให้คนเคารพยำเกรงนั้นต้องให้ความเคารพรัก อย่าให้เคารพด้วยความชัง คุณโยมบอกลูกชายและให้เขาบอกเพื่อน ๆ อย่าไปผูกใจโกรธ มันจะเป็นการกำเกวียนกงเกวียน ที่จะต้องผูกเวรกันสืบ ๆ ไป พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร ตั้งจิตแผ่เมตตาปรารถนาความสุขความเจริญให้แก่กันและกันดีกว่า โลกนี้อยู่สงบได้ด้วยเมตตา มองหาแง่ดีของเขามาหักกลบลบล้างกับความไม่ดีเสีย ให้นึก ๆ ว่า พี่ ๆ เขารักเรา เปลี่ยนใจให้นึกสนุกไปกับเขาเสีย ถ้านึกทีไรยังโกรธยังแค้นความผูกพยาบาทอาฆาตก็ทวีขึ้น ความเป็นมิตรก็หมดไป ไมตรีจิตก็ไม่มี มองเห็นแต่ความเป็นศัตรูทุก ๆ ด้าน ความรู้สึกเช่นนี้ถ้ามันเกิดบ่อย ๆ ก็จะมากขึ้น เหมือนฝุ่นละอองที่จับพื้นยิ่งปล่อยก็ยิ่งมาก ต้องกำจัดโดยเร็ว อาตมาชอบภาษิตโลกนิติบทหนึ่ง รู้สึกไพเราะจับใจมาก ดังนี้

รักกันอยู่ขอบฟ้า เขาเขียว
เสมออยู่หอแห่งเดียว ร่วมห้อง
ชังกันบ่แลเหลียว ตาต่อ กันนา
เหมือนขอบฟ้ามาป้อง ป่าไม้มาบัง

การอยู่กันด้วยความรักมีไมตรีจิตต่อกัน หน้าตาก็ยิ้มแย้มแจ่มใส จากกันไปไกลแสนไกล นานเท่านาน ก็ย่อมอาลัย ความชิงชังกันนั้น แม้แต่หน้าก็ไม่อยากมอง อยู่กันด้วยความหวาด ความกลัว ความสะดุ้ง คำว่าเมตตา มิตรและไมตรีเป็นพื้นศัพท์ที่มีความหมายอย่างเดียวกันคือความปรารถนาความสุขให้แก่กันนั่นเอง คนที่มีเมตตาก็คือผู้ที่รักอยากเห็นเรามีความสุข มิตรก็คือผู้ที่ช่วยเหลือกัน คนที่มีไมตรีก็คือคนที่มีน้ำใจต่อกัน คนขาดน้ำใจก็คือคนใจแล้ง คนขาดเมตตาก็เป็นคนทารุณโหดร้าย ผู้ที่มิใช่มิตรก็คือศัตรูที่จ้องแต่จะล้างผลาญกัน การจองเวรเป็นศัตรูกันไม่เคยให้ประโยชน์เลย ความเป็นผู้มีเมตตาจิตต่อกันเท่านั้นย่อมยังประโยชน์สุขให้เกิดขึ้น'' .....ข้าพเจ้าก็เลยเทศน์ใหญ่เพื่อจะผ่อนความร้อนของนายจัน

"นิมนต์เถอะครับ เทศน์ดี ๆ อย่างนี้นั่นซิครับ มันต้องอย่างพระคุณเจ้าว่าจึงจะถูก ต้องแผ่เมตตากัน มิใช่ทารุณกัน ลูกผมก็จะพลอยเสียคนไปด้วย ผมเห็นว่าเสียเวลาร่ำเสียเวลาเรียนสิ้นเปลืองเงินทอง พุทโธ่ บางคนพ่อแม่จนมีเงินเพียงค่าเรียนกับค่าใช้จ่ายเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น อย่านึกว่าเข้ามหาวิทยาลัยเป็นเศรษฐีมันไม่ค่อยเห็นใจกันเลย ข้อสำคัญก็คือแทนที่จะฝึกเป็นคนดี กลับบังคับเคี่ยวเข็ญให้ประพฤติชั่ว บังคับให้กินเหล้าไม่ไหวนะครับ"

"คุณโยม เขาสนุกกันนิด ๆ หน่อย ๆ อย่าไปเอาเป็นอารมณ์เลย"

"นิดหน่อยอะไรครับ บางคนเมาจนหมดสติต้องหามกันก็มี ถ้าเหล้าดีเป็นเครื่องสร้างความสนุกสำราญละก้อ พระคุณเจ้าต่อไปให้แต่ศีล ๔ ก็แล้วกัน" นายจันเหวี่ยงข้าพเจ้าเต็มแรงทีเดียว

"มิใช่เช่นนั้น อาตมาเห็นว่าเขากินกันแล้ว ก็ว่าไปอย่างนั้น ไม่ใช่ว่าจะพลอยนิยมยินดีอะไรหลอก ศีลข้อ ๕ นะ ท่านว่าสำคัญกว่าข้ออื่นทั้งหมด ล่วงละเมิดศีลข้อ ๕ เท่ากับขาดคำสั่งสอนทั้งพระไตรปิฎกทีเดียว เพราะสุราหรือเหล้านั้น เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

เมื่อดื่มเมาแล้ว ก็ย่อมขาดสติความรู้สึกผิดถูก ความไม่ประมาทคือมีสติอยู่เสมอ คำสอน ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ คือพระไตรปิฎกนี้ รวมอยู่ที่ความไม่ประมาทข้อเดียวเท่านั้น ผู้ที่ไม่เมาอาจได้ชื่อว่า "เป็นผู้ทรงพระไตรปิฎก" ก็ได้

"แหม ....ผมอยากอาราธนาไปโปรดในมหาวิทยาลัยสักครั้ง"

" อย่าเลยโปรดคุณโยมคนเดียวก็พอแล้ว อันที่จริงการต้อนรับน้องใหม่ที่ทำกันเกินพอดีนี้ หนังสือพิมพ์ก็วิจารณ์กันมิใช่น้อย เห็นจะเป็นเพราะผู้ปกครองทนกันไม่ไหวอย่างคุณโยมนี่แหละ อาตมาเคยถามผู้ที่ไปเรียนในอเมริกาบางคนเขาบอกว่าประเพณีต้อนรับนักศึกษาใหม่นั้น สำหรับมหาวิทยาลัยเขามุ่งไปในการที่จะให้นักศึกษาใหม่ทำความรู้จักคุ้นเคยกันเองมากกว่า จะมีรุ่นพี่ปีสุดท้ายเป็นเพียงพี่เลี้ยงเท่านั้น ตอนแรกเขาจะพาไปแนะนำตึกต่าง ๆ และสถานที่ควรทราบภายในบริเวณมหาวิทยาลัยก่อน แล้วจึงไปจัดแคมป์อยู่กันโดยพี่เลี้ยงไปคอยแนะนำวิธีของเขาอบอุ่นสนิทสนมกันดี แต่เขามีอีกอย่างหนึ่งจัดเป็นรูปชุมนุม ประเภทนี้ต้องเป็นนักศึกษาที่มีชื่อเสียงดี เช่น ผู้ที่เรียนเก่ง ๆ ตั้ง ๘๕ % ขึ้นไป พวกนี้เขาจะจัดไว้เป็นแบบหมู่บ้านอย่างเอกเทศ ไม่อยู่หอพัก ปกครองกันเอง ผู้ที่เป็นน้องใหม่จะต้องอดทนเป็นอย่างยิ่ง แล้วเขาก็รักกันจริง ๆ เพราะสมัครใจไปอยู่กัน นี่ก็ฟังเขาเล่า ๆ เท่านั้น" ข้าพเจ้าหยุด เพื่อสอบอารมณ์นายจันสังเกตว่า ความร้อนที่โหมมาอย่างแรงเมื่อสักครู่กำลังลดลง ไม่ต่อความอีก ข้าพเจ้าจึงเทศน์ต่อไปอีกว่า

"คนเราจะมีน้ำใจผูกพันกันนั้น ต้องอาศัยความดีต่อกัน พระพุทธเจ้าสอนวิธีผูกใจให้รักกันไว้ว่ามี ๔ ประการ

๑. ต้องรู้จักแบ่งปันของที่ควรจะแบ่งปันกันได้เพื่อช่วยเหลือกัน เช่นเด็ก ๆ มีขนมเอาไปฝากเด็กด้วยกัน ก็เป็นเพื่อนกัน ผู้ที่เป็นเพื่อนกันต้องยอมเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว
๒. ต้องรู้จักใช้ถ้อยคำที่ฟังแล้วน่ารัก อยากเจรจาด้วย
๓. ต้องพูดแนะสิ่งที่เป็นประโยชน์ ประพฤติอะไรก็หวังประโยชน์แก่กัน ไม่ทำลายประโยชน์
๔. ต้องรู้จักวางตัวให้ถูก ผู้ใหญ่ เด็ก หรือเพื่อนจะต้องรู้จักวางตัวเราให้เหมาะเหมือนกับแก้วน้ำใบนี้ ถ้าวางไม่ถูกก็อาจตั้งที่ใกล้มือใกล้เท้าเกินไป หรือวางข้างหลังมองไม่เห็นอะไรทำนองนี้ การวางตัวนี้เป็นเรื่องเล็กน้อย แต่สำคัญมาก พี่วางตัวไม่เป็นน้องจะต้องเคารพเชื่อฟังอย่างไร น้องไม่รู้จักพี่ก็ควรจะต้องลงโทษ

ผู้ที่สามารถประพฤติตนได้ดังนี้ อยู่ที่ไหนก็มีคนรัก มีเพื่อนฝูงมาก สังคมจะอยู่ได้ก็เพราะทุกคนในสังคมมีความเข้าใจในหน้าที่ตนจะต้องประพฤติปฏิบัติต่อสังคมนั้น

คุณโยมช่วยเป็นหน้าที่เตือนลูกชายและบอกลูกชายให้เตือนเพื่อน ขอให้เขาเลิกโกรธแค้นผูกพยาบาท วิธีแก้นั้น เมื่อพื้นสกปรก เราล้างด้วยน้ำสกปรก ย่อมไม่สะอาดได้ มิหนำซ้ำยิ่งจะสกปรกยิ่งขึ้น ต้องหาน้ำสะอาดมาล้าง คุณโยมต้องบอกลูกชายและเพื่อน ๆ เขาว่า ต้องจำสิ่งที่เห็นว่าไม่ดีไว้ต่อไปเมื่อเรามีหน้าที่ที่จะจัดการต้อนรับน้องใหม่บ้าง เราก็เปลี่ยนเป็นวิธีให้นุ่มนวล ให้ผู้ที่ได้รับการ

ต้อนรับดีอกมีใจ อยากเป็นมิตรต่อกัน ขอให้หาอ่านหนังสือวาสิฏฐีภาคสวรรค์ ตอนกามนิตขึ้นไปเกิด จะรู้สึกว่า กิริยาที่เทพบุตรเทพธิดาต้อนรับผู้ขึ้นไปอุบัติใหม่นั้นต่างแสดงอาการยิ้มแย้ม ยินดี ชื่นชมมีไมตรีต่อกัน อยากจะทราบอะไร ก็ได้คำตอบในทันที ผู้ที่ขึ้นไปอุบัติก็ไม่หว้าเหว่ใจ เกิดปิติสุขในทิพยสมบัติอันวิเศษนั้น อ่านแล้วเป็นสุขใจจริง ๆ อยากเกิดในสวรรค์ " นายจันคล้อยตามความเห็นของข้าพเจ้า คลายความโกรธลงได้ ข้าพเจ้าจึงเปลี่ยนเรื่องสนทนาอย่างอื่นจนกระทั่งนายจันลากลับ

"สมานมิตร" งานของนักเรียนโรงเรียนนี้ ไม่เกี่ยวกับพิธีต้อนรับน้องใหม่ เป็นงานสมาคมสามัคคีระหว่างนักเรียนเก่านักเรียนใหม่ เป็นงานประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อความรื่นเริงเป็นกันเอง ส.ก. จึงรักกัน ช่วยเหลือกัน มีความรู้สึกเหมือนพี่เหมือนน้อง เด็กคนหนึ่งของข้าพเจ้าไปสอบในที่แห่งหนึ่ง ท่านกรรมการถามว่าเป็นนักเรียนโรงเรียนไหน พอบอกว่า "สวนกุหลาบ" ท่านก็บอกว่า ผมก็ "สวน" เหมือนกัน เพียงเท่านี้ เด็กของข้าพเจ้าบอกว่า รู้สึกว่า "พบพี่แล้ว" เกิดความอบอุ่นใจ คลายความวิตกกังวล อิทธิพล "สมานมิตร" หรือมิใช่

จาก หนังสือสมานมิตร
ร.ร. สวนกุหลาบวิทยาลัย
ปี ๒๕๐๙

ปัญญาเกินสติ

พระรัตนเวที

คนมีปัญญามากกว่าสติ มักทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ เรื่องง่าย ให้เป็นเรื่องยาก คนมีสติมากกว่าปัญญา เรื่องใหญ่หรือเล็ก ง่าย หรือยากก็เท่านั้นแหละ ทราบแต่ว่าเป็นเรื่องเท่านั้น

คืนวันนั้น คือคืนวันที่ข้าพเจ้าจะเล่านี่แหละ เวลาประมาณ ๒๒.๐๐ น. เศษ ข้าพเจ้า สรงน้ำแล้วเหลือบเห็นต้นโกศลในกระถาง ซึ่งตั้งอยู่ตรงระเบียงกุฏิ ใบตกเฉาเหมือนคนหิวข้าวจัด ๆ ข้าพเจ้ารู้สึกว่าต้นโกศลแสดงอาการฟ้องว่าลูกศิษย์ขาดความขยันเสียแล้ว เด็กลูกศิษย์คนหนึ่งกำลังจะปิด ประตูข้างนอก ข้าพเจ้าเรียกมา ครั้นจะดุว่าเธอในเวลานั้น ก็เท่ากับก่อไฟกลางดึก เห็นว่าจะไม่นุ่มนวล จึงบอกว่า

"ชัย เธอลองวิจัยดูโกศลต้นนี้ที่ว่า มันเป็นอะไรจึงทำท่าจะตาย" แล้วข้าพเจ้าก็เข้าห้อง เพื่อจะไหว้พระสวดมนต์ พอนั่งและหยิบธูปเท่านั้น เจ้าชัยของข้าพเจ้ารายงานผลว่า "ท่านครับ ดิน มันจืดต้องเปลี่ยนดินใหม่ครับ" พอข้าพเจ้าได้ฟังเลยเกิดอารมณ์ขันขึ้นมาทันที จึงบอกว่า "เธอไปดูที่ ข้างล่างซิ ใครยังไม่นอนบ้าง บอกขึ้นมา" อีกสักครู่หนึ่งก็ได้เพื่อนขึ้นมาสองคน ข้าพเจ้าก็บอกว่า "อ้าว ช่วยกันทำการวิจัยต้นโกศลต้นนั้นว่าทำไมมันถึงทำท่าจะตาย"

เมื่อข้าพเจ้าไหว้พระสวดมนต์จบ ลุกออกมานั่งระเบียงห้อง เจ้าสามเกลอนักวิจัยกำลังนั่ง หัวร่อกันอยู่ ข้าพเจ้าจึงถามนายเสน่ห์ว่า "เป็นยังไงวิจัยแล้วหรือยัง" นายเสน่ห์ตอบทันทีว่า "ดิน มันเก่าครับ และมันอยู่ในร่มอากาศไม่พอ" ข้าพเจ้าถามคนต่อไป "นายแป๊ะว่ายังไง"

"ดินมันเก่า อากาศไม่พอ ต้องเอาไปตั้งไว้ที่แจ้ง ๆ แล้วก็ขาดน้ำด้วยครับ"

ข้าพเจ้าจึงเชิญนักวิจัยชั้นยอดทั้งสามมานั่ง ๆ ใกล้ ความจริงเธอทั้งสามนั้นเป็นเด็กที่อยู่กับ ข้าพเจ้าเพียงคนเดียว คือ นายแป๊ะจบชั้น ม. ๖ ส่วนนายเสน่ห์นั้น เคยมาอยู่พักหนึ่ง สอบ ม. ๘ ได้ สอบเข้าเรียนต่อไม่ได้จึงกลับไปอยู่บ้าน และกลับมาคราวนี้ก็มาเรียนกวดวิชาเพื่อสอบแข่งขันเข้าเรียน มหาวิทยาลัย นายชัยนั้นเป็นเพื่อนของนายเสน่ห์ จบชั้น ม. ๘ มาขอพักอยู่ ๓–๔ เดือนแล้ว เพื่อ กวดวิชาสอบแข่งขันเข้าเรียนมหาวิทยาลัยเช่นเดียวกัน ข้าพเจ้าจึงบอกแก่เธอว่า "ความจริงฉันจะให้ นายชัยตักน้ำมารดก็จะเป็นเหมือนว่า ฉันตำหนิว่าไม่รดน้ำต้นไม้ ฉันจึงบอกทางอ้อมให้วิจัยดู มันขาด น้ำเพียงขันเดียวเท่านั้นไม่เชื่อลองดูก็ได้" ข้าพเจ้าก็ให้คนหนึ่งในสามคนนั้นไปตักน้ำมารด ครั้นแล้ว

ข้าพเจ้าเห็นเป็นโอกาสที่จะแนะนำเด็กสามคนนี้ แม้เป็นเวลาที่จะดึกสักหน่อย แต่ก็เป็นเวลาที่เฝ้าพูดกับเธอ เสียงนาฬิกาเรือนใหญ่ในห้องโถงดังผ่านออกมา บอกเวลาห้าทุ่ม หอเก๋งซึ่งเป็นหอพักที่ดูตำหรับตำรารวมทั้งที่นอนเสร็จ ปิดไฟหมดแล้วมองเห็นมุ้งขาว ๆ ในเงามืดกางเรียงแถว เด็กส่วนใหญ่หลับกันแล้ว ทั้งสามนักวิจัยคงนั่งอมยิ้มมองหน้ากันบ้าง ก้มหน้าบ้าง ข้าพเจ้าจึงเทศต่อไปว่า

"ชัย กับ เสน่ห์ เธอทั้งสองกำลังจะสอบเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย ฉันมีความยินดีและพอใจที่เธอรักเรียนกัน เพราะโลกทุกวันนี้ต้องการคนมีการศึกษา ชีวิตเราจะต้องต่อสู้แข่งขันกัน สนามแข่งของชีวิตแต่ละคนต้องการความจัดเจน ความรอบรู้ เหมือนนักฟุตบอล นักฟุตบอลที่ดีต้องมีกำลัง หมั่นลงสนามฝึก จะแข่งกับทีมไหน ก็ต้องรู้กำลังความสามารถทีมของตัวด้วย มิใช่ว่าเป็นนักฟุตบอลแล้วแข่งได้ทุก ๆ ทีม เหมือนเราจบ ม. ๘ แล้วอยากจะเรียนต่อในมหาวิทยาลัย เราจะต้องเพิ่มกำลังให้สติปัญญาเกิด อย่าคิดว่าความรู้ ม. ๘ นั้น พอที่จะเข้าต่อสู้กับเขา การเรียนในมหาวิทยาลัยเป็นการเรียนชั้นอุดมศึกษา ผู้สำเร็จแล้วจะรับปริญญาบัตร ซึ่งแสดงว่าเป็นผู้รอบรู้ ฉันฟังเขาเล่าว่าในมหาวิทยาลัยต้องเพิ่มความอดทนความขยันขันแข็งแรงอีก ๑๐–๒๐ เท่า ต้องดูหนังสือเก่ง ๆ อ่านหนังสือมาก ๆ ฟังเรื่องราวเหตุการณ์ทั่ว ๆ ไปเสมอ เขียนหนังสือก็มิใช่หน้าสองหน้า มหาวิทยาลัยในอินเดียนั้น เขาว่าต้องเขียนนับเป็นสิบ ๆ หน้า ซึ่งแสดงว่าผู้เขียนจะต้องมีทุนสำรองในสมองมาก ๆ"

"สติกับปัญญาเป็นธรรมชาติที่อยู่ในตัวของแต่ละบุคคล ต้องหมั่นฝึกฝนจึงจะมีจะเกิดขึ้นได้ เช่น เราหัดเขียนหนังสือเมื่อตอนเล็ก ๆ กว่าจะเขียน ก. ไก่ ข. ไข่ ได้แต่ละตัวยากเย็นเหลือเกิน เดี๋ยวนี้ หลับตาก็ยังเขียนได้ สติปัญญาก็เหมือนเหล็ก ถ้าปล่อยไว้เป็นแท่ง มันก็เป็นเหล็กแท่ง ๆ จะใช้งานได้ก็ประเภทใช้น้ำหนัก ถ้าตีออกให้บางชุบให้กล้า ลับให้คมก็เป็นมีดใช้งานประณีตขึ้นได้ มีดนั่นแหละ ก็ยังต้องหมั่นลับ คมจึงจะคงตัวอยู่ เหล็กก็มิใช่ว่าจะเป็นมีดได้ทุกประเภท" แล้วข้าพเจ้าก็ให้นายแป๊ะไปหยิบมีดโต้ มีดบาง และมีดโกน มาวางเรียงไว้ตรงหน้า บอกให้นักวิจัยทั้งสามพิจารณาดู

"ฉันบอกว่าสติกับปัญญาเป็นธรรมชาติที่มีอยู่ในตัวของแต่ละคน แต่ก็มีไม่เท่ากัน ก็เช่นกับมีดหรือนักฟุตบอล ส่วนสาเหตุที่ก่อให้เกิดความแตกต่างกันนั้น ก็มีหลายประการ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่ามี ๔ ประการ คือ

๑. สถานที่อยู่ ถิ่นที่อยู่ของแต่ละบุคคลนั้น ถ้าในท้องถิ่นที่เจริญมีผู้มีสติปัญญา ๑ มีแพทย์ ๑ มีแม่น้ำ ๑ มีคนให้กู้เงิน ๑ เช่นนี้ก็ย่อมจะก่อให้เกิดสติปัญญาได้ เหมือนกับเธอสามคนมาจากหัวเมือง แล้วมากวดวิชาแสวงหาความรู้ในกรุง ความรอบรู้ก็เพิ่มขึ้น มิใช่เพิ่มตรงที่กวดวิชาเท่านั้น การได้พบได้เห็นสิ่งต่าง ๆ ในกรุงนี้ ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนฉลาดขึ้นด้วย คนเราถึงจะมีบุญวาสนาอย่างไร จะใหญ่โตก็ภายในส่วนที่มีจำกัดเท่านั้น เช่นเธอถ้าอยู่ที่บ้าน อย่างสูงก็กำนันผู้ใหญ่บ้าน

หรือครูโรงเรียน เหมือนต้นไม้ที่ปลูกในกระถาง ก็ต่างกับต้นไม้ที่ปลูกลงดิน ที่อยู่จึงเป็นกำลังส่งสำคัญประการหนึ่ง

๒. การคบเพื่อน เพื่อนได้ชื่อว่าเป็นกำลังที่สอง ถ้ามีเพื่อนดีก็เป็นกำลังส่งให้สูง ถ้าได้เพื่อนชั่วก็กลับเป็นกำลังถ่วงให้ตกต่ำ ถึงจะอยู่ในสถานที่เจริญได้เพื่อนเลวก็ยิ่งเลวใหญ่ การคบคนในกรุงจึงต้องเลือกดู คนดีนั้น กาย วาจา ใจ ย่อมตั้งอยู่ในสุจริต "คบเพื่อนดี เป็นศรีแก่ตัว คบเพื่อนชั่ว อัปรีย์จัญไร"

๓. การครองตัว ต้องตั้งตนของตนให้อยู่ในขอบแห่งความดี ถ้าเราไม่ระมัดระวังตัว เราก็จะล้มเอนไปตามกระแสคลื่นส่วนใหญ่ เพราะธรรมดาความไม่ดีทั้งหลายแหล่นั้น มันมักเชิญชวนเรามิได้หยุด เช่นเราเรียนหนังสือ มันก็บอกว่าไม่ต้องดู ไม่ต้องเรียนมาก หรือไปดูเอาเมื่อใกล้ ๆ สอบ หรือคอยพึ่งครูอาจารย์เก็ง ชวนให้เที่ยวเตร่เอาแต่การสนุกสนาน ดังนี้ก็เท่ากับเราตั้งตัวเราไว้ไม่อยู่ ต้องเอนเอียงลงไปตกอยู่ในกระแสแห่งความชั่ว ถึงจะอยู่ในที่ที่ดี มีเพื่อนดี แต่เราไม่ดี ก็เอาดีไม่ได้ เราจึงต้องฝึกตัวเราให้ตั้งอยู่ในทางดี

๔. กรรมเก่า คือกรรมที่ทำไว้ชาติก่อน ๆ ส่งเสริมสร้างคนมาให้แตกต่างกันโดยประการทั้งปวง คนสมัยใหม่มักไม่ค่อยเชื่อเรื่องนี้ แต่เราต้องตรองด้วยปัญญาให้ดี เช่นลูกที่เกิดจากพ่อแม่เดียวกัน ทำไมจึงแตกต่างกัน พ่อแม่ต้องการให้ลูกไม่ดี ต้องการมีลูกหัวดื้อขี้โรค เจ็บออด ๆ แอด ๆ หรือ ? ต้องการลูกที่มีสติปัญญาไม่ดีไม่มี ล้วนแต่ต้องการลูกที่เลอเลิศทั้งนั้น แต่ก็ไม่ได้สมใจ นี่ก็เพราะกรรมที่แต่ละคนทำไว้แตกต่างกัน หรือถ้าจะเปรียบเทียบให้เห็นเป็นปัจจุบัน ก็อย่างกับนักเรียนที่เรียนชั้นเดียวกันกับพวกเธอมาตั้งแต่เข้าโรงเรียน เรียนมาอย่างเธอสักกี่คน หรือในชั้นสุดท้าย ม. ๘ นี่แหละว่ากันเห็นง่าย ๆ สอบได้กี่คน ตกกี่คน ก็ทุกคนมีเวลาเรียนเท่ากัน หรือมีเวลาเท่ากันคนละ ๒๔ ชั่วโมงเหมือนกัน ครูคนเดียวกัน สอนพร้อม ๆ กัน แต่ผลทำไมจึงต่างกัน นี่แหละตัวกรรมที่ต่างกันละ เวลามีเท่ากัน แต่ใช้ไม่เหมือนกัน คนฉลาดใช้เวลาในการศึกษาเล่าเรียน ก็มีความรู้สอบได้ คนโง่ใช้เวลานั้นเที่ยวเตร่ ประพฤติเสเพล ก็ได้รับผลเสเพล ผู้ที่ครูสอนเอาใจใส่พึ่ง ซักถามข้อสงสัย จดบันทึกข้อความที่ควรจด ไม่ทำสลึมสลือ ไม่นั่งคำนับครูในชั้นอย่างกับว่าเคารพนับถือมาก ผลก็คือได้รับความรู้เท่าที่ครูบาอาจารย์บอกเล่า เมื่อสรุปผลปลายปี กรรมเก่าที่ทำมาในรอบปีก็สำแดงผล อย่าไปคิดว่าผลกรรมจะไปรับเอาเมื่อตายไปแล้วเท่านั้น หรือว่าผลกรรมเก่าไม่มี ซึ่งจะเป็นการปฏิเสธความดีของตัวเอง" ข้าพเจ้าพูดคนเดียวเสียจนยืดยาว จึงตั้งคำถามว่า "หรือพวกเธอเห็นว่าเป็นอย่างไร"

"จริงอย่างท่านว่านั่นแหละครับ" นายเสน่ห์ตอบ และนายสองคนนั้นก็แสดงอาการรับด้วยการยิ้มน้อยยิ้มใหญ่

"ฉันตั้งใจจะว่าเรื่องเธอไม่รดต้นไม้หน่อยเดียว แต่เธอก็สร้างเหตุมานิมนต์ฉันเทศน์เสียกลางดึก ฉันนึกจะพูดแต่เรื่องสติกับปัญญา ก็เลยเลอะมายกใหญ่ ขออีกนิดเดียว" ข้าพเจ้าหยุดยกแก้วน้ำขึ้นดื่ม เอนหลังพิงหมอนนิดหนึ่ง เขาทั้งสามเกลอดูอาการว่าตายังสว่างพอที่จะให้ข้าพเจ้าเทศน์จนจบกัณฑ์ได้

"สติ กับ ปัญญา ต้องมีเท่า ๆ กัน คนมีสติมากเกินไป ทำอะไรก็ไม่กล้า กลัวผิดกลัวพลาด ค้าขายก็คิดแล้วคิดอีก กว่าจะตกลงใจตลาดวายเสียแล้ว คนมีปัญญามากเกินไป งานมักผิดพลาดเกินเลยไป ไม่พอเหมาะพอดี ไม่รู้ว่าควรหรือไม่ควร อย่างกับเธอวิจัยกันนั่นแหละ ปัญญามันมากไปหน่อย ถ้าฉันปล่อยเธอ พรุ่งนี้ เธอคงจะต้องขุดต้นออกหาดินมาใส่ใหม่ เพิ่มงานที่ไม่ควรเพิ่ม มิหนำซ้ำจะยกของฉันไปตั้งไว้กลางแจ้งเสียอีก เลยผสมผเสตายกันพอดี ถ้าเธอมีสติคิดหน่อยหนึ่ง หรือสังเกตไว้บ้าง จะเห็นว่ามันตั้งไว้ตั้งนานก่อนเธอมาอยู่ ทำไมมันจึงเพิ่งมาเป็นไข้วันนี้ ดินอะไรมาจำเพาะจืดตอนดึก ๆ อากาศก็ช่างพอเหมาะมาขาดเอาวันนี้ พอฉันใช้สำนวนหน่อยเดียว เธอก็เลยแสดงปัญญาเสียยกใหญ่ ดีเหมือนกันฉันจะได้เทศน์ตอนดึกนี่แหละ เธอจะเป็นบัณฑิตกันข้างหน้า หรือถึงจะไม่เป็นบัณฑิตก็ควรจะลองเอาไปนึกดู จะทำอะไรใช้ปัญญาแล้วต้องมีสติ เมื่อใช้สติก็ต้องมีปัญญา การได้เรียนได้รู้ ได้เห็น การหมั่นนึกคิดตริตรองหาเหตุผล และการผ่านการทำงานมาก จึงเป็นการสร้างสติปัญญา โบราณจึงมีภาษิตว่า "สิบปากว่าไม่เท่าตาเดียวเห็น........ คนมีปัญญามากกว่าสติ มักทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ เรื่องง่ายให้เป็นเรื่องยาก คนมีสติมากกว่าปัญญา เรื่องใหญ่หรือเล็กง่ายหรือยากก็เท่านั้นแหละ ทราบแต่ว่าเป็นเรื่องเท่านั้น เอาละ นอนได้" เขากราบพร้อมกันสามครั้งเดินหัวร่อกันออกไป พอลงพ้นบันได เสียงเขายังขันกันอยู่ ใครคนหนึ่งยังเปรยออกมา นึกว่าวิจัยจริง ๆ เลยแสดงปัญญากันจนเกินสติ

ข้าพเจ้านำเรื่องนี้มาเล่าก็เพราะนึกถึงคำอวยพรที่พูดกันเสมอว่า **"ขอให้มีสติปัญญาดี"** ซึ่งไม่เคยได้ยินว่า ใครให้แต่สติ หรือปัญญาอย่างเดียว คงเกรงว่าจะขาดจะเกินกระมัง ข้าพเจ้าเองก็มักเป็นเช่นนั้น

จากหนังสือ ร.ร. สตรีมหาพฤฒาราม ปี พ.ศ. ๒๕๐๘

หลวงอา.....เชย

โดย....พระรัตนเวที วัดพระเชตุพน

"เชย" มิใช่เป็นชื่อของข้าพเจ้าทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ข้าพเจ้าจำได้ดีว่า ข้าพเจ้ามิได้เคยมีชื่ออย่างนี้จริง ๆ จะนำข้าพเจ้าไปต้มไปแกงหรือทำอะไรที่ไหนก็ได้ แต่จะมาให้รับว่า "เชย" เป็นชื่อของข้าพเจ้านั้น ขอปฏิเสธโดยสิ้นเชิงเด็ดขาด แม้แต่สังคญาติที่ข้าพเจ้ารู้จักก็ไม่เคยปรากฏว่ามีผู้มีชื่อเช่นนั้น อันที่จริงคำว่า "เชย" ก็เป็นคำที่ไพเราะน่าฟัง ไม่น่าที่จะต้องปฏิเสธกันเป็นวรรคเป็นเวรเลย ถึงจะชื่ออย่างนั้นก็คงไม่เสียหายเป็นร้อยเป็นชั่งอะไร เพราะชื่อเป็นเพียงคำสมมติเพื่อที่จะเป็นเครื่องหมายจดจำระหว่างกันเท่านั้นเอง มิใช่ว่าชื่อจะมีอิทธิพลบันดาลให้ดีหรือเลวได้ ผู้อ่านคงจะตั้งคำถามว่า ถ้าเช่นนั้นทำไมข้าพเจ้าจึงต้องมาเขียนปฏิเสธใหญ่โตในที่นี้เล่า ทั้งนี้เพราะข้าพเจ้าลูกหลานตั้งชื่อให้ใหม่ อันเป็นการมิชอบ จึงต้องขออนุญาตลำดับเรื่องราวมาชี้แจงไว้ ณ ที่นี้

เด็กหญิงสาววัยรุ่นคนหนึ่ง เป็นคนช่างเจรจา หน้าตาก็ไม่ขี้ริ้วขี้เหร่ ข้าพเจ้ารู้จักเธอมาตั้งแต่ตัวเล็ก ๆ บิดามารดาของเธอก็คุ้นเคยกับข้าพเจ้าดี เธอเรียกข้าพเจ้าว่า "หลวงอา" ซึ่งเป็นการแสดงความนับถือและยกย่องข้าพเจ้าไว้ในตำแหน่งน้องบิดาของเธอ ข้าพเจ้าก็มีความสนิทสนมเมตตาเธอเหมือนหลานเช่นเดียวกัน เมื่อต่างมานับถือกันดังญาติเช่นนี้แล้ว ข้าพเจ้าจึงทำหน้าที่ญาติผู้ใหญ่ให้ดีเท่าที่จะดีได้ สิ่งใดเป็นความดีงามก็ส่งเสริมแนะนำแก่เธอ ถ้าเห็นว่าอะไรไม่ชอบมาพากลก็ตักเตือนชี้แจงเหตุผล ให้ทราบถึงผลดีและไม่ดี แม้บางคราวข้าพเจ้าจะเจริญเมตตามากเกินไปถึงอาการที่เรียกว่า "ดุ" เธอบ้าง แต่เธอก็มิได้ถือโทษโกรธเคืองจนถึงกับประกาศตัดสัมพันธภาพความเป็นอา–หลาน นอกจากจะมีกิริยา "บ่อง ๆ" หรือ "หน้างอ" บ้างเป็นครั้งบางคราวเท่านั้น นับว่าเธอเป็นเด็กที่อยู่ในเกณฑ์ที่เรียกว่า "เป็นคนว่านอนสอนง่าย"

อันคุณสมบัติความเป็นคนว่านอนสอนง่าย มีความกระด้างน้อยนั้นมีอยู่แก่ผู้ใด ผู้นั้นจะอยู่ที่ไหน จะคบค้าสมาคมกับผู้ใด ย่อมเป็นที่พึงประสงค์โดยทั่วไปอยู่กับใครก็ได้ เมื่อครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระราธะว่า เป็นผู้ที่ว่านอนสอนง่าย เรื่องมีอยู่ว่าเดิมท่านเป็นพราหมณ์ แต่มิใช่พราหมณ์เศรษฐี แต่เป็นพราหมณ์เข็ญใจยากจนมีความประสงค์จะบวชจึงไปอยู่วัดเก็บกวัดปัดกวาดบริเวณวัด ปรนนิบัติพระ เพื่อจะขอให้พระท่านบวชให้ สมัยนั้นการบวชพระยังมิได้ใช้วิธีญัตติจตุตถกรรมอุป-สัมปทาอย่างเช่นปัจจุบันนี้ เมื่อมีผู้มาขอบวชถ้าเห็นเป็นการสมควรพระท่านก็จัดแจงบวชให้ได้ เพียงแต่ให้ผู้จะบวชโกนผมโกนหนวดนุ่งห่มผ้ากาสายะ แล้วก็รับปฏิญญาว่าขอนับถือพระรัตนตรัยเท่านั้นก็เสร็จ

พิธี เรียกว่าติสรณคมนูปสัมปทา การบวชวิธีนี้ปัจจุบันใช้สำหรับบวชเป็นสามเณร พระท่านคงจะเห็นว่าราธะพราหมณ์นั้นเป็นพราหมณ์มาก่อน เมื่อตกอับสิ้นไร้ไม้ตอกเช่นนี้ ก็จะมาบวชเพื่ออาศัยพระพุทธ-ศาสนาเลี้ยงชีพ มิใช่มีศรัทธาโดยใจจริง จะเป็นเหตุให้มีเสียงครหานินทาเกิดขึ้น และถ้าเป็นผู้ที่มีเพียงความประสงค์จะบวชเพื่อเกาะศาสนาเป็นอยู่แล้ว ก็อาจประพฤติตนตามความพอใจ ยากที่จะว่ากล่าวแนะนำได้ พระท่านจึงปฏิเสธไม่รับบวช ถึงกระนั้นราธะพราหมณ์ก็ยังคงพยายามปรนนิบัติพระด้วยหวังว่าคงจะได้อนุเคราะห์ แต่ก็มิได้รับความสนใจ แกก็มีความโทมนัสจนร่างกายซูบผอม อยู่มาวันหนึ่งพระ-พุทธเจ้าเสด็จไปพบและทรงทราบความทุกข์ของราธะพราหมณ์ จึงตรัสถามในที่ประชุมสงฆ์ว่าใครเคยได้รับอุปการะจากราธะพราหมณ์บ้าง เมื่อพระสารีบุตรกราบทูลให้ทรงทราบว่า ราธะพราหมณ์เคยใส่บาตรทัพพีหนึ่ง ทรงชมเชยพระสารีบุตรว่าเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวที และทรงมอบให้พระสารีบุตรจัดการบวชให้ราธะพราหมณ์ แต่มิให้บวชแบบติสรณคมนูปสัมปทา ทรงบัญญัติบวชด้วยญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา คือต้องประชุมสงฆ์ขอความเห็นชอบก่อน พระราธะเป็นรูปแรกที่บวชด้วยวิธีนี้ เมื่อบวชแล้วพระราธะเป็นผู้ว่านอนสอนง่าย จะแนะนำว่ากล่าวอย่างไรก็ไม่โกรธ เป็นที่เบาใจของอาจารย์ คือพระสารีบุตรมาก พระพุทธองค์ตรัสถามข่าวพระราธะ พระสารีบุตรก็กราบทูลให้ทรงทราบและกราบทูลว่าถ้ามีลูกศิษย์อย่างนี้ อย่าว่าสิบหรือร้อยเลยมากเท่าไร ๆ ก็รับได้ พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า พระภิกษุควรเป็นผู้ว่านอนสอนง่ายเหมือนพระราธะ และพึงเห็นผู้ที่ว่ากล่าวตักเตือนเรานั้น ว่าเป็นเหมือนคนบอกขุมทรัพย์ให้

คำที่ "ว่านอนสอนง่าย" นั้นคือ "ว่านอน" หมายถึงห้ามก็เชื่อฟัง "สอนง่าย" คือแนะนำตักเตือนก็กระทำตาม ลักษณะคนว่านอนสอนง่ายคือผู้ที่เมื่อได้รับคำว่ากล่าวสั่งสอนก็ไม่โกรธตุปัดตุป่อง อันแสดงกิริยาเป็นคนเจ้าอารมณ์ เช่น คุณพ่อคุณแม่อบรมสั่งสอนหรือบางครั้งจะดุบ้าง ก็ต้องนึกว่าคุณพ่อคุณแม่ท่านรักเรามากที่สุด ท่านจึงบอกความผิดเรา เราจะได้เป็นคนดี เท่ากับท่านบอกขุมทรัพย์ หรือทำพินัยกรรมมอบมรดกไว้ให้เราเลี้ยงชีวิต เพราะถ้าเรามีความประพฤติดีแล้ว ความประพฤติดีนั้นกินไม่หมด เป็นทรัพย์มรดกติดตัวอยู่ตลอดกาล

ความจริงข้าพเจ้าน่าจะเปลี่ยนชื่อว่า "เชย" จริง ๆ เพราะจะเขียนเรื่อง "หลวงอาเชย" แต่ยังไงไขว้เขวสะเปะสะปะไปยังไงก็ไม่ทราบขอโทษด้วย ขอต่อเรื่องใหม่ บ่ายวันหนึ่งเมื่อเร็ว ๆ นี้ เด็กหญิงวัยรุ่นสามสี่คนมาเยี่ยม ข้าพเจ้ามีความดีใจที่เธอมีน้ำใจระลึกถึงอุตส่าห์มาเยี่ยม แต่เห็นเธอแต่งตัวมาในวันนั้น แทนที่เธอทั้งหมดจะได้สนทนาสาระทุกข์สุขดิบกับข้าพเจ้า แต่เธอต้องกลับนั่งพับเพียบโดยที่มิได้มีผู้ว่า พรหมา จ โลกา ฯ เลย เพราะเธอแต่งตัวทันสมัยนุ่งไมโครสเกิร์ตมาเป็นเหตุ ข้าพเจ้าบอกกับเธอว่าการแต่งตัวนั้นเป็นสมบัติของผู้หญิง ไม่ควรเป็นข้อที่จะค่อนขอดแต่ผู้หญิงต้องรู้จักการแต่งตัว

การนุ่งไมโครสเกิร์ตนิมิสเกิร์ตนั้น เป็นการแต่งตัวที่ชวนให้ตัวเองเป็นอันตราย มีรายงานข่าวหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งว่า ประเทศอะไรข้าพเจ้าจำชื่อไม่ได้ ตั้งแต่มินิสเกิร์ตเข้าไปในประเทศนั้นชั่วระยะเวลาเพียงสามเดือนเท่านั้น สถิติอาชญากรรมทางเพศเพิ่มขึ้นถึง ๒๕% ฉะนั้นเราจะแต่งตัวโดยนึกถึงแต่ความสวยงามทันสมัยเท่านั้นไม่พอ ต้องนึกถึงขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของชาติด้วย ตลอดทั้งกาลเทศะที่จะแต่งตัว ความจริงการแต่งตัวแบบไทยเรานั้น เป็นแบบที่น่าดูงดงามทันสมัยอยู่เสมอ เหมาะแก่ประเทศของเราที่มีวัฒนธรรมของสตรีอันดีงาม ตอนแรกเธอทำท่าปุจฉาวิสัชนากับข้าพเจ้าแต่แล้วเธอก็ยอมรับด้วยดี ชอชมเชยไว้ด้วย ข้าพเจ้าจึงชี้แจงเหตุผลแก่เธออีกว่า ความจริงข้าพเจ้านึกนิยมผู้หญิงที่ช่างปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเครื่องแต่งตัวเสมอ ๆ มีแบบแปลก ๆ ตา แต่เครื่องแต่งตัวนั้นมีอายุสั้นเหลือเกินดูตัวอย่างกางเกงมาใหม่ ๆ ตัวละ ๑๕๐–๒๐๐ บาท ปีกว่า ๆ เท่านั้น สวัสดีไปแล้ว มินิสเกิร์ตมาแทนมินิสเกิร์ตเคราะห์ร้ายเหมือนอียิปต์ มีอายุสั้นนิดเดียว พอเริ่มเข้ามาเท่านั้น ไมโครสเกิร์ตก็ตามมาเป็นอันว่ามินิสเกิร์ตแพ้ชั่วพริบตาเดียวแก่ทั้งสองชนิด วัฒนธรรมประเพณีบ้านเราไม่ต้อนรับ จะเห็นได้ว่ามีทั้งหนังสือพิมพ์และผู้หลักผู้ใหญ่ต่างปรามกันเสมอ ๆ อีกอย่างหนึ่งจะนุ่งจะแต่งก็ต้องดูทรวดทรงเอวองค์ของเราด้วยว่าจะไปกันได้ไหม มิใช่เห็นเขานุ่งก็นุ่งกับเขาไป ข้าพเจ้าจึงเล่าตัวอย่างให้เธอฟัง....

"เด็กรุ่น ๆ คนหนึ่งเธอชื่อเล่น ๆ ว่า "จิ๋ม" อย่าบอกชื่อจริงเขาเลยเดี๋ยวข้าพเจ้าจะถูกข้อหาหมิ่นประมาท เมื่อกางเกงยืดออกมาใหม่ ๆ เธอก็นุ่งกางเกงยืดมาเยี่ยมข้าพเจ้า ตั้งแต่เธอเดินเข้ามา ข้าพเจ้าก็สะดุดตาแล้ว ขณะนั้นกำลังมีแขกอยู่ จึงทักทายและบอกให้เธอนั่งเท่านั้น พอแขกลากลับไปแล้วข้าพเจ้าก็หัวเราะและถามเธอว่าทำไมนุ่งกางเกงอย่างนี้มาเธอยังไม่ตอบ กลับแสดงขบขันหัวเราะงอหาย ข้าพเจ้าจึงถามว่า "ตัวละเท่าไร" เธอตอบพร้อมหัวเราะว่า "ตัวละ ๑๕๐ บาท ซื้อมาใหม่ ๆ นะคะหลวงอา" ข้าพเจ้ายิ้มและต่อความกับเธอว่า "เสียดายสตางค์ กางเกงอะไรก็ไม่รู้ซื้อมานุ่งได้" เหมือนกับเอาน้ำมันเบนซินราดลงในกองเพลิง มิใช่เธอโกรธ แต่เธอกลับหัวเราะขันหนักขึ้นไปอีก พร้อมกับหัวเราะก็พูดว่า "นี่แหละทันสมัยแบบนี้เขาเพิ่งมีมาหลวงอา....เชย....จริง ๆ" ข้าพเจ้าคงหัวเราะหึ ๆ ตอบว่า "เออ หลวงอา....เชย....ขอเชยดีกว่า" เธอใช้ช่วงเวลาที่ข้าพเจ้าหยุดนี้อธิบายสรรพคุณว่า "แบบนี้เขาไม่เหมือนกับที่เคยมีมา เป็นแบบใหม่รัดรูปรัดทรง ที่รัดเท้าด้วยกระฉับกระเฉงดี" ข้าพเจ้าปล่อยให้เธอโฆษณาจนพอใจแล้ว จึงบอกกับเธอว่า "จิ๋ม....หลวงอา....นะ นึกเสมอว่าจิ๋มเป็นหลาน หลวงอาภูมิใจเสมอ และเธอก็เคารพนับถือหลวงอาว่าเป็นญาติ แต่หลวงอาเห็น "จิ๋ม" นุ่งกางเกงตัวนี้แล้ว หลวงอาว่าถ้าสมมุติ "จิ๋ม" มีราคา ๑๐๐ บาท ราคาคงจะลดลงไปเหลือสัก ๒๐–๓๐ บาทเป็นแน่" จิ๋มทำตาโตประหลาดใจ พร้อมกับตอบทันควันว่า "ต๊าย....ตาย หลวงอา....เชยเอามาก ๆ ทีเดียว" เดี๋ยวฟังก่อนหลานอา สะดุดตาตั้งแต่เธอเดินเข้าประตูมาแล้ว เธอเคยนุ่งกางเกงตัวนี้

แล้วส่องกระจกดูหรือเปล่า เรือนร่างของเธอค่อนข้างผอม ขอโทษ....อย่าว่าหลวงอาติ....ไม่เข้าท่า โคนขาของเธอก็คด เวลาเดินเท้าจึงถ่าง ๆ กาง ๆ โย้ ๆ ยังไงอยู่ ๆ ทรวดทรงแบบเธอนุ่งกางเกงยืดแบบนี้ไม่งาม เธอกลับไปบ้านแล้วลองเดินดูตัวเองในกระจกซิจะเป็นยังไง มีหลายคนที่นุ่งกางเกงยืดแบบนี้โดยลืมนึกถึงรูปทรงตัวเอง เห็นเขานุ่งก็นุ่งบ้าง บางคนท้ายยาน ท้องยื่นออกไปข้างหน้า บางคนผอมและเท้าลีบ ความจริงนุ่งกระโปร่งนะมันปิดบังส่วนสัดนี้ มองเห็นไม่หมด ช่วยเสริมความงามให้มาก จะแต่งตัวจึงต้องระวัง ตั้งใจจะแต่งให้สวย จะกลับเป็น "ช" โดยไม่รู้ตัว "จิ๋ม" นั่งฟังด้วยดี แสดงอาการอายเมื่อฟังคำวิจารณ์บางตอน พอข้าพเจ้าจบ เธอก็เป็นกุลสตรีที่มีเหตุผลพอใช้ ยกมือขึ้นกราบพร้อมทั้งขอบใจข้าพเจ้า "จิ๋ม" สารภาพว่ามิได้นึกเช่นข้าพเจ้าจริง ๆ และเห็นกับข้าพเจ้าด้วย ข้าพเจ้าจึงสำทับกับเธอว่า "เธอ อย่าเสียใจ และก็อย่าเสียดายนะ ตัวนี้เก็บไว้นุ่งที่บ้าน" เธอหัวเราะแสดงความพอใจและพูดว่า "จิ๋มนึกว่าหลวงอา....เป็นลุงเชยเสียอีก ต้องกราบขอโทษที่หาว่าหลวงอา....เชย" ตั้งแต่นั้นมา "จิ๋ม" ไม่เคยนุ่งกางเกงยืดมาเลย"

ระหว่างที่ข้าพเจ้าเล่าเรื่อง "จิ๋ม" มานั้น อาคันตุกะสาวสามสี่คนนั้น ทีแรกก็หัวเราะพลอยสนุกสนานแต่เมื่อฟังเหตุผลของข้าพเจ้าแล้ว เธอยอมรับความจริง ก่อนที่เธอจะกลับ ข้าพเจ้าก็บอกกับเธอว่า "อันที่จริง" เธอจะแต่งตัวกันอย่างไรนั้น ไม่ใช่ธุระของพระเลย แต่เธอพึงเข้าใจว่า ข้าพเจ้าพูดด้วยความหวังดี เพื่อการอยู่ด้วยกันโดยความสงบสุข เพราะมินิสเกิร์ต ไมโครสเกิร์ต ถ้าเป็นโรคติดต่อกันแพร่หลายแล้ว มิใช่สตรีเพศ เท่านั้นจะเป็นผู้รับเคราะห์กรรม แต่จะกระทบกระเทือนโดยทั่วไป เวลานี้เริ่มจะมีพวก "ฮิปปี้" เข้ามาอีกแล้วออกจะวุ่นกันใหญ่ ถ้าคณะเธอสามสี่คนยุติได้ ก็จะช่วยระงับได้อักโข แล้วคนอื่น ๆ ก็คงจะช่วยกัน เราแต่งตัวกันอย่างนี้ แล้วจะมาโทษศีลธรรมเสื่อมยังไง"

เรื่อง "หลวงอา....เชย" ขอจบลงเพียงเท่านี้ เอวังก็มีด้วยประการฉะนี้

๑๔ กันยายน ๒๕๑๐

จากหนังสือ ร.ร. ราชินี ปี ๒๕๑๐

สันติวรบท

พระพุทธภาษิต

พระโอวาท และ โอวาทต่าง ๆ

ทำวัตรเช้าค่ำ

พระพุทธชัยมงคลคาถา

คู่มือพุทธศาสนิก

สันติวรบท

พระพุทธภาษิต

---

๑. ผู้มีปัญญา ย่อมตั้งตัวได้ ด้วยทรัพย์อันเป็นต้นทุนแม้น้อย เหมือนคนก่อไฟกองน้อยให้เป็นกองใหญ่ฉะนั้น

๒. ธรรมแล ย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม ธรรมที่ประพฤติดีแล้ว ย่อมนำความสุขมาให้ นี้เป็นอานิสงส์ในธรรมที่ประพฤติดีแล้ว

๓. พึงอบรมความคิดนึกอันประกอบด้วยเมตตาไม่มีขอบเขตจำกัด ในสัตวโลกทั้งปวง ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ และเบื้องขวาง ไม่ใจแคบ ไม่จองเวร ไม่มีศัตรู

๔. หญิงหรือชายก็ตาม คฤหัสถ์หรือบรรพชิตก็ตาม ควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า เราจะต้องพลัดพรากจากสิ่งที่รักที่ชอบใจทั้งสิ้น

๕. หญิงหรือชายก็ตาม คฤหัสถ์หรือบรรพชิตก็ตาม ควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่อาศัย เราทำกรรมอันใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เราจักได้รับผลของกรรมนั้น

๖. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! ท่านทั้งหลายจงอยู่อย่างมีที่พึ่งเถิด อย่าอยู่อย่างไม่มีที่พึ่งเลย เพราะผู้ไม่มีที่พึ่งย่อมอยู่เป็นทุกข์

๗. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! ท่านทั้งหลาย จงมีตนเอง จงมีธรรม เป็นเกาะ เป็นที่พึ่งเถิด อย่ามีสิ่งอื่น เป็นเกาะ เป็นที่พึ่งเลย (ให้พึ่งตนเองและพึ่งธรรม)

๘. เมื่อโลกธรรม (คือธรรมประจำโลก ทั้งส่วนที่น่าพอใจ และไม่น่าพอใจ) ถูกต้องแล้ว จิตของผู้ใดไม่หวั่นไหว ไม่เศร้าโศก ไม่ขุ่นมัว เป็นจิตปลอดโปร่ง นั่นเป็นมงคลอันสูงสุด

๙. สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นมิใช่ตัวตน, สิ่งใดมิใช่ตัวตน นั่นมิใช่ของเรา เรามิได้เป็นนั่น นั่นมิใช่ตัวตนของเรา

คำตักเตือนด้วยหวังดี

พระนิพนธ์

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์

วัดบวรนิเวศวรวิหาร

ก. ทุก ๆ ท่าน จงระลึกรู้ตัวไว้ว่า เรามีเครื่องมือที่ดีอยู่ด้วยกันทุกคน คือร่างกายที่มีใจครองนี้ สำหรับใช้ทำการงานที่ดี ไม่ควรเสียใจเพราะเห็นว่าตัวไม่เสมอเขา แลไม่ควรดูหมิ่นผู้อื่น เพราะเห็นว่าตัวเลิศกว่าเขา

อนึ่ง เรายังไม่ดีถึงที่สุด ยังมีกิจที่พึงทำให้ดียิ่งขึ้นอยู่. ทั้งเราอยู่คนเดียวไม่ได้ ต้องอาศัยกันอยู่เป็นหมวดหมู่ ตั้งแต่หมู่น้อยเป็นลำดับขึ้นไปถึงหมู่ใหญ่ หมู่ที่เราอาศัยอยู่ก็ยังไม่ดีถึงที่สุด ยังมีกิจที่พึงทำให้ดียิ่งขึ้นอยู่ หมู่จะดีขึ้นได้ก็ด้วยคนในหมู่ต่างประพฤติดีสำหรับตัว แลประพฤติดีต่อกันแลกัน

ข. เมื่อเช่นนี้ ทุกคนจึงควรมุ่งทำกิจที่ดีที่พึงทำเพื่อดำเนินไปสู่ความเจริญงอกงาม ถ้าเป็นเพียงแต่คุมการไว้ ไม่ดำเนินต่อไปแล้ว ก็ต้องหยุดชงัก เพราะดำเนินไม่ทันกาลเหมือนติดหล่ม ถ้าทำชั่วอันเป็นเหตุให้เสื่อมทรามก็ยิ่งช้าร้าย เพราะกลับถอยหลัง เหมือนดังกลับจมลึกลงในหล่มอีก.

พระโอวาท

สมเด็จพระสังฆราช กิตติโสภณมหาเถระ

วัดเบญจมบพิตร

บุคคลทั้งหลาย

จงทำทุกอย่าง ในทางที่ชอบ
จงอย่าประกอบ ในทางที่ผิด
จงชำระจิต ให้บริสุทธิ์สะอาด
จงใช้ปัญญาสามารถ ให้คุ้มครองตน
และจงเป็นคน อันธรรมคุ้มครองทุกเมื่อ
ขอท่านทั้งหลาย จงถึงความงอกงามเจริญ
ในธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เทอญ.

ปัจฉิมโอวาท

ของ

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ญาณวรมหาเถระ

วัดเทพศิรินทราวาส

ไม่ตายคราวนี้ ก็ตายคราวหน้า อย่าเศร้าโศก เสียทีที่ศึกษาปฏิบัติมา ร้องไห้เศร้าโศก ก็ร้องไห้เศร้าโศกสังขารที่เกิดแก่เจ็บตายนั้นเอง ที่ไม่ร้องไห้เศร้าโศกนั้น มิใช่ว่าจะเป็นคนใจไม้ไส้ระกำอะไร

ธรรมของพระก็คือ

สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา

สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขา

สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา

ย่นลงก็ **สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา**

สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา แล้วปรินิพพาน

ไม่ต้องเกิดมาแก่ มาเจ็บ มาตายอีก ฯ

(มีบัญชาให้บันทึกไว้ เมื่อเช้า ๑๔ พฤษภาคม ๒๔๙๔)

โอวาท

ของ

ท่าน ธมฺมวิตกฺโก

วัดเทพศิรินทราวาส

๑.

"PERSONAL MAGNET"

เรื่องที่มีคนเมตตากรุณา เห็นอกเห็นใจนั้น เป็นเพราะ คุณธรรมความดี ของ ตนเอง หลายประการด้วยกัน เป็นต้นว่ามี วิริยะ อุตสาหะ บากบั่น เข้มแข็ง แรงกล้า และมีจิตใจเมตตากรุณา ไม่เย่อหยิ่งจองหอง เป็นเหตุให้ผู้ที่แวดล้อมอยู่เกิดความเมตตากรุณารักใคร่เห็นอกเห็นใจ คิดที่จะช่วยเหลือ

คนซึ่งมี กิริยามารยาทอ่อนโยน สุภาพนิ่มนวล ย่อมเป็นที่เสน่หารักใคร่ของคนที่ได้พบเห็นและพยายามที่จะช่วยเหลือ นี่เป็น Personal Magnet คือเสน่ห์ในตัวของตัวเอง เพราะฉะนั้น จงพยายามรักษาคุณสมบัติดังกล่าวนี้ไว้ จะเป็นเครื่องช่วยตัวเอง ให้บรรลุความสำเร็จสมประสงค์ทุกประการ ทุกกาลเวลาทั้งปัจจุบันและอนาคต.

๒.

เมตตา

อย่ากลัว จงรักษาตัวให้บริสุทธิ์ ไม่มีอะไรทำอันตรายได้

จงจำไว้ว่า ถ้าปรารถนาความเมตตา และความเห็นอกเห็นใจจากผู้อื่น ก็ควรส่งกระแสใจที่ประกอบด้วยความเมตตา และความเห็นอกเห็นใจ ไปยังท่านเหล่านั้นแล้วก็จะได้รับความเมตตาและความเห็นอกเห็นใจจากท่านเหล่านั้นเช่นเดียวกัน นี่เป็นกฎของจิตตานุภาพ แล้วความสำเร็จทั้งหลายที่ปรารถนา ก็จะบังเกิดแก่ตนสมประสงค์ทุกประการเป็นแน่นอนไม่ต้องสงสัยเลย.

๓.

สบายใจ

คำว่า "ไม่สบายใจ" อย่าใช้ และอย่าให้มีขึ้น ในใจต่อไป "Let it go and get it out !" ก่อนมันจะเกิด ต้อง Let it go! ปล่อยให้มันผ่านไป อย่ารับเอาความไม่สบายใจไว้ ถ้า

เผลอไปมันแอบเข้ามาอยู่ในใจได้ พอมีสติรู้สึกตัวว่าความไม่สบายใจเข้ามาแอบอยู่ในใจ ต้องGet it out! ขับมันออกไปทันที อย่าเลี้ยงเอาความไม่สบายใจไว้ในใจ มันจะเคยตัว ทีหลังจะเป็นคนอ่อนแอออดแอด ทำอะไรผิดพลาดนิด ๆ หน่อย ๆ ก็ไม่สบายใจเคยตัว เพราะความไม่สบายใจนี้แหละเป็นศัตรู เป็นมาร ทำให้ใจไม่สงบ ประสาทสมองไม่ปกติเป็นเหตุให้ร่างกายผิดปกติ พลอยไม่สงบไม่สบายไปด้วยทำให้สมองทึบไม่ปลอดโปร่ง เป็น habit ความเคยชินที่ไม่ดี เป็นอุปสรรคกีดกั้นขัดขวางสติปัญญาไม่ให้ปลอดโปร่งแจ่มใส ต้องฝึกหัดแก้ไขปรับปรุงจิตใจเสียใหม่ ทั้งก่อนที่จะทำอะไร หรือกำลังกระทำอยู่ และเมื่อเวลากระทำเสร็จแล้ว ต้องหัดให้จิตใจแช่มชื่นรื่นเริง เกิดปีติปราโมทย์เป็นสุขสบายอยู่เสมอ เป็นเหตุให้เกิดกำลังกาย กำลังใจ Fnjoy Iiving มีชีวิตอยู่ด้วยความเบิกบาน สมองจึงจะเบิกบาน จะศึกษาเล่าเรียนก็เข้าใจจำได้ง่าย เหมือนดอกไม้ที่แย้มเบิกบานต้อนรับหยาดน้ำค้างและอากาศอันบริสุทธิ์ฉะนั้น.

๔.

สันติสุข

พระพุทธเจ้าสอนว่า " นตฺถิ สนฺติปรํ สุขํ "

" สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี "

หมายความว่า ความสุขอื่นมี

เช่นกับความสุขในการดูละคร ดูหนัง

ในการเข้าสังคม Social

ในการมีคู่รักคู่ครอง

หรือ ในการมีลาภยศ

ได้รับความสุข สรรเสริญ และได้รับความสุขจากสิ่งเหล่านี้ ก็สุขจริง

แต่ว่า สุขเหล่านี้มีทุกข์ซ้อนอยู่ทุกอย่าง ต้องคอยแก้ไขปรับปรุงกันอยู่เสมอ

ไม่เหมือนกับความสุขที่เกิดจากสันติ ความสงบ ซึ่งเป็นความสุขที่เยือกเย็นและไม่ซ้อนด้วยความทุกข์ และไม่ต้องแก้ไขปรับปรุงตกแต่งมาก

เป็นความสุขที่ทำได้ง่าย ๆ

เกิดกับกายใจของเรานี่เอง

อยู่ในที่เงียบ ๆ คนเดียว ก็ทำได้

หรือ อยู่ในสิ่งแวดล้อมสังคมก็ทำได้

ถ้าเรารู้จักแยก ใจ หาสันติสุข กายนี้ก็เพียงสักแต่ว่าอยู่ในที่ระคนด้วยความยุ่ง สิ่งแวดล้อมเหล่านั้นไม่ยุ่งมา ถึง ใจ

แม้เวลาเจ็บหนัก มีทุกขเวทนาปวดร้าวไปทั่วกาย

แต่เรารู้จักทำ ใจ ให้เป็นสันติสุขได้

ความเจ็บนั้นก็ไม่สามารถทำให้ ใจ เดือนร้อนตามไปด้วย

เมื่อ ใจ สงบแล้ว

กลับจะทำให้กายนั้นสงบ หายทุกขเวทนาได้ด้วย

และประสบสันติสุข ซึ่งไม่มีสุขอื่นยิ่งกว่า

สันติสุขนั้น พระพุทธเจ้าสอนให้ฝึกเป็น ๓ ทาง คือ

๑. สอนให้สงบกาย วาจาด้วย ศีล

ไม่ทำโทษทุจริตอย่างหยาบที่เกิดทางกาย วาจา

เป็นเหตุให้เกิดสันติสุขทางกาย วาจา เป็นประการต้น

๒. สอนให้ฝึกหัดให้เกิดสันติสุขทางใจ ด้วย สมาธิ หักใจไม่ให้คิดถึงเรื่องความกำหนัด

ความโกรธ

ความโลภ

ความหลง

ความกลัว

ความฟุ้งสร้านรำคาญ

ความลังเลใจ ทำให้ใจไม่เด็ดเดี่ยว ไม่เด็ดขาด

เมื่อละสิ่งเหล่านี้ได้ เป็นเหตุให้ใจสงบ เป็นสันติสุขทางจิตใจอีกประการหนึ่ง

๓. ทรงสอนให้ฝึกหัดให้เกิดสันติสุขทางทิฏฐิ ความเห็นด้วย ปัญญา

พิจารณาให้เห็นว่า

สรรพสิ่งทั้งหลายไม่แน่นอน เป็น อนิจจัง

ไม่เที่ยง คงทนอยู่ไม่ได้ ต้องเสื่อมสิ้นแปรปรวนดับไป เรียกว่า เป็น ทุกข์

ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา อ้อนวอน ขอร้อง เร่งรัดให้เป็นไปตามความประสงค์ ท่านเรียกว่า อนัตตา

เมื่อเรารู้เห็นความเป็นจริงเช่นนี้ จะทำให้จิตใจของเราเข้มแข็ง มั่นคง เด็ดเดี่ยว ไม่หวั่นไหวไปตามเหตุการณ์ทั้งหลาย

เพราะรู้เห็นตามความเป็นจริงด้วย ปัญญา ว่าสิ่งเหล่านั้นมันไม่แน่นอน
มันคงทนอยู่ไม่ได้ ต้องเปลี่ยนแปลง เสื่อมสิ้นดับไป
ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาฝ่าฝืนของเรา
อย่าไปเร่งรัดให้เสียกำลังใจ
คงรักษาใจให้เป็นอิสระมั่นคงอยู่เสมอ
ไม่หวั่นไหวไปตามเหตุการณ์เหล่านั้น

เป็นเหตุให้ใจตั้งอยู่ในสันติสุข
เป็นอิสระ เกิดอำนาจทางจิต Mind Power ที่จะใช้ทำกิจกรณียะอันเป็นหน้าที่ของตนได้สำเร็จสมประสงค์

"นตฺถิ สนฺติปรํ สุขํ – สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี"

It needs a Peaceful Mind to support a Peaceful Body, and it needs a Peaceful Body to support a Peaceful Mind, and it needs Both Peaceful Body and Mind to attain all success that which you wish.

ทำอะไรไม่ผิดเลย ก็คือไม่ทำอะไรเลย

"DO NO WRONC IS DO NOTHINC"

จงระลึกถึงคติพจน์ ว่า "Do no wrong is do nothing!" "ทำอะไรไม่ผิดเลย ก็คือ ไม่ทำอะไรเลย!"

ความผิดนี้แหละ เป็นครูอย่างดี ควรจะรู้สึกบุญคุณของตัวเองที่ทำอะไรผิดพลาด และควรสบายใจที่ได้พบกับอาจารย์ผู้วิเศษ คือความผิด จะได้ตรงกับคำว่า "เจ็บแล้วต้องจำ" ตัวทำเองผิดเอง นี้แหละ เป็นอาจารย์ผู้วิเศษ เป็น Cood example ตัวอย่างที่ดี เพื่อจะได้จดจำไว้สังวรระวังไม่ให้ผิดต่อไป แล้วตั้งต้นใหม่ด้วยความไม่เลินเล่อเผลอประมาท อดีตที่ผิดไปแล้วก็ผ่านพ้นล่วงเลยไปแล้ว แต่อาจารย์ผู้วิเศษยังคงอยู่คอยกระซิบเตือนใจอยู่เสมอทุกขณะ ว่า ระวัง! อย่าประมาทนะ! อย่าให้ผิดพลาดเช่นนั้นอีกนะ!"

ผิดหนึ่งพึงจดไว้　　ในสมอง
เร่งระวังผิดสอง　　ภายหน้า
สามผิดเร่งคิดตรอง　　จงหนัก เพื่อนเอย
ถึงสี่อีกที่ห้า　　หกซ้ำอภัยไฉน !

จงสังเกตพิจารณาดูให้ดีเถิด จะเห็นได้ว่า นักค้นคว้าวิทยาศาสตร์ทางโลกก็ดี และท่านผู้วิเศษที่เป็นศาสดาอาจารย์ในทางธรรมทั้งหลายก็ดี ล้วนแต่ผ่านพ้นอุปสรรคความผิดพลาดนับครั้งไม่ถ้วนมาแล้วด้วยกันทุกท่าน.

(จบโอวาทของท่านธมฺมวิตกฺโก)

คู่มือพุทธศาสนิก

๑. ทำวัตรเช้า

คำกราบนมัสการพระพุทธคุณ

อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภควา, พุทฺธํ ภควนฺตํ อภิวาเทมิ. (กราบลงหน ๑)

คำกราบนมัสการพระธรรมคุณ

สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม, ธมฺมํ นมสฺสามิ. (กราบลงหน ๑)

คำกราบนมัสการพระสังฆคุณ

สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สงฺฆํ นมามิ. (กราบลงหน ๑)

คำบูชา

(ผู้เป็นหัวหน้าว่านำแต่ผู้เดียว)

ยมฺมฺห โข มยํ ภควนฺตํ สรณํ คตา, โย โน ภควา สตฺถา, ยสฺส จ มยํ ภควโต ธมฺมํ โรเจม, อิเมหิ[๒] สกฺกาเรหิ ตํ ภควนฺตํ สสทฺธมฺมํ สสาวกสงฺฆํ อภิปูชยาม.

หัวหน้านำทำวัตรดังต่อไปนี้:–

หนฺททานิ มยนฺตํ ภควนฺตํ วาจาย อภิถุตุํ ปุพฺพภาคนมการํ กโรม เส.

(สวดพร้อมกัน)

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

(ว่า ๓ หน)

คำสดุดีพระพุทธคุณ

(นำ) หนฺท มยํ พุทฺธาภิถุตึ กโรม เส.

(สวดพร้อมกัน)

โย โส ตถาคโต อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู, อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา, โย อิมํ โลกํ สเทวกํ สมารกํ สพฺรหฺมกํ, สสฺสมณพฺราหฺมณึ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทสิ, โย ธมฺมํ เทเสสิ อาทิกลฺยาณํ

---

๑. เพิ่มใหม่

๒. ถ้าเครื่องสักการะอยู่ไกล เปลี่ยนเป็น เอเตหิ.

มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสสิ, ตมหํ ภควนฺตํ อภิปูชยามิ ตมหํ ภควนฺตํ สิรสา นมามิ.

(กราบลงหน ๑)

คำสดุดีพระธรรมคุณ

(นำ) หนฺท มยํ ธมฺมาภิถุตึ กโรม เส.

(สวดพร้อมกัน)

โย โส สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม, สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก, โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ, ตมหํ ธมฺมํ อภิปูชยามิ ตมหํ ธมฺมํ สิรสา นมามิ.

(กราบลงหน ๑)

คำสดุดีพระสังฆคุณ

(นำ) หนฺท มยํ สงฺฆาภิถุตึ กโรม เส.

โย โส สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ญายปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ, อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา, เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ, อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย, อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส, ตมหํ สงฺฆํ อภิปูชยามิ ตมหํ สงฺฆํ สิรสา นมามิ.

(กราบลงหน ๑)

แล้วนั่งเป็นปกติ (นั่งราบ)

รตนตฺตยปณามคาถา

(นำ) หนฺท มยํ รตนตฺตยปณามคาถาโย เจว สํเวควตฺถุปริทีปกปาฐญฺจ ภณาม เส.[๑]

(สวดพร้อมกัน)

พุทฺโธ สุสุทฺโธ กรุณามหณฺณโว,
โยจฺจนฺตสุทฺธพฺพรญาณโลจโน,
โลกสฺส ปาปูปกิเลสฆาตโก,
วนฺทามิ พุทฺธํ อหมาทเรน ตํ,
ธมฺโม ปทีโป วิย ตสฺส สตฺถุโน,
โย มคฺคปากามตเภทภินฺนโก,
โลกุตฺตโร โย จ ตทตฺถทีปโน,

๑. ทำเนียม หนฺท มยํ ฯ รวมกับสังเวควัตถุด้วย.

วนฺทามิ ธมฺมํ อหมาทเรน ตํ,
สงฺโฆ สุเขตฺตาภยติเขตฺตสญฺญิโต,
โย ทิฏฺฐสนฺโต สุคตานุโพธโก,
โลลปฺปหีโน อริโย สุเมธโส,
วนฺทามิ สงฺฆํ อหมาทเรน ตํ.
อิจฺเจวเมกนฺตภิปูชเนยฺยกํ,
วตฺถุตฺตยํ วนฺทยตาภิสงฺขตํ,
ปุญฺญํ มยา ยํ มม สพฺพุปทฺทวา,
มา โหนฺตุ เว ตสฺส ปภาวสิทฺธิยา.

สังเวควัตถุปริทีปกปาฐ

อิธ ตถาคโต โลเก อุปฺปนฺโน อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, ธมฺโม จ เทสิโต นิยฺยานิโก อุปสมิโก ปรินิพฺพานิโก สมฺโพธคามี สุคตปฺปเวทิโต มยนฺตํ ธมฺมํ สุตฺวา เอวํ ชานาม, ชาติปิ ทุกฺขา ชราปิ ทุกฺขา มรณมฺปิ ทุกฺขํ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาปิ ทุกฺขา, อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทุกฺโข ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุกฺโข ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ ตมฺปิ ทุกฺขํ, สงฺขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา, เสยฺยถีทํ รูปูปาทานกฺขนฺโธ, เวทนูปาทานกฺขนฺโธ, สญฺญูปาทานกฺขนฺโธ, สงฺขารูปาทานกฺขนฺโธ, วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธ, เยสํ ปริญฺญาย, ธรมาโน โส ภควา, เอวํ พหุลํ สาวเก วิเนติ, เอวํ ภาคา จ ปนสฺส ภควโต สาวเกสุ อนุสาสนี, พหุลา ปวตฺตติ, รูปํ อนิจฺจํ, เวทนา อนิจฺจา, สญฺญา อนิจฺจา, สงฺขารา อนิจฺจา, วิญฺญาณํ อนิจฺจํ, รูปํ อนตฺตา, เวทนา อนตฺตา, สญฺญา อนตฺตา, สงฺขารา อนตฺตา, วิญฺญาณํ อนตฺตา, สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา, สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ. เต[๑] มยํ, โอติณฺณามฺห ชาติยา ชรามรเณน, โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ, ทุกฺโขติณฺณา ทุกฺขปเรตา, อปฺเปวนามิมสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส อนฺตกิริยา ปญฺญาเยถาติ, จิรปรินิพฺพุตมฺปิ ตํ ภควนฺตํ สรณํ คตา, ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, ตสฺส ภควโต สาสนํ, ยถาสติ ยถาพลํ มนสิกโรม, อนุปฏิปชฺชาม, สา สา โน ปฏิปตฺติ, อิมสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส อนฺตกิริยาย สํวตฺตตูติ.

จบทำวัตรเช้า

---

๑. สตรี ว่า ตา มยํ.

๒. ทำวัตรค่ำ

หัวหน้านำนมัสการพระรัตนตรัย และบูชาเหมือนตอนเช้า เสร็จแล้วนำทำวัตรต่อไปว่า ดังนี้:—

หนฺทหานิ มยนฺตํ ภควนฺตํ วาจาย อภิคายิตุํปุพฺพภาคนมการญฺเจว พุทฺธานุสฺสตินยญฺจ กโรม เส.

(สวดพร้อมกัน)

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ว่า ๓ หนแล้วสวดติดต่อกันไปว่า:—

(สวดพร้อมกัน)

ตํ โข ปน ภควนฺตํ เอวํ กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต, อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ.

(หยุดระลึกถึงความในพุทธคุณตามควร)

(นำ) หนฺท มยํ พุทฺธาภิคีตึ กโรม เส.

(สวดพร้อมกัน)

พุทฺธวารหนฺตวรตาทิคุณาภิยุตฺโต,
สุทฺธาภิญาณกรุณาหิ สมาคตตฺโต,
โพเธสิ โย สุชนตํ กมลํ ว สูโร,
วนฺทามหํ ตมรณํ สิรสา ชิเนนฺทํ.

พุทฺโธ โย สพฺพปาณีนํ	สรณํ เขมมุตฺตมํ
ปฐมานุสฺสติฏฺฐานํ	วนฺทามิ ตํ สิเรนหํ
พุทฺธสฺสาหสฺมิ ทาโส[๑] ว	พุทฺโธ เม สามิกิสฺสโร
พุทฺโธ ทุกฺขสฺส ฆาตา จ	วิธาตา จ หิตสฺส เม
พุทฺธสฺสาหํ นิยฺยาเทมิ	สรีรญฺชีวิตญฺจิทํ
วนฺทนฺโตหํ[๒] จริสฺสามิ	พุทฺธสฺเสว สุโพธิตํ
นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ	พุทฺโธ เม สรณํ วรํ
เอเตน สจฺจวชฺเชน	วฑฺเฒยฺยํ สตฺถุ สาสเน

๑. สตรีว่า ทาสี ว.
๒. สตรีว่า วนฺทนฺตีหํ.

พุทฺธํ เม วนฺทมาเนน[๑] | ยํ ปุญฺญํ ปสุตํ อิธ
สพฺเพปิ อนฺตรายา เม | มาเหสุํ ตสฺส เตชสา.

กราบหมอบว่า

กาเยน วาจาย ว เจตสา วา,
พุทฺเธ กุกมฺมํ ปกตํ มยา ยํ,
พุทฺโธ ปฏิคฺคณฺหตุ อจฺจยนฺตํ,
กาลนฺตเร สํวริตุํ ว พุทฺเธ.

(ลุกขึ้นนั่งคุกเข่า)

(นำ) หนฺท มยํ ธมฺมานุสฺสตินยํ กโรม เส.

(สวดพร้อมกัน)

สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม, สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก, โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ.

(หยุดระลึกความในธรรมคุณตามสมควร)

ธัมมาภิคีติ

(นำ) หนฺท มยํ ธมฺมาภิคีตึ กโรม เส.

(สวดพร้อมกัน)

สฺวากฺขาตตาทิคุณโยควเสน เสยฺโย,
โย มคฺคปากปริยตฺติวิโมกฺขเภโท,
ธมฺโม กุโลกปตนา ตทธาริธารี,
วนฺทามหํ ตมหรํ วรธมฺมเมตํ,

ธมฺโม โย สพฺพปาณีนํ | สรณํ เขมมุตฺตมํ
ทุติยานุสฺสติฏฺฐานํ | วนฺทามิ ตํ สิเรนหํ
ธมฺมสฺสาหสฺมิ ทาโส[๒] ว | ธมฺโม เม สามิกิสฺสโร
ธมฺโม ทุกฺขสฺส ฆาตา จ | วิธาตา จ หิตสฺส เม
ธมฺมสฺสาหํ นิยฺยาเทมิ | สรีรญฺชีวิตญฺจิทํ

---

๑. สตรีว่า วนฺทมานาย.
๒. สตรีว่า ทาสี ว.

วนฺทนฺโตหํ[๑] จริสฺสามิ ธมฺมสฺเสว สุธมฺมตํ
นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ ธมฺโม เม สรณํ วรํ
เอเตน สจฺจวชฺเชน วฑฺเฒยฺยํ สตฺถุ สาสเน
ธมฺมํ เม วนฺทมาเนน[๒] ยํ ปุญฺญํ ปสุตํ อิธ
สพฺเพปิ อนฺตรายา เม มาเหสุํ ตสฺส เตชสา.

กาเยน วาจาย ว เจตสา วา,
ธมฺเม กุกมฺมํ ปกตํ มยา ยํ
ธมฺโม ปฏิคฺคณฺหตุ อจฺจยนฺตํ,
กาลนฺตเร สํวริตุํ ว ธมฺเม

(แล้วลุกขึ้นนั่งคุกเข่า)

สังฆานุสสติ

(นำ) หนฺท มยํ สงฺฆานุสฺสตินยํ กโรม เส.

(สวดพร้อมกัน)

สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ญายปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา, เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ, อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลีกรณีโย, อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ.

(หยุดระลึกความในสังฆคุณตามควร)

สังฆาภิคีติ

(นำ) หนฺท มยํ สงฺฆาภิคีตึ กโรม เส.

(สวดพร้อมกัน)

สทฺธมฺมโช สุปฏิปตฺติคุณาภิยุตฺโต,
โยฏฺฐพฺพิโธ อริยปุคฺคลสงฺฆเสฏฺโฐ,
สีลาทิธมฺมปวราสยกายจิตฺโต,
วนฺทามหํ ตมริยานคณํ สุสุทฺธํ,

สงฺโฆ โย สพฺพปาณีนํ สรณํ เขมมุตฺตมํ
ตติยานุสฺสติฏฺฐานํ วนฺทามิ ตํ สิเรนหํ

๑. สตรีว่า วนฺทนฺตีหํ.
๒. สตรีว่า วนฺทมานาย.

สงฺฆสฺสาหสฺมิ ทาโส[๑] ว — สงฺโฆ เม สามิกิสฺสโร
สงฺโฆ ทุกฺขสฺส ฆาตา จ — วิธาตา จ หิตสฺส เม
สงฺฆสฺสาหํ นิยฺยาเทมิ — สรีรญฺชีวิตญฺจิทํ
วนฺทนฺโตหํ[๒] จริสฺสามิ — สงฺฆสฺโสปฏิปนฺนตํ
นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ — สงฺโฆ เม สรณํ วรํ
เอเตน สจฺจวชฺเชน — วฑฺเฒยฺยํ สตฺถุ สาสเน
สงฺฆํ เม วนฺทมาเนน[๓] — ยํ ปุญฺญํ ปสุตํ อิธ
สพฺเพปิ อนฺตรายา เม — มาเหสุํ ตสฺส เตชสา.

(กราบหมอบลงว่า)

กาเยน วาจาย ว เจตสา วา,
สงฺเฆ กุกมฺมํ ปกตํ มยา ยํ,
สงฺโฆ ปฏิคฺคณฺหตุ อจฺจยนฺตํ,
กาลนฺตเร สํวริตุํ ว สงฺเฆ.

จบทำวัตรค่ำ

๓. พระพุทธชัยมงคลคาถา

(บทสวดอันเป็นมงคล แสดงถึงชัยชนะของพระพุทธเจ้า)

๑ พาหุํ สหสฺสมภินิมฺมิตสาวุธนฺตํ
ครีเมขลํ อุทิตโฆรสเสนมารํ
ทานาทิธมฺมวิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต[๔] ชยมงฺคลานิ

๒ มาราติเรกมภิยุชฺฌิตสพฺพรตฺตึ
โฆรมฺปนาฬวกมกฺขมถทฺธยกฺขํ
ขนฺตีสุทนฺตวิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ

---

๑. สตรีว่า ทาสี ว.
๒. สตรีว่า วนฺทนฺตีหํ,
๓. สตรีว่า วนฺทมานาย.
๔. ถ้าสวดเอา ให้เปลี่ยน "เต" เป็น "เม" ทุกแห่ง

๏ นาฬาคิรึ คชวรํ อติมตฺตภูตํ
ทาวคฺคิ จกฺกมสนี ว สุทารุณนฺตํ
เมตฺตมฺพุเสกวิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ

๏ อุกฺขิตฺตขคฺคมติหตฺถสุทารุณนฺตํ
ธาวนฺติโยชนปถงฺคุลิมาลวนฺตํ
อิทฺธีภิสงฺขตมโน ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ

๏ กตฺวาน กฏฺฐมุทรํ อิว คพฺภินียา
จิญฺจาย ทุฏฺฐวจนํ ชนกายมชฺเฌ
สนฺเตน โสมวิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ

๏ สจฺจํ วิหาย มติสจฺจกวาทเกตุํ
วาทาภิโรปิตมนํ อติอนฺธภูตํ
ปญฺญาปทีปชลิโต ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ

๏ นนฺโทปนนฺทภุชคํ วิพุธํ มหิทฺธึ
ปุตฺเตน เถรภุชเคน ทมาปยนฺโต
อิทฺธูปเทสวิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ

๏ ทุคฺคาหทิฏฺฐิ ภุชเคน สุทฏฺฐหตฺถํ
พฺรหฺมํ วิสุทฺธิ ชุติมิทฺธิ พกาภิธานํ
ญาณาคเทน วิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ

๏ เอตาปิ พุทฺธชยมงฺคลอฏฺฐคาถา
โย วาจโน ทินทิเน สรเต มตนฺที
หิตฺวานเนกวิวิธานิ จุปทฺทวานิ
โมกฺขํ สุขํ อธิคเมยฺย นโร สปญฺโญ

๏ มหาการุณิโก นาโถ　　หิตาย สพฺพปาณินํ
ปูเรตฺวา ปารมี สพฺพา　　ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ
เอเตน สจฺจวชฺเชน　　โหตุ เต ชยมงฺคลํ
๏ ชยนฺโต โพธิยา มูเล　　สกฺยานํ นนฺทิวฑฺฒโน
เอวํ ตฺวํ วิชโย โหหิ　　ชยสฺสุ ชยมงฺคเล
อปราชิตปลฺลงฺเก　　สีเส ปฐวิโปกฺขเร
อภิเสเก สพฺพพุทฺธานํ　　อคฺคปฺปตฺโต ปโมทติ
๏ สุนกฺขตฺตํ สุมงฺคลํ　　สุปภาตํ สุหุฏฺฐิตํ
สุขโณ สุมุหุตฺโต จ　　สุยิฏฺฐํ พฺรหฺมจาริสุ
ปทกฺขิณํ กายกมฺมํ　　วาจากมฺมํ ปทกฺขิณํ
ปทกฺขิณํ มโนกมฺมํ　　ปณิธีเต ปทกฺขิณา
ปทกฺขิณานิ กตฺวาน　　ลภนฺตตฺเถ ปทกฺขิเณ.
๏ ภวตุ สพฺพมงฺคลํ　　รกฺขนฺตุ สพฺพเทวตา
สพฺพพุทฺธานุภาเวน　　สทา โสตฺถี ภวนฺตุ เต.
ภวตุ สพฺพมงฺคลํ　　รกฺขนฺตุ สพฺพเทวตา
สพฺพธมฺมานุภาเวน　　สทา โสตฺถี ภวนฺตุ เต.
ภวตุ สพฺพมงฺคลํ　　รกฺขนฺตุ สพฺพเทวตา.
สพฺพสงฺฆานุภาเวน　　สทา โสตฺถี ภวนฺตุ เต.

๔. คำอาราธนาศีล ๕

มยํ ภนฺเต วิสุํ วิสุํ[๑] รกฺขณตฺถาย ติสรเณน สห ปญฺจ สีลานิ ยาจาม.[๒]
ทุติยมฺปิ มยํ ภนฺเต วิสุํ วิสุํ รกฺขณตฺถาย ติสรเณน สห ปญฺจ สีลานิ ยาจาม.
ตติยมฺปิ มยํ ภนฺเต วิสุํ วิสุํ รกฺขนตฺถาย ติสรเณน สห ปญฺจ สีลานิ ยาจาม.

๕. คำอาราธนาศีล ๘

มยํ ภนฺเต ติสรเณน สห อฏฺฐ สีลานิ ยาจาม. ทุติยมฺปิ ฯลฯ ตติยมฺปิ ฯลฯ

(ในการอาราธนาศีล ๘ ไม่นิยมใช้คำว่า วิสุํ วิสุํ)

---

๑. คำว่า วิสุํ วิสุํ หมายความว่า รักษาแยกเป็นข้อ ๆ ถ้าขาดก็ขาดเพียงข้อใดข้อหนึ่ง ส่วนในกรณีที่ไม่ใช้คำ วิสุํ วิสุํ หมายความว่ารักษารวม ถ้าขาดข้อใดข้อหนึ่ง ก็ขาดหมด

๒. ถ้าคนเดียวใช้คำว่า "มิ" แทน "ม."

๖. คำอาราธนาอุโบสถศีล

มยํ ภนฺเต ติสรเณน สห อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ ยาจาม (ว่า ๓ หน)

๗. คำอาราธนาธรรม

พฺรหฺมา จ โลกาธิปตี สหมฺปติ
กตฺอญฺชลี อนฺธิวรํ อยาจถ
สนฺตีธ สตฺตาปฺปรชกฺขชาติกา
เทเสตุ ธมฺมํ อนุกมฺปิมํ ปชํ.

๘. คำอาราธนาพระปริตร

วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา
สพฺพทุกฺขวินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ
วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา
สพฺพภยวินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ
วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา
สพฺพโรควินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ.

๙. คำถวายสังฆทาน

ว่านโมก่อน ๓ จบ

อิมานิ มยํ ภนฺเต ภตฺตานิ สปริวารานิ สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ อิมานิ ภตฺตานิ สปริวารานิ ปฏิคฺคณฺหาตุ อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ! ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนานเทอญ.

๑๐. แบบใบปวารณาจตุปัจจัย

ข้าพเจ้าขอปวารณาปัจจัยสี่ และสิ่งที่ควรแก่สมณบริโภค เป็นมูลค่า เท่าราคา............บาท ....สตางค์ ถ้าท่านประสงค์สิ่งใด ภายในกำหนดนี้ ขอได้โปรดเรียกจากไวยาวัจจกร ผู้รับปฏิบัติของท่านเทอญ.

๑๑. บทกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล

ยงฺกิญฺจิ กุสลกมฺมํ	กตฺตพฺพํ กิริยํ มม
กาเยน วาจา มนสา	ติทเส สุคตํ กตํ
เย สตฺตา สญฺญิโน อตฺถิ	เย จ สตฺตา อสญฺญิโน
กตํ ปุญฺญผลํ มยฺหํ	สพฺเพ ภาคี ภวนฺตุ เต
เย ตํ กตํ สุวิทิตํ	ทินฺนํ ปุญฺญผลํ มยา
เย จ ตตฺถ น ชานนฺติ	เทวา เตสํ นิเวทยุํ
สพฺเพ โลกมฺหิ เย สตฺตา	ชีวนฺตาหารเหตุกา
มนุญฺญํ โภชนํ สพฺเพ	ลภนฺตุ มม เจตสา.

พระพุทธคุณ

๑. พุทฺโธ โส ภควา โพธาย ธมฺมํ เทเสติ

พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้ว ทรงแสดงธรรมเพื่อความตรัสรู้

๒. ทนฺโต โส ภควา ทมถาย ธมฺมํ เทเสติ

พระพุทธเจ้า ทรงฝึกพระองค์แล้ว ทรงแสดงธรรมเพื่อการฝึกคน

๓. สนฺโต โส ภควา สมถาย ธมฺมํ เทเสติ

พระพุทธเจ้า ทรงสงบระงับแล้ว ทรงแสดงธรรมเพื่อความสงบระงับ

๔. ติณฺโณ โส ภควา ตรณาย ธมฺมํ เทเสติ

พระพุทธเจ้าทรงข้ามพ้นแล้ว ทรงแสดงธรรมเพื่อความข้ามพ้น

๕. ปรินิพฺพุโต โส ภควา ปรินิพฺพานาย ธมฺมํ เทเสติ

พระพุทธเจ้า ทรงดับเย็นแล้ว ทรงแสดงธรรมเพื่อความดับเย็น.

(จูฬสัจจกสูตร)

ไหว้ ๕ ครั้ง

ของ

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์

วัดเทพศิรินทราวาส

ในวันหนึ่งกับคืนหนึ่ง ไม่ว่าเวลาไร ตามแต่เหมาะ ต้องไหว้ให้ได้ ๕ ครั้งเป็นอย่างน้อย ในคราวเดียวนั้น ถ้ามีดอกไม้ธูปเทียน ก็บูชา ถ้าไม่มี ก็มือ ๑๐ นิ้วและปากกับใจ ควรไหว้จนตลอดชีวิต คือ ครั้งที่ ๑ พึงนั่งกระโหย่งเท้าประณมมือว่า นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ ๓ หน แล้วว่าพระพุทธคุณ คือ อิติปิโส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ ฯ หยุดระลึกถึงพระปัญญาคุณทรงรู้ดีรู้ชอบสิ้นเชิง พระบริสุทธิคุณทรงละความเศร้าหมองได้หมด พระกรุณาคุณทรงสงสารผู้อื่นและสั่งสอนให้ปฏิบัติตาม ของพระพุทธเจ้า จนเห็นชัด แล้วกราบลงหน ๑ ฯ ครั้ง ที่ ๒ ว่า พระธรรมคุณ คือ สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ ฯ หยุดระลึกถึงคุณพระธรรมที่รักษาผู้ปฏิบัติตามไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว จนเห็นชัดแล้วกราบลงหน ๑ ฯ ครั้งที่ ๓ ว่าพระสังฆคุณ คือ สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ญายปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลีกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ ฯ หยุดระลึกถึงคุณ คือ ความปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูก ปฏิบัติชอบ ของพระอริยสงฆ์ จนเห็นชัดแล้วกราบลงหน ๑ ฯ นั่งพับเพียบประณมมือ ตั้งใจถึงพระรัตนตรัย เป็นสรณะไม่ถือสิ่งอื่นยิ่งกว่าจนตลอดชีวิตว่าสรณคมน์ คือ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ ฯ ทุติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ทุติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ ทุติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ ฯ ตติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ตติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ ตติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ ฯ ครั้งที่ ๔ ระลึกถึงคุณบิดามารดาของตน จนเห็นชัดแล้วกราบลงหน ๑ ฯ ครั้งที่ ๕ ระลึกถึงคุณของบรรดาท่านผู้มีอุปการะคุณแก่ตน เช่น พระมหากษัตริย์ และครูบาอาจารย์เป็นต้นไป จนเห็นชัดแล้วกราบลงหน ๑ ฯ

ต่อนี้ไปไม่ต้องประณมมือ ตั้งใจพิจารณาเรื่องและร่างกายของตนว่าจะต้องแก่ หนีความแก่ไปไม่พ้น จะต้องเจ็บ หนีความเจ็บไปไม่พ้น จะต้องตาย หนีความตายไปไม่พ้น จะต้องพลัดพรากจาก

ของรักของชอบใจทั้งสิ้น มีกรรมเป็นของตัว คือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว อนิจจังไม่เที่ยง ไม่แน่นอน เป็นทุกข์ลำบากเดือดร้อน เป็นอนัตตา ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของตน ฯ ครั้นพิจารณาแล้ว พึงแผ่กุศลทั้งปวงมีการกราบไหว้เป็นต้น อุทิศให้แก่ท่านผู้มีคุณมีมารดาบิดาเป็นต้น ตลอดจนชั้นสูงสุด คือพระมหากษัตริย์ ทั้งเทพยามนุษย์และสัตว์ทั้งหลายว่า จงเป็นสุข ๆ อย่ามีเวรมีภัยเบียดเบียนกันและกัน รักษาตนให้พ้นจากทุกขภัยทั้งสิ้นเถิด ฯ

การไว้ ๕ ครั้งนี้ ถ้าวันไหนขาด ให้ไหว้ใช้หนี้ ๕ ครั้งในวันรุ่งขึ้น ถ้านั่งกระโหย่งเท้าไม่ได้ ก็นั่งพับเพียบ ถ้าไม่ได้ ก็นอนไหว้ เมื่อยกมือไม่ขึ้น ก็ปากกับใจ ถ้าทำได้อย่างนี้ เป็นเครื่องพยุงตนให้เป็นคนดีไม่ให้เป็นคนชั่ว และให้ตั้งอยู่ในที่ดีไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว ถ้าผู้ใดประพฤติได้เสมอจนตลอดชีวิต ผู้นั้นจะอุ่นใจในตัวของตัวเอง มีความเจริญงอกงามไพบูลย์ยิ่ง ๆ ขึ้นเสมอทุกคืนทุกวัน คุ้มครองป้องกันภยันตรายปราศจากความเสียหายที่ไม่เหลือวิสัยและตั้งตัวได้ในทางคดีโลกคดีธรรม เต็มภูมิเต็มชั้นของตน ๆ ทุกประการ จบเท่านี้ ฯ

พระปัจฉิมโอวาท

ของ

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

หนฺทฑานิ ภิกฺขเว อามนฺตยามิ โว.

วยธมฺมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถาติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! บัดนี้ เราเตือนท่านทั้งหลาย สังขารทั้งหลาย (คือสิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่ง ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม, ทั้งที่เป็นภายในและภายนอก, ทั้งที่พอใจและไม่พอใจ) มีความเสื่อมสิ้นไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลาย จงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด.

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ตำรวจ ถนนเศรษฐศิริ พระนคร
พ.ต.ท. สุชาติ ภาณุจรัส ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา
กรกฎาคม ๒๕๑๓